

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

प्रस्तुत शोधकार्य नेपालभाषामा लिखित थःसु कतः सु उपन्यासको नेपाली भाषामा नमुना अनुवादसँग सम्बन्धित छ । थः सु कतः सु उपन्यासकार नजरराम महर्जन (ने.सं. १०७२) द्वारा लिखित एक उत्कृष्ट उपन्यास हो । समाजमा घटेका घटनालाई जस्ताको तस्तै प्रस्तुत गरी नेपालभाषाको आख्यान लेखनमा सक्रिय महर्जन सामाजिक यथार्थवादी धाराका एक प्रसिद्ध आख्यानकार हुन् । यो उनको ने.सं. ११३२ मा प्रकाशित कृति हो । यस उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्नु एक मुख्य कार्य हो ।

एउटा भाषा वा भाषिकामा अभिव्यक्त सन्देशलाई अर्को भाषा वा भाषिकामा रूपान्तरण गर्ने कार्यलाई अनुवाद भनिन्छ । दुई भाषाबिच हुने सम्प्रेषणात्मक कार्य नै अनुवाद हो । नेपाली भाषामा प्रचलित अनुवाद तत्सम शब्द हो । यसको शाब्दिक अर्थ 'अनुवर्ती वचन' वा 'अनुरूप सन्देश वचन' भन्ने बुझिन्छ । अङ्ग्रेजी भाषामा अनुवादलाई 'ट्रान्सलेशन' भनिन्छ । ट्रान्सलेशन शब्दले पारि लैजानु भन्ने अर्थ बुझाउँछ । ट्रान्सलेशनलाई नेपालीमा अनुवाद, रूपान्तरण, अनुसिर्जना, भाषान्तरण, उल्था आदि शब्दहरूको प्रयोग पनि गरिन्छ ।

नेपालभाषाका इतिहास तथा संस्कृति, उपन्यास, कविता, निबन्ध र बालसाहित्यका गरी करिब एक दर्जन कृतिहरू नेपाली भाषामा अनुवाद भएका छन् । भाषाले सम्प्रेषणमा जोड दिने भएकाले एउटै कृतिलाई विभिन्न भाषामा रूपान्तरण गर्नु आवश्यक देखिन्छ । अनुवादको विकासका लागि विभिन्न क्षेत्र र तहका साहित्यको अनुवाद र शोध अध्ययन हुनु आवश्यक छ । यसअघि अनुवाद अध्ययनसँग सम्बन्धित धेरै अनुवाद र शोधकार्यहरू भए तापनि नेपालभाषाका कृतिको नेपाली भाषामा त्यति धेरै अनुवाद भएको पाइँदैन । यसै सन्दर्भमा नजरराम महर्जनद्वारा लिखित थः सु कतः सु उपन्यासको नेपाली भाषामा अनुवाद र त्यसको विश्लेषण गरी यो शोधपत्र तयार पारिएको हो ।

१.२ समस्याकथन

थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गर्नु नै प्रस्तुत शोधकार्यको मुख्य समस्या हो । यस मूल समस्याको समाधानमा पुग्नका लागि निम्नलिखित शोधप्रश्नहरूको वस्तुगत र तथ्यपरक विश्लेषण गरिएको छ :

- क. नेपालभाषामा लिखित 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा केकस्तो स्वरूप बन्दछ ?
- ख. 'थः सु कतः सु' उपन्यासमा प्रयुक्त सांस्कृतिक शब्दहरूको नेपाली अनुवाद कस्तो हुन्छ ?
- ग. उक्त कृतिको अनुवाद गर्दा के कस्ता समस्याहरू आउँछन् ?
- घ. 'थः सु कतः सु' उपन्यासमा अनुवाद सिद्धान्तको केकस्तो उपयोग गरिएको छ ?

१.३ शोधकार्यको उद्देश्य

थःसु कतःसु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गर्नु नै प्रस्तुत शोधकार्यको मूल उद्देश्य रहेको छ । यस मूल उद्देश्यको प्राप्तिका लागि अन्य उद्देश्यहरू यसप्रकार निर्धारण गरिएका छन् :

- क. नेपालभाषामा लिखित 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरी भाषिक सम्पादन गर्नु,
- ख. 'थः सु कतः सु' उपन्यासमा प्रयुक्त सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद गर्नु,
- ग. उक्त पाठ्यांशको अनुवाद गर्दा देखिएका समस्याहरूको पहिचान गर्नु,
- घ. अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा 'थः सु कतः सु' उपन्यासको व्याख्या विश्लेषण गर्नु ।

१.४ अध्ययनको सान्दर्भिकता र उपादेयता

प्रस्तुत शोधकार्यमा नेपालभाषामा रहेको थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गरी त्यसको विश्लेषणसमेत गरिएको छ । एउटा भाषामा रहेका महत्त्वपूर्ण कृतिहरूको अर्को भाषामा अनुवाद गर्नु आवश्यक र महत्त्वपूर्ण कार्य हो । यसबाट ज्ञान विज्ञान र साहित्यको आस्वादनका क्षेत्रमा विशेष योगदान पुग्दछ । नजरराम महर्जनद्वारा

नेपालभाषामा लिखित थःसु कतः सु उपन्यास एक महत्त्वपूर्ण कृति हो । यसको नेपाली भाषामा अनुवाद गर्नु सान्दर्भिक देखिन्छ । पूर्वकार्यको अध्ययनबाट आजसम्म उक्त उपन्यासको नेपाली भाषामा अनुवाद भएको पाइँदैन । अतः प्रस्तुत शोधकार्यबाट अनुवादका क्षेत्रमा नयाँ आयाम थपिने भएकाले यो अध्ययन सान्दर्भिक देखिन्छ । यस शोधपत्रको अध्ययनबाट नेपाल भाषामा पाठ्यक्रम, पाठ्यक्रम निर्माण र शब्दकोश निर्माताहरूलाई पनि सहयोग पुऱ्याउने भएकोले यसको उपादेयता रहेको पाइन्छ । अनुवादसम्बन्धी सैद्धान्तिक र प्रायोगिक कुराहरूको बारेमा जानकारी दिन, यस कृतिलाई सबै सामाजिक परिवेशमा चिनाउन र जीवन्त तुल्याउन तथा नेपाली र नेपाल भाषाका साहित्यिक कृतिहरूको अनुवाद, आस्वादन र अध्ययन अनुसन्धान गर्न चाहने र जिज्ञासा लिन चाहने जो सुकैलाई पनि सहयोग पुग्ने हुनाले पनि प्रस्तुत शोधकार्यको उपादेयता रहेको छ ।

१.५ अध्ययनको सीमाङ्कन

थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद शीर्षकको प्रस्तुत शोधकार्यको सीमा यसप्रकार छ :

- क. प्रस्तुत अध्ययन नजरराम महर्जनद्वारा लिखित 'थः सु कतः सु' उपन्यासमा मात्र सीमित रहेको छ ।
- ख. नेपालभाषामा रहेको 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई नेपाली भाषामा गरिएको अनुवाद र त्यसको विश्लेषणसँग मात्र सम्बन्धित रहेको छ ।
- ग. नेपालभाषा र नेपाली भाषाका चारजना विज्ञहरूलाई अनूदित पाठ देखाएर अन्तिम सम्पादन गरिएको छ ।
- घ. समय तथा प्रयोजनका दृष्टिले उपन्यासका सबै खण्डको अनुवाद गर्न कठिन भएकाले उक्त सीमाभित्र पहिलो र दोस्रो अध्यायको अनुवादलाई निर्धारण गरिएको हो ।
- ङ. अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा उक्त उपन्यास नाइडा, क्याटफोर्ड र न्युमार्कका मान्यता र व्याख्या विश्लेषणमा मात्र सीमित रहेको छ ।

१.६ शोधपत्रको रूपरेखा

प्रस्तुत शोधपत्रमा विभिन्न अङ्गहरू रहेका छन् । यस शोधपत्रको रूपरेखालाई विभिन्न अध्याय र शीर्षकमा यसप्रकार उल्लेख गरिएको छ :

अध्याय एक : शोध परिचय

अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक ढाँचा

अध्याय तिन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया

अध्याय चार : अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा 'थः सु कतः सु' उपन्यासको नेपाली भाषामा अनुवाद र भाषिक सम्पादन

अध्याय पाँच : 'थः सु कतः सु' उपन्यासमा प्रयुक्त सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद

अध्याय छ : थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा देखापरेका समस्याहरूको पहिचान

अध्याय सात : अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा 'थः सु कतः सु' उपन्यासको व्याख्या विश्लेषण

अध्याय आठ : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

सन्दर्भसामग्री सूची

परिशिष्ट

व्यक्तवृत्त

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक ढाँचा

२.१ पृष्ठभूमि

प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा सैद्धान्तिक ढाँचा, व्याख्या, विश्लेषण र निष्कर्ष लेखनका लागि आवश्यक पर्ने ज्ञान, विधि र प्रक्रियाको पृष्ठपोषण प्राप्त गर्न सम्बन्धित पूर्वकार्यको समीक्षा गरिएको छ । मूलतः अनुवाद गरिएका र अनुवादका बारेमा यसअघि लेखिएका पुस्तक, लेख, शोधपत्र आदिमा उल्लेख गरिएका कुरालाई प्रस्तुत शोधकार्यका सन्दर्भमा पूर्वकार्य मानिएको छ । उक्त पूर्वकार्यको समीक्षालाई पुस्तक समीक्षा र शोध समीक्षा गरी छुट्टाछुट्टै उपशीर्षकमा प्रस्तुत गरिएको छ :

२.१.१ पुस्तकको समीक्षा

अधिकारी (२०६२) द्वारा लिखित *सामाजिक र प्रायोगिक भाषाविज्ञान* नामक पुस्तक प्रकाशित छ । उक्त पुस्तकमा अनुवादको परिचय, महत्त्व, अनुवाद विज्ञान, अनुवादका प्रकार, अनुवादको आदर्श स्थिति, अनुवाद प्रक्रिया, अनुवादका समस्या र अनुवादमा भाषाशिक्षणको उपयोगिताका बारेमा उल्लेख गरिएको छ । यी कुराहरू प्रस्तुत शोधकार्यसँग सम्बन्धित छन् । अनुवादसम्बन्धी जानकारी हुनुका साथै अनुवादका प्रकार, भाषाशिक्षणमा अनुवादको भूमिकाका साथै अनुवाद गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराको सैद्धान्तिक जानकारी दिइएको हुँदा अत्यन्त महत्त्वपूर्ण छ । अतः सो पुस्तक प्रस्तुत शोधकार्यमा अनुवादको सिद्धान्त उल्लेख गर्ने क्रममा यसको सहयोग लिई प्रायोगिक अध्ययन गरिएको छ ।

लम्साल र अन्य (२०६५) द्वारा *सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान* नामक पुस्तक प्रकाशित छ । उक्त पुस्तकमा अनुवादको परिचय, परिभाषा, अनुवादको प्रयोजन र आवश्यकता, अनुवादका प्रकार, अनुवाद प्रक्रिया, अनुवाद गर्दा देखिने समस्याहरू र भाषाशिक्षणमा अनुवादको महत्त्वबारे उल्लेख गरिएको छ । उक्त कुराहरू उपन्यासको अनुवादसँग सम्बन्धित प्रस्तुत शोधकार्यसँग सम्बन्धित छन् । प्रस्तुत शोधकार्य अनुवादको प्रायोगिक प्रवृत्तिको हुनाले उक्त पूर्वकार्यभन्दा भिन्न पनि छ । यस पुस्तकको अध्ययनबाट अनुवादसम्बन्धी सम्पूर्ण जानकारी हासिल गर्न सकिने भएकाले सो पुस्तकले प्रस्तुत शोधकार्यलाई सैद्धान्तिक आधार निर्माणका लागि सहयोग पुऱ्याएको छ ।

आचार्य र गौतम (२०६६) द्वारा प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयामहरू नामक पुस्तक प्रकाशित छ । उक्त पुस्तकमा अनुवाद परिचय, अनुवादको प्रयोजन र आवश्यकता, अनुवादका प्रकारहरू, अनुवादका प्रक्रियाहरू, क्याटफोर्ड, नाइडा र न्यूमार्कको अनुवादसम्बन्धी मान्यता, अनुवादका समस्याहरू, असल अनुवादका गुणहरू, अनुवाद र भाषाशिक्षणको बारेमा उल्लेख गरिएको छ । यस पुस्तकमा अनुवादसम्बन्धी जानकारी हुनुका साथै अनुवादका प्रकारअन्तर्गत गद्य र पद्यको आधारमा, साहित्यिक विधाको आधारमा, विषयका आधारमा, अनुवादको प्रकृतिका आधारमा, अनुवादका अन्य केही प्रकारहरूको चर्चा गरिएकोले प्रस्तुत शोधकार्यका लागि महत्त्वपूर्ण छ । अनुवादसम्बन्धी क्याटफोर्ड, नाइडा र न्यूमार्कका फरक फरक मान्यताको चर्चा गरिएकोले सो पुस्तकले प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा अनुवादका प्रकार र अन्य सैद्धान्तिक आधार निर्माण गरी व्याख्या विश्लेषणमा सहयोग पुऱ्याएको छ । उक्त पूर्वकार्यको सहयोग लिई प्रस्तुत शोधकार्य अनुवाद कार्यलाई सम्पन्न गरी त्यसको विश्लेषण समेत गरिएको छ ।

भण्डारी र अन्य (२०६८) द्वारा लिखित प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम नामक पुस्तक प्रकाशित छ । उक्त पुस्तकमा अनुवादको परिचय, अनुवादको प्रयोजन र आवश्यकता, अनुवादको प्रकार, अनुवादको आदर्श स्थिति, अनुवादका प्रक्रियाहरू, क्याटफोर्ड, नाइडा र न्यूमार्कका अनुवादसम्बन्धी मान्यता, अनुवादका समस्या, अनुवाद र भाषाशिक्षणको बारेमा उल्लेख गरिएको छ । यी कुराहरू प्रस्तुत शोधकार्यसँग सम्बन्धित र महत्त्वपूर्ण छन् । थःसु कतः सु उपन्यासको अनुवाद गर्ने क्रममा पनि अनुवादसम्बन्धी विभिन्न विद्वान्का मान्यताको व्याख्या, विश्लेषण गर्न र त्यसका आधारमा अनुवाद गरिएको कृतिको विश्लेषण गर्नमा उक्त पूर्वकार्यले सहयोग पुऱ्याएको छ । उक्त पूर्वकार्य सैद्धान्तिक प्रकृतिको भए पनि प्रस्तुत शोधकार्य प्रायोगिक प्रकृतिको बन्न गएको छ ।

पौडेल (२०६९) द्वारा लिखित प्रायोगिक भाषा विज्ञानका प्रमुख आयामहरू नामक पुस्तक प्रकाशित छ । उक्त पुस्तकमा अनुवादको परिचय, अनुवादको प्रयोजन र आवश्यकता, अनुवादका गुणहरू, अनुवादका प्रकारहरू, अनुवादका प्रक्रियाहरू उल्लेख गर्नुका साथै क्याटफोर्ड, नाइडा र न्यूमार्कका अनुवादसम्बन्धी मान्यता, अनुवादका समस्याहरू, अनुवाद र भाषा शिक्षणबिचको सम्बन्धको बारेमा स्पष्ट पारिएको छ । प्रस्तुत शोधकार्य अनुवादको प्रायोगिक प्रकृतिको हुनाले उक्त पूर्वकार्यभन्दा भिन्न पनि छ । प्रस्तुत शोधकार्यले अनुवाद प्रक्रियाको जानकारी प्राप्त गर्नमा सहयोग पुऱ्याएको छ ।

अधिकारी (२०७१) द्वारा लिखित *अनुवाद सिद्धान्त र प्रयोग* नामक पुस्तक प्रकाशित छ । उक्त पुस्तकमा अनुवादसम्बन्धी ऐतिहासिक, सैद्धान्तिक र समसामयिक विश्लेषण, नेपाली अनुवादसम्बन्धी विभिन्न स्थितिको विश्लेषण गरिएको छ । यसमा अनुवाद र अनुवाद अध्ययनअन्तर्गत अनुवादको परिभाषा, वर्गीकरण, अनुवाद र अनुवाद अध्ययनबिचको सम्बन्ध, अनुवादका प्रचलित सिद्धान्तअन्तर्गत भाषावैज्ञानिक सिद्धान्त, बहुप्रणाली सिद्धान्त, गिडनटोरी र वर्णनात्मक अनुवाद, समसामयिक अनुवाद पद्धति, विधि र जुक्ति, अनुवाद समतुल्यता, अनुवाद समालोचना र मूल्याङ्कन, अनुवाद अनुसन्धान, साथै नेपाली बहुभाषिक भूमिमा अनुवादको स्थान र भूमिका, नेपाली अनुवाद परम्परा र प्रवृत्ति, अनुवाद अध्ययन र अनुसन्धानको वर्तमान स्थिति र नेपाली अनुवाद साहित्यको वर्तमान स्थितिको बारेमा विस्तृत रूपमा उल्लेख गरिएको छ । प्रस्तुत शोधकार्य अनुवादको प्रायोगिक प्रकृतिको हुनाले उक्त कार्यभन्दा भिन्न पनि छ । अतः थःसु कतःसु उपन्यासलाई अनुवाद गर्ने क्रममा अनुवाद सिद्धान्तको उल्लेख गरी विश्लेषण गर्नमा सहयोग पुऱ्याएको छ ।

भट्टराई (२०७२) द्वारा लिखित *अनुवाद अध्ययन परिचय* नामक पुस्तक प्रकाशित छ । उक्त पुस्तक अनुवाद अध्ययन, महत्त्व, अनुवादका प्रचलित सिद्धान्तहरू, अनुवाद प्रक्रिया, अनुवाद मल्याङ्कन, अनुवादकमा हुनुपर्ने गुणहरू र भाषाशिक्षणमा अनुवादको पुनरागमन, कार्यशाला अनुवाद अभ्यास विषयमा केन्द्रित रही तयार गरिएको छ । अनुवादका बारेमा लेखिएको उक्त पुस्तक प्रस्तुत शोधको विषयसँग सम्बन्धित छ । उक्त पूर्वकार्यभन्दा अनुवादको प्रायोगिक कार्य र त्यसको विश्लेषण गरिएकोले प्रस्तुत शोधकार्य भिन्न रहेको छ । यसले अनुसन्धानकर्तालाई अनुवादसम्बन्धी सैद्धान्तिक कुराको जानकारी प्राप्त गर्ने कुरामा सहयोग पुऱ्याएको छ ।

बन्धु (२०७३) द्वारा लिखित *भाषाविज्ञान* नामक पुस्तक प्रकाशित छ । उक्त पुस्तकमा अनुवादको अर्थ र परिभाषा, यसका प्रकार, अनुवाद सिद्धान्तका तिन मुख्य धारणा, अनुवाद प्रक्रियाजस्ता कुराको उल्लेख गरिएको छ । अनुवाद गर्दा के कस्ता पक्षमा ध्यान दिने, अनुवादका क्रममा के कस्ता समस्या आउन सक्छन् भन्ने कुराको जानकारी यसमा प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त पूर्वकार्य प्रस्तुत शोधकार्यको विषयवस्तुसँग सम्बन्धित छ । प्रस्तुत शोधकार्य प्रायोगिक प्रकृतिको हुनाले त्यससमक्ष भिन्न छ । अनुवादसम्बन्धी सैद्धान्तिक जानकारी प्राप्त गर्न सो पुस्तकले प्रस्तुत शोधकार्यका लागि सहयोग पुऱ्याएको छ ।

यसरी पूर्वकार्यको समीक्षाअन्तर्गत पुस्तकको समीक्षाबाट प्रस्तुत शोधकार्यका लागि अनुवादसम्बन्धी सैद्धान्तिक जानकारी प्राप्त गर्न सकिन्छ । साथै यसको विश्लेषणबाट अनुवादको परिचय, परिभाषा, प्रकार, विभिन्न सिद्धान्तकारहरूले प्रतिपादन गरेका सिद्धान्तहरू, मान्यताहरू थाहा पाउन सकिने साथै भाषाशिक्षणमा अनुवादको महत्त्व र उपयोगिताको जानकारी हासिल गर्न सहयोग गरेको छ ।

२.१.२ शोधपत्रको समीक्षा

आचार्य (२०६९) द्वारा *कल्याणी धर्ती उपन्यासको अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा वाक्यगठन प्रक्रियाको अध्ययन* शीर्षकमा शोधकार्य गरेका छन् । यस शोधकार्यमा कल्याणी धर्ती उपन्यास अङ्ग्रेजीबाट नेपालीमा अनुवाद गर्दा प्रयोग गरिएको अनुवाद सिद्धान्त र अनुवाद मर्यादाक्रम पत्ता लगाउनु, अनुवाद गर्दा प्रयोग गरिने प्रायोगिक पक्ष पत्ता लगाउनु, अनुवाद गर्दा प्रयोग गरिने व्याकरणिक समस्याहरू र शैली पत्ता लगाउनुजस्ता उद्देश्यहरू रहेका छन् । यसमा मूलतः पुस्तकालीय लेख, रचना र शोधपत्रलाई उपयोग गरी सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । उक्त अध्ययनले उपन्यासमा भएका सांस्कृतिक शब्द, अनुवादका क्रममा देखिएका दुरीहरू आदि कुराहरू उल्लेख गरी निष्कर्ष निकालिएको छ । उक्त शोध अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा वाक्यगठन प्रक्रियासँग मात्र सीमित छ भने प्रस्तुत शोध नेपालभाषामा रहेको उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरी त्यसको व्याख्या विश्लेषणमा आधारित भएकाले अनुवादको पक्ष र कृतिगत दृष्टिले यो नितान्त भिन्न छ । उक्त शोधकार्यले प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा अनुवाद गर्दा के कस्ता पक्षलाई ध्यान दिनुपर्छ र अनुवाद गर्दा कस्ता समस्याहरू आउँछन् भन्ने कुराको जानकारीका साथै सामग्री सङ्कलन र व्याख्या विश्लेषण गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याएको छ ।

जोशी (२०७३) द्वारा *समर लभ उपन्यासमा भएका सांस्कृतिक शब्दहरू पहिचान र यसको अनुवादमा देखिएका दुरी* शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । यस शोधकार्यमा समर लभ उपन्यासमा भएका सांस्कृतिक शब्दहरूको पहिचान गर्नु, नेपाली सांस्कृतिक शब्दलाई अङ्ग्रेजीमा अनुवाद गर्दा प्रयोग गरिने प्रविधिको पहिचान गर्नु र अनुवादको शैक्षणिक अनुवाद पहिचान गर्नुजस्ता उद्देश्यहरू रहेका छन् । उक्त अध्ययनले उपन्यासमा भएका सांस्कृतिक शब्द, अनुवादका क्रममा देखिएका दुरीहरू आदि कुराहरू उल्लेख गरी निष्कर्ष निकालिएको छ । यसमा मूलतः सर्वेक्षण विधिको प्रयोगका साथै द्वितीयक स्रोतहरूबाट

सामग्री सङ्कलन गरी अध्ययन गरिएको छ । उक्त दुबै शोधपत्र अनुवादमा केन्द्रित भएकाले प्रस्तुत शोधकार्यसँग सम्बन्धित छ । उक्त शोधपत्रमा सांस्कृतिक शब्द र अनुवादमा देखिएका दुरीको चर्चा गरिएको तर प्रस्तुत शोधकार्यमा विभिन्न विद्वान्का मान्यताका आधारमा अनूदित कृतिको चर्चा गरिएकाले अनुवादको पक्ष र कृतिगत दृष्टिले यी दुबै शोधपत्रमा भिन्नता पाउन सकिन्छ । उक्त अध्ययनबाट अनुवाद गर्दा के कस्ता पक्षलाई ध्यान दिएर गर्नुपर्छ भन्ने कुराको जानकारी दिने भएकाले प्रस्तुत शोधकार्यका लागि केही सैद्धान्तिक आधार लिइएको छ ।

जप्रेल (२०७४) द्वारा परालको आगो कथाको बभाडी भाषामा अनुवाद शीर्षकमा शोधपत्र तयार गरिएको छ । उक्त शोधकार्यको मुख्य उद्देश्य गुरुप्रसाद मैनालीको नासो कथा सङ्ग्रहमा रहेको परालको आगो कथालाई बभाडी भाषामा अनुवाद गरी त्यसलाई भाषिक सम्पादन गर्नु, उक्त कथामा भएका सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद गरी त्यसको व्याख्या विश्लेषण गर्नु र अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा परालको आगो कथाको व्याख्या विश्लेषण गर्नु रहेका छन् । यसमा मूलतः पुस्तकालयीय विधिका आधारमा व्याख्या विश्लेषण गर्नुका साथै प्राथमिक स्रोत र द्वितीयक स्रोतको प्रयोग गरी सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । उक्त अध्ययनले विभिन्न विद्वान्हरूका मतका आधारमा व्याख्या विश्लेषण गरी निष्कर्ष निकालिएको छ । उक्त शोधपत्र कथा विधामा आधारित छ भने प्रस्तुत शोध उपन्यास विधामा सीमित भएकाले यी दुबैमा भिन्नता पाइन्छ । यी दुईओटै शोधपत्र लेखनमा अनुवाद गर्दा विभिन्न विद्वान्हरूका मान्यतामा आधारित भएकाले समानता पाइन्छ । उक्त अध्ययनले विभिन्न विद्वान्का मान्यताका आधारमा अनुवाद गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराको जानकारीका लागि प्रस्तुत शोधकार्यले सहयोग पुऱ्याएको छ ।

न्यौपाने (२०७४) द्वारा बेचिएकी चेली उपन्यासको समाजभाषिक अध्ययन शीर्षकमा शोधपत्र तयार गरिएको छ । उक्त शोधमा पात्रहरूले प्रयोग गरेको भाषा लैङ्गिक, उमेरगत र शैक्षिक अवस्थाका आधारमा भाषिक स्थिति पत्ता लगाउनु, पात्रहरूले प्रयोग गरेको भाषाको वर्गगत स्वरूपको विश्लेषण गर्नुजस्ता उद्देश्यहरू रहेका छन् । यस अध्ययनलाई पूरा गर्न प्राथमिक स्रोत, द्वितीयक सामग्रीका साथै मुख्यतः पुस्तकालयीय विधि र आंशिक रूपमा वर्णनात्मक तथा विश्लेषणत्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ । ग्रामीण र सहरी परिवेशमा घटेका र घट्न सक्ने घटनालाई आधारित गरेर लिङ्गका आधारमा महिला, पुरुष, शिक्षाका आधारमा शिक्षित र अशिक्षित, उमेरका आधारमा बालक, युवा, प्रौढ, वृद्ध पात्र र वर्षका

आधारमा उच्च, मध्यम र निम्न वर्गीय पात्रहरूको माध्यमले समाजमा देखिएका भिन्नतालाई निष्कर्षका रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । लैङ्गिक, उमेरगत र वर्गगत आधारमा प्रयोग गर्ने भाषामा रहेको विभेदीकरण रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ । अतः उक्त शोधपत्र प्रस्तुत शोधकार्यका लागि सैद्धान्तिक आधार लिइन्छ ।

सुतार (२०७४) द्वारा *कर्तव्य कथाको बैतडेली भाषामा अनुवाद* शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । उक्त शोधकार्यको मुख्य उद्देश्य अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा कर्तव्य कथालाई बैतडेली भाषामा अनुवाद गर्नु, अनूदित पाठ्यांशलाई मूल पाठका आधारमा अन्तिम सम्पादन गर्नु र अनुवाद गर्दा देखिएका समस्याहरूको विश्लेषण गर्नुमा केन्द्रित रहेको छ । यसमा मूलतः प्राथमिक र द्वितीयक स्रोतलाई आधार बनाएर सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । प्रस्तुत शोधपत्रको निष्कर्षका रूपमा अनूदित पाठ्यांशमा देखिएका समस्याहरूको पहिचान गरेर विश्लेषण गरिएको छ । उक्त शोधकार्यले अनुवाद गर्दा ध्यान दिनुपर्ने र समस्याको विश्लेषण गर्नका सहयोग पुगेको छ ।

भण्डारी (२०७४) द्वारा *तपन उपन्यासको समाजभाषिक अध्ययन* शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । यस शोधकार्यको मुख्य उद्देश्य तपन उपन्यासमा पात्रहरूले प्रयोग गरेका भाषाको वर्गगत, लिङ्गगत, उमेरगत एवम् शैक्षिक अवस्थाका आधारमा भाषिक प्रयोगको स्थिति पत्ता लगायनु र भाषिक सौन्दर्यको अध्ययन गर्नु रहेको छ । यसमा मुख्यतयाः पुस्तकालयीय अध्ययन र आंशिक रूपमा वर्णनात्मक तथा विश्लेषणत्मक विधिका साथै प्राथमिक र द्वितीयक सामग्रीको प्रयोग गरी अध्ययन गरिएको छ । प्रस्तुत शोधकार्य तपन उपन्यासमा प्रयुक्त वर्ग, लिङ्ग, उमेर र शिक्षाका आधारमा पात्रहरूले प्रयोग गरेको भाषा, पात्र प्रयोगको स्थिति र उपन्यासको भाषाशैलीलाई निष्कर्षका रूपमा राखिएको छ । सो शोधपत्रको पुनरावलोकनले प्रस्तुत शोधकार्यका लागि सहयोग पुगेको छ ।

यसरी शोधकार्यको समीक्षा अनुवादसम्बन्धमा हालसम्म भएका अनुसन्धानका कुराको बारेमा थाहा पाउन सकिन्छ । उक्त अनुसन्धानात्मक कृतिबाट अनुवाद गर्दा विभिन्न समस्या आइपर्न सक्छ । विभिन्न विद्वान्का मान्यताका आधारमा अनुवाद गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू पत्ता लगाइन्छ । साथै अनुवाद गर्ने क्रममा उपन्यासमा प्रयुक्त सांस्कृतिक शब्द, लैङ्गिक, उमेरगत, वर्गगत, समाजभाषा आदि कुराका साथै नेपालभाषालाई नेपाली भाषामा

अनुवाद गर्दा नेपालभाषाका धेरै शब्दको जानकारी र अनुवादसम्बन्धी हालसम्म भएका अनुसन्धानहरूका बारेमा पृष्ठपोषण प्राप्त गरिएको छ ।

२.२ सैद्धान्तिक ढाँचा

प्रस्तुत शोध सम्पन्न गर्ने क्रममा सुरुमा सैद्धान्तिक ढाँचा वा स्वरूपको निरूपण गर्नु आवश्यक छ । प्रस्तुत शोधकार्यको सैद्धान्तिक ढाँचाअन्तर्गत नेपालभाषाको परिचय, नेपालभाषाका लिपि, नेपालभाषाका भाषिका, नेपालभाषाका वाङ्मय रचना, साहित्य, नेपालभाषाका साहित्यकारहरू, नेपालभाषाका वर्ण, अनुवादको परिचय, प्रयोजन र आवश्यकता, अनुवादका प्रकार, अनुवादसम्बन्धी विभिन्न विद्वान्हरूका मान्यता (क्याटफोर्ड, नाइडा र न्यूमार्क), भाषाशिक्षणमा अनुवाद अध्ययनको स्थानको बारेमा चर्चा गरिएको छ । यी कुराहरूलाई विभिन्न उपशीर्षकमा उल्लेख गरिएको छ ।

२.२.१ नेपालभाषाको परिचय

नेपालभाषा नेवार समुदायले बोल्ने एक समृद्ध भाषा हो । नेपालभाषाका विविध नामहरू छन् । नेपालभाषा यस भाषाको अभिलेखद्वारा प्रमाणित प्राचीन नाउँ हो । वर्तमानमा नेवारहरूले यस भाषालाई आफ्नै भाषामा नेवाः भाय् भन्छन् भने भारोपेली परिवारका भाषाभाषीहरू र पाश्चात्य देशका मानिसहरूले पनि भारोपेली प्रवृत्तिकै अनुसरण गरी नेवारी भन्ने गरेका छन् (जोशी, २०६० : क) । नेपालभाषा भोट-चिनिया परिवारको भाषा हो । नेपालका नेवारहरूले आफ्नो मातृभाषाका रूपमा बोलिने यो नेपालको एक राष्ट्रिय भाषा हो । यस भाषाका आफ्नै लिपिहरू र लामो साहित्यिक परम्परा छन् ।

२.२.२ नेपालभाषाका लिपि

नेपालभाषाका विविध लिपिहरूमध्ये नेपाल लिपि, रञ्जना लिपि र भुजिमोलिपि प्रसिद्ध छन् तापनि प्राचीन ग्रन्थ र अभिलेखहरूमा सबभन्दा बढी प्रचलित नेपाल लिपिकै थियो । नेपालभाषाका प्राचीन वाङ्मय रचनाहरू मात्र होइन, संस्कृत भाषाका ग्रन्थहरूसमेत नेपाल लिपिमा लेखिएका थिए तापनि छापाखानाको प्रबन्ध नेपालमा पनि भएदेखि नै छापाखानामा नेपाल लिपिको व्यवस्था नभएकाले प्रचारप्रसारको दृष्टिले नेपालभाषा साहित्यको माध्यमिक कालमा तत्कालीन कवि लेखकहरूले नेपाल लिपि छोडी देवनारी लिपिमा लेख्ने गरेको पाइन्छ (जोशी, २०६० : क) । संयुक्त राष्ट्र संघमा नेपालको मौलिक लिपिमा रञ्जना लिपि र नेपाल

संवत् (राष्ट्रिय संवत्को मान्यता प्राप्त) प्रस्तुत गरी त्यसैको आधारमा सदस्यता प्राप्त गरिएको छ ।

२.२.३ नेपालभाषाका वाङ्मय रचना

नेपालभाषामा थुप्रै वाङ्मय रचनाहरू पाइन्छन् । लिच्छवीकालीन (वि.सं. २४२-९३६) संस्कृत भाषाका अभिलेखहरूमा नेपालभाषाका थुप्रै शब्दहरू पाइए तापनि एघारौँ शताब्दीदेखि यस भाषामै लेखिएका अभिलेखहरू भेटिएका छन् (जोशी, २०६० : ख) । यी अभिलेखहरूमध्ये वि.सं. १४३१ को हरमेखला भन्ने चिकित्साशास्त्र, वि.सं. १४३७ को न्यायशास्त्र, वि.सं. १४३७ को अमरकोशको टीकाग्रन्थ र वि.सं. १४४६ को गोपालराज वंशावली अत्यन्त महत्त्वपूर्ण मानिन्छ ।

२.२.४ नेपालभाषाका साहित्य

१६ औँ शताब्दीदेखि सुरु भएको नेपालभाषाका प्राचीन साहित्यमा प्रशस्त कविता र नाटकहरू लेखिएका छन् । मल्लकालीन राजाहरू स्वयम् नाटक रच्ये र अवसर विशेषमा सहभागी भई मञ्चन पनि गर्ने गर्थे । टोलटोलमा बनेका डबलीहरूले मल्लकालीन नाटक र नृत्यहरूको प्राचुर्यलाई प्रमाणित गरिरहेका छन् र प्रशस्त नाटकहरू अप्रकाशित अवस्थामै छन् । प्रशस्त कविताहरू प्रकाशित भइसकेपछि पनि अरू कविताहरू पनि प्रकाशनकै प्रतीक्षामा छन् । गद्यतर्फ नेपालभाषा साहित्यका माध्यमिक कालका गद्यगुरु निष्ठानन्द बज्राचार्य (वि.सं. १९१५-१९९२) ले जस्तो बोलिन्छ उस्तै लेख्न थालेपछि गद्य लेखनमा परिवर्तनको स्थिति आयो (जोशी, २०६० : ख) । आज पद्यसँगै गद्यतर्फ पनि त्यसअन्तर्गत विभिन्न विधामा विकासको लहर छाएको छ ।

२.२.५ नेपालभाषाका भाषिका

नेपालभाषा विशेष गरी काठमाडौँ उपत्यकाको मौलिक भाषा हो । नेपालभाषामा विशेषतः काठमाडौँ- पाटनको (अलिअलि मात्र फरक भएको कारणले दुबैको नाउँ जोडी एउटै गरिएको), भक्तपुरको, दोलखाको, चित्लाङको र पही (पहरी वा नगरकोटहरूको) समेत गरी जम्मा पाँच भाषिका रहेका छन् । अरू उपभाषिकाहरूमा प्याङ गाउँकोलाई पाटनको उपभाषिका, लिस्ती, तौथली र दुतिकोलाई दोलखाको उपभाषिका, गमाल, बलामीलाई चित्लाङको उपभाषिका, पाल्पा, गोरखा, बन्दीपुर, बाग्लुङ, सिन्धुपाल्चेक, पर्वत आदिलाई

भक्तपुर भाषिकाको उपभाषिकाका रूपमा लिइन्छ (जोशी, २०६० : ग) । नगरकोटे (पही) हरू जुनसुकै ठाउँमा छरिएर बसेकाले उनीहरूको आपसमा आफ्नो भाषिकामा कुरा चल्छ ।

२.२.६ नेपालभाषाका वर्ण

(क) स्वर वर्ण

नेपालभाषा र नेपाली भाषामा रहेका स्वर वर्णहरूमा समानता पाइन्छ । नेपालभाषामा अ, आ, इ, उ, ए, ओ गरी ६ वटा मुख्य स्वर वर्ण छन् भने अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ए, ऐ, ओ, औ, अं, अः जस्ता लेख्य स्वर वर्णमा पनि समानता पाइन्छ ।

(ख) व्यञ्जन वर्ण

नेपालभाषाका केही व्यञ्जन वर्णहरूको उच्चारण नेपालीमा जस्तो हुन्छ । नेपालभाषामा नेपालीमा भन्दा बढी व्यञ्जन वर्णहरू हुन्छन् ।

क	ख	ग	घ	ङ	
च	छ	ज	झ	ञ	
त	थ	द	ध	न	न्ह
प	फ	ब	भ	म	म्ह
य	र	ह्र	ल	ल्ह	व
स	ह				

प्रस्तुत तालिकाअनुसार नेपाली भाषामा रहेका वर्णका अतिरिक्त नेपालभाषामा न्ह, म्ह, ह्र, ल्ह वर्णहरू रहेका छन् भने नेपाली भाषामा ट, ठ, ड, ढ, ण, श, ष, क्ष, त्र, ज्ञ वर्णहरू नेपालभाषामा पाइँदैन ।

२.२.७ नेपालभाषाका साहित्यकार

नेपालभाषाका प्रसिद्ध साहित्यकारहरूमा महेन्द्र मल्ल (आदिकवि), जयप्रकाश मल्ल, सिद्धिदास मल्ल (महाकवि), धर्मानन्द धर्माचार्य, निष्ठानन्द बज्राचार्य, योग वीरसिंह कंसाकार, जगतसुन्दर मल्ल, शुक्रराज शास्त्री (नेपालप भाषामा प्रथम प्रकाशित व्याकरण लेखक), सिद्धिचरण श्रेष्ठ, चित्तधर हृदय, धुस्वाँ साय्मि हुन् । यी साहित्यकारमध्ये सिद्धिचरण श्रेष्ठ,

चित्तधर हृदय, धुस्वाँ साय्मिजस्ता साहित्यकारले नेपाली भाषामा पनि टेवा पुऱ्याएको छ । थःसु कतः सु उपन्यासका लेखक नजरराम महर्जन पनि नेपालभाषाको आधुनिक कालका साहित्यकार हुन् ।

२.२.८ नेपालभाषा बोल्ने वक्ताको जनसङ्ख्या

वि.सं. २०४८ सालको जनगणनाअनुसार देशभरि नेवारहरूको कुल जनसङ्ख्या १०,४१,०९० छ र मातृभाषाका रूपमा नेपालभाषा बोल्नेको सङ्ख्या ६,९०,००७ रहेको देखाइएको छ (जोशी, २०६० : ख) । यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा नेवारहरूको कुल सङ्ख्याको ६६% ले मात्र नेपालभाषा बुझ्ने, बोल्न सक्ने, बाँकी ३४% ले बुझ्न र बोल्न छोटिसकेका छन् भन्ने तथ्याङ्क प्राप्त हुन्छ ।

२.३ अनुवादको परिचय

एक भाषाको पाठसामग्रीलाई अर्को भाषाको समानक पाठ सामग्रीमा पुनस्थापन गर्नु अनुवाद हो । दुई भाषाबिच हुने सम्प्रेषणात्मक कार्यलाई अनुवाद भनिन्छ (अधिकारी, २०७१ : ३) । संस्कृतको वद् धातुमा घञ् प्रत्यय लागेर वाद बनेपछि त्यसमा अनु उपसर्ग लागेर अनुवाद शब्द बनेको हो । यसको शाब्दिक अर्थ अनुवर्ती वचन (कसैले भनेपछि भन्नु) वा अनुरूप सन्देश वचन भन्ने बुझिन्छ । यसको अर्थ सञ्चारका लागि विभिन्न शब्दावलीहरूको प्रयोग पाइन्छ : अनुवचन, द्विरावृत्ति, पश्चात्कथन, पुनःकथन, ज्ञातार्थ कथन, अर्थ सङ्कीर्तन, प्रयोजनयुक्त पुनः कथन आदि ।

अङ्ग्रेजी भाषामा अनुवादलाई ट्रान्सलेसन भनिन्छ । ल्याटिन भाषाको ट्रान्स र लेसन दुई शब्दको संयोगबाट ट्रान्सलेसन शब्द बनेको हो । ट्रान्सको अर्थ 'पारि' र लेसन को अर्थ 'लैजानु' भन्ने बुझिन्छ । अतः ट्रान्सलेसनको शाब्दिक अर्थ पारि लैजानु भन्ने बुझिन्छ । यसरी अनुवाद र ट्रान्सलेसन दुवैलाई पर्यायवाची वा समानार्थी शब्दका रूपमा लिइन्छ । नेपाली शब्दकोश (२०१९) ले यसलाई उल्था, दोहोऱ्याउनु र पुनरुक्ति भनेको छ भने नेपाली बृहत् शब्दकोश (२०४०) मा उल्था, भाषान्तर तथा भाषिक रूपान्तर भनिएको छ । प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश (२०६१) ले कुनै विषयलाई एक भाषाबाट अर्को भाषामा गरिने रूपान्तर, उल्था, रूपान्तरण र भाषान्तरण भनेको छ (पौडेल, २०६९ : १४१) । पाश्चात्य विद्वान् नाइडा (इ.१९६४) ले अनुवादलाई पुनरुत्पादन, क्याटफोर्ड (इ.१९६५) ले अनुवादलाई विस्थापन, ब्रिसतिन (इ.१९७६) ले स्थानान्तरण, लेफेभर (इ.१९९२) ले पुनर्लेखन, मुखर्जी (

इ.१९९४० ले आविष्कार र सिंह (इ.२०१०) ले वृद्धि अथवा उन्नयनका रूपमा अर्थात्एका छन् ।

अनुवादलाई विद्वान्हरूले विभिन्न तरिकाले परिभाषित गरेका छन् । अनुवादसम्बन्धी सोमनाथ शर्माको भनाइ छ - "एक भाषाका वाक्यका वक्तव्यको छाया उतारी अर्को भाषामा वाक्य रचना गर्दा भाषान्तरमा अनुवाद हुन्छ" (२०६९, पृ.१४१) । जे.सी. क्याटफोर्डका अनुसार - "अनुवाद भनेको कुनै एक भाषाका पाठ सामग्रीलाई अर्को भाषाको समानक पाठ सामग्रीमा पुनस्थापन गर्नु हो" (पौडेल, २०६९ : १४१) । यसरी अनुवादलाई एक भाषाबाट अर्को भाषामा उल्या गर्नु हो ।

अनुवाद केवल भाषाको रूपान्तरण मात्र नभई एउटा परिष्कृत ज्ञानार्जनको माध्यम पनि हो । अनुवाद अध्ययन भाषाविज्ञानको एउटा प्रायोगिक क्षेत्र हो र यसमा कुनै दुई भाषाको तुलनात्मक अध्ययन गरिने भएकाले यसमा तुलनात्मक भाषाविज्ञानको योगदान पनि महत्त्वपूर्ण रहेको छ । अनुवादसम्बन्धी विषयको सैद्धान्तिक र वैज्ञानिक दृष्टिले विवेचना बिसौ शताब्दीको मध्यम युगदेखि भएको पाइन्छ । पाश्चात्य विद्वान् आन्ड्रेड लिफरभर ले सन् १९७८ मा सर्वप्रथम अनुवादसम्बन्धी समग्र कुराको अध्ययन गर्ने विषयलाई 'अनुवाद अध्ययन' नामकरण गरेका हुन् । सन् १९७८ पछि संसारका विभिन्न विश्वविद्यालयहरूमा अनुवाद अध्ययनको सैद्धान्तिक पठनपाठन र अध्ययन अनुसन्धानले तीव्र गति लिएको पाइन्छ ।

नेपालको सन्दर्भमा सन् १९९७ देखि त्रिभुवन विश्वविद्यालयको भाषाविज्ञानको केन्द्रीय विभागअन्तर्गत अनुवाद अध्ययनको विस्तृत पठनपाठन सुरु भएको छ र त्यसभन्दा पहिलै सन् १९८३/८४ तिरबाटै त्रि.वि.को शिक्षाशास्त्र सङ्कायमा प्रायोगिक भाषा विज्ञान विषयभित्र अनुवाद विज्ञान र हाल अनुवाद अध्ययनका नामबाट पठनपाठन हुँदै आएको पाइन्छ ।

अनुवाद अध्ययनलाई व्यवस्थित र विस्तृत बनाउन पाश्चात्य विद्वान् क्याटफोर्ड, नाइडा, न्युमार्क र डेरिडाजस्ता विद्वान्हरूको महत्त्वपूर्ण योगदान रहेको छ । सन् १९७८ मा जेम्स होम्स नामक विद्वान्ले अनुवादसम्बन्धी सैद्धान्तिक आधारशिला प्रस्तुत गरेका छन् ।

२.४ अनुवादको प्रयोजन र आवश्यकता

अनुवादको सुरुवात मानव सभ्यताको आरम्भ कालदेखि नै हुँदै आएको पाइन्छ । विश्वसञ्चार जगत्मा सूचना साटासाट गर्न तथा सामाजिक सांस्कृतिक सामग्रीको आदानप्रदान गर्न अनुवादले विशेष भूमिका निर्वाह गरेको देखिन्छ । अनुवादमा स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषा संलग्न हुन्छन् । अनुवादमा स्रोत भाषाका अभिव्यक्तिलाई लक्ष्य भाषामा रूपान्तरण गरिन्छ । साथै स्रोत भाषाका अभिव्यक्तिको रूपान्तरण मात्र नभई त्यसको अर्थ्याइ, व्याख्या वा प्रमाणित गर्ने प्रक्रिया पनि हुन्छ ।

अनुवादको प्रयोजन र आवश्यकतालाई यसप्रकार बुँदागत रूपमा उल्लेख गर्न सकिन्छ :

१. एक भाषाभाषीमा रहेको संस्कृति अर्को भाषाभाषीसम्म पुऱ्याउन मदत गर्नु,
२. एक भाषामा रहेको ज्ञानको भण्डारलाई अर्को भाषामा पुऱ्याउन सहयोग गर्नु,
३. कुनै पनि भाषाभाषीको राष्ट्रिय, धार्मिक र सांस्कृतिक पहिचान गराउन मदत गर्ने,
४. भाषा र साहित्यको उन्नतिमा टेवा प्रदान गर्नु,
५. विज्ञान र प्रविधिका कुराहरूलाई सरल र सहज ढङ्गले प्रसार गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नु,
६. आपसी सहयोग, व्यापार, आदानप्रदान र भौगोलिक जानकारीको निमित्त सहयोग गर्नु,
७. विभिन्न सञ्चार माध्यमबाट विश्वघटनाको आदानप्रदान गर्नु,
८. उद्योग, व्यापार, कृषि, कानुनजस्ता क्षेत्रमा आएका नयाँ नयाँ कुराहरूको प्रसार गर्न पनि विशेष भूमिका निर्वाह गर्नु,
९. धर्मशास्त्र, अर्थशास्त्र, मनोविज्ञान, भाषाविज्ञान, दर्शनशास्त्रजस्ता ज्ञानको भण्डारलाई सबै भाषाभाषीको पहुँचभित्र पुऱ्याउन महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नु,

१०. महत्त्वपूर्ण र विश्वव्यापी महत्त्व भएको सूचना वा विज्ञापनको आमसञ्चार माध्यमबाट प्रचारप्रसार गर्न विशेष भूमिका निर्वाह गर्नु,
११. भाषाविज्ञानका विद्यार्थीलाई भाषाका सार्वभौम र विशिष्ट विशेषताहरूको अध्ययन र विश्लेषण गर्न सहयोग गर्नु,
१२. भाषा शिक्षणका क्षेत्रमा प्रचलित द्विभाषिक, बहुभाषिक, निराकरणात्मक वा उपचारात्मक शिक्षालाई सुगम, सम्प्रेष्य र प्रभावकारी बनाई भाषा शिक्षणका गतिविधिलाई टेवा पुऱ्याउनु,
१३. भाषाको आधुनिकीकरण र मानकीकरण गर्नमा सहयोग गर्नु ।

यसरी अनुवादलाई बहुआयामिक क्षेत्रमा महत्त्वपूर्ण मानिन्छ । अनुवादले भाषिक पक्षहरूको जानकारी गर्नुका साथै विभिन्न सांस्कृतिक मूल्यमान्यताको आदानप्रदान गरी विविध उपभोग्य क्षेत्रमा सरसामान उपकरण विविध सूचनाहरूलाई सुगम तरिकाले प्रदान गर्न मद्दत गर्दछ । साथै कम्प्युटर, मोबाइल, फोन, ल्यापटप आदि यान्त्रिक उपकरणका सहयोगले तात्कालिक अध्ययन, अनुवाद र चिन्तन मननलाई सुगम, छरितो र चिर सुरक्षित गर्न र प्रभावकारी बनाउनमा महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको हुन्छ ।

२.५ अनुवादका प्रकार

अनुवादलाई विभिन्न आधारमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । विभाजनका क्रममा विभिन्न विद्वान्बिच फरकफरक मतमतान्तर पाइन्छ, तापनि भाषावैज्ञानिक आधारमा अनुवादका केही प्रकारलाई यसप्रकार उल्लेख गर्न सकिन्छ :

२.५.१ विषयक्षेत्रका आधारमा अनुवाद

भाषाका विभिन्न विषय क्षेत्रहरू रहेका छन् । विषय क्षेत्रका आधारमा मुख्यतः अनुवादलाई दुई भागमा विभाजन गरेर अध्ययन गर्न सकिन्छ ।

क. साहित्यिक अनुवाद

साहित्यिक कृतिहरूको अनुवादलाई साहित्यिक अनुवाद भनिन्छ । साहित्यिक कृतिभित्र कविता, खण्डकाव्य, महाकाव्य, नाटक, उपन्यास, कथा, निबन्ध, एकाङ्की, जीवनी, नियात्रा, गीत, गजल आदि विभिन्न विधा र उपविधासँगसम्बन्धित गद्यपद्यात्मक समग्र कृतिहरू पर्दछन् (पौडेल, २०६९ : १५५) । मूल भाषा नजान्नेलाई आफ्नो भाषामा सजिलोसँग

साहित्यिक आस्वादन गराउन यस्तो अनुवाद गरिन्छ । यस्तो अनुवाद परम्परागत प्रणालीमा आधारित हुन्छ ।

साहित्यिक अनुवाद अनुवादमध्येकै सबैभन्दा जटिल किसिमको अनुवाद हो । लेखक र अनुवादकका बिचमा उत्कृष्टता र निकृष्टताको विवाद चलिरहने भएकाले साहित्यिक अनुवादलाई प्रायः विवादात्मक विषयका रूपमा हेरिन्छ । साहित्यिक अनुवाद शब्दानुवादका रूपमा गर्न नसकिने भएकाले यसमा भावानुवादको बढी अपेक्षा गरिन्छ । आवश्यकताअनुरूप गद्यबाट गद्य, गद्यबाट पद्य, पद्यबाट पद्य, पद्यबाट गद्य आदि रूपमा अनुवाद गर्न सकिन्छ र यस्तो अनुवादको उत्कृष्टताको कसी अनुवादकर्ताको वैयक्तिक कुशलतामा आधारित हुने भएकाले साहित्यिक अनुवादलाई प्रतिस्थापन अनुवाद पनि भन्ने गरिन्छ । खास गरी साहित्य पढ्ने अभिरुचि बढाउन, साहित्यिक ज्ञानको क्षेत्र विस्तार गर्न तथा देशदेशान्तरका जातिगत र सांस्कृतिक भावनासँग परिचित गराउन यस किसिमको अनुभव बढी उपयोगी हुन्छ ।

विद्वान् रोमले साहित्यिक अनुवादलाई कलाबद्ध कला भनेका छन् । एउटा समग्र कविताको अनुवाद गर्नु भनेको अर्को छुट्टै कविताको सिर्जना गर्नु हो । त्यसैले एउटा अनूदित कवितालाई अर्को कविताका रूपमा लिन सकिन्छ ।

ख. साहित्येतर/प्राविधिक वा वैज्ञानिक अनुवाद

साहित्यबेगरका सम्पूर्ण अनुवादलाई साहित्येतर वा प्राविधिक अनुवाद भनिन्छ । कानून, वाणिज्य, चिकित्सा, भौतिक विज्ञान, रसायन विज्ञान, व्यापार, व्यवसाय, गणित, धर्म, सञ्चारजगत, प्रशासन, प्रज्ञा आदि यावत् विषय क्षेत्रका पाठहरूको अनुवादलाई प्राविधिक अनुवादका उदाहरणका रूपमा लिइन्छ (पौडेल, २०६९ : १५६) । प्राविधिक अनुवादलाई वैज्ञानिक, प्राज्ञिक, धार्मिक, विज्ञापनिक अनुवाद पनि भनिन्छ ।

प्राविधिक विधाहरू साहित्येतर विधा भएकाले व्यापारिक उपयोगिताका दृष्टिले निकै महत्वपूर्ण मानिन्छन् । वैज्ञानिक भाषाको प्रयोग हुने भएकाले यस्तो अनुवादबाट अनुद्भ्य भाषाको शब्दभण्डारमा प्रशस्त शब्दहरू भित्रिन्छन् । भाषाको आधुनिकीकरणका लागि आगन्तुक शब्दको अत्यधिक ग्रहणले सहयोग पुऱ्याउँछ । यस्तो अनुवाद प्राविधिक शब्दावली र प्राविधिक कोशहरूको आधारमा गरिने भएकाले आगन्तुक शब्दको पनि बढी प्रयोग पाइन्छ । औषधीका बट्टा, लेबलहरूको अनुवाद, होर्डिड बोर्डका विज्ञापनहरूको अनुवाद तथा रेल,

बस, ट्रेन आदिका टिकटहरूको अनुवादजस्ता विषय पनि प्राविधिक अनुवादका क्षेत्रअन्तर्गत पर्ने विषय हुन् ।

२.५.२ मानवीय संलग्नताका आधारमा अनुवाद

मानव जातिद्वारा गरिने अनुवाद वा मानवबाहेक अन्य यन्त्र उपकरणका सहायताले गर्ने गरी अनुवादलाई मुख्यतः दुई भागमा विभाजन गरेर अध्ययन गर्न सकिन्छ ।

क. मानवीय अनुवाद

मान्छेको मौखिक वा लिखित प्रयासबाट गरिने अनुवादलाई मानवीय अनुवाद भनिन्छ । यो परापूर्व कालदेखि निरन्तर रूपमा चल्दै आएको पाइन्छ । यसले व्यापक क्षेत्र ओगटेको छ । साहित्यिका साहित्येतर समग्र कृति, भाषण, सभा, सेमिनार, भेटघाट, भलाकुसारी आदिलाई रूपान्तरण गर्ने कार्य मान्छेद्वारा नै गरिन्छ (पौडेल, २०६९ : १५६) । अतः यसलाई मानवीय अनुवादको उदाहरणका रूपमा लिन सकिन्छ ।

ख. यान्त्रिक अनुवाद

यन्त्र वा उपकरणका माध्यम वा सहयोगबाट गरिने अनुवादलाई यान्त्रिक अनुवाद भनिन्छ । अङ्ग्रेजीमा यसलाई 'Machine Translation (MT)' भनिन्छ । सर्वप्रथम यन्त्रानुवादको क्षेत्रमा रुसी इन्जिनियरहरूको ध्यानाकर्षित भएको पाइन्छ । पेत्रपेत्राभिच स्मिरनोभ त्रोयाँस्की नामक एक जना इन्जिनियरले सन् १९३३ मा अनुवाद गर्ने यन्त्रको पेटेन्ट (विशिष्ट अधिकार अथवा प्यायल्टी) गराएको पाइन्छ (पौडेल, २०६९ : १५७) । तर त्यो यन्त्र कम्प्युटरजस्तो थिए । सन् १९४३ पछि कम्प्युटरका आधारमा अनुवाद गर्ने कार्यको आरम्भ भएको पाइन्छ । यस क्षेत्रमा लन्डनका कम्प्युटेसन ल्याब्रोटरीमा रिडरका रूपमा कार्यरत डा. ए. डी. बुथलाई प्रथम आविष्कार मान्न सकिन्छ । यिनले कम्प्युटर यन्त्रका आधारमा अनुवाद गर्ने विचार जनसमक्ष प्रस्तुत गरे ।

सन् १९४५ मा अमेरिकी वारेन विभरले बुथको दृष्टिकोणलाई यान्त्रिक अनुवादमा परिणत गर्ने कल्पना गरे । यसै सन्दर्भमा बुथले आफ्ना सहयोगी मित्र रिचेन्स र वारेन विभरसँग परामर्श गरी सन् १९४६ मा यस सम्बन्धमा एउटा सुदृढ कार्यक्रम तयार पारे । सन् १९४७ मा बुथर रिचेन्सको अनुसन्धानले यस कार्यलाई अगाडि बढायो । यान्त्रिक अनुवादमा छुट्टै यन्त्रकोश हुनु आवश्यक छ र यस्तो यन्त्रकोश अक्षरमा नभएर अङ्कमा आधारित हुनु

आवश्यक छ । जस्तै: अ का लागि १ र आ का लागि २ आदि । यस्तो यन्त्रबाट भाषा १ अर्थात् स्रोत भाषामा पूर्व सम्पादित सामग्री भरिदिएमा भाषा २ अर्थात् लक्ष्य भाषामा अनुवाद प्रस्तुत गरेर अन्तिम सम्पादन गरी उपयुक्त अनुवादमा परिणत गर्न सकिन्छ ।

नेपालको सख्दभ्रमा अन्तर्राष्ट्रिय सभागृहमा पनि ६ वटा भाषामा कम्प्युटर अनुवाद हुन सक्ने यन्त्र जडिएको छ । मदन पुरस्कार गुठीको सक्रियतामा भाषा सञ्चार परियोजनाअन्तर्गत यान्त्रिक अनुवादका क्षेत्रमा पनि विभिन्न कार्यहरू प्रारम्भ गरिएका छन् । यान्त्रिक अनुवादमा स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषाका सामग्रीहरू कम्प्युटरमा सेट गरेर राखिएका हुन्छन् र ती सेट गरिएका कुराहरू भाषाका व्याकरण र शब्दभण्डार आदि हुन्छन् । यिनबाट आवश्यकताअनुसार अनुवाद भएको हेर्न, पढ्न र सुन्न सकिन्छ ।

२.५.३ भाषा प्रयोगका आधारमा अनुवाद

भाषा प्रयोगका आधारमा अनुवादलाई पाँच भागमा विभाजन गरेर अध्ययन गर्न सकिन्छ ।

क. एकोन्मुख अनुवाद

स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषामध्ये कुनै एक भाषालाई बढी प्राथमिकता दिएर गरिने अनुवादलाई एकोन्मुख अनुवाद भनिन्छ । जस्तो कि संस्कृतका गीताका श्लोकहरूलाई नेपालीकरण गर्नुका साथै त्यसको नेपाली परिवेश र शैलीअनुसार व्याख्या विश्लेषण गरी नेपाली भुकाव बढी भएमा त्यो एकोन्मुख अनुवाद हुन्छ । त्यस्तो अनुवादमा भावानुवादको बढी वरण पाइन्छ । स्रोत भाषाको भाव, विचार, शैली र संरचनाप्रति बढी भुकाव राखेर उच्चतम रूपमा उतार्ने कोसिस गरियो भने त्यो एकोन्मुख अनुवाद हुन्छ ।

ख. द्वयोन्मुख अनुवाद

स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषा दुवैलाई समान प्राथमिकता वा महत्त्व दिएर गरिने अनुवादलाई द्वयोन्मुख अनुवाद भनिन्छ । स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषाका भाव, विचार, शैली र संरचनामा तटस्थ तालमेल मिलाएर यस्तो अनुवाद गरिन्छ । यसमा दुवै भाषाको समान र सन्तुलित प्रयोग हुन्छ ।

ग. अन्तर्भाषिक/द्विभाषिक/बहुभाषिक अनुवाद

एउटा भाषाको विषयवस्तुलाई अर्को भाषामा अनुवाद गर्नुलाई अन्तर्भाषिक अनुवाद भनिन्छ । अङ्ग्रेजी भाषाको विषयवस्तुलाई नेपाली भाषामा प्रस्तुत गरिएमा यस्तो अनुवाद हुन्छ । स्रोत भाषाका विषयवस्तुलाई लक्ष्य भाषामा प्रस्तुत गर्नुलाई अन्तर्भाषिक अनुवाद भनिन्छ । यस्तो अनुवादमा दुई भाषाका रचना, शैली तथा सामाजिक, सांस्कृतिक परिवेश आदिको पनि उल्था हुन सक्छ । एउटा स्रोतभाषाबाट एउटा मात्र लक्ष्य भाषामा अनुवाद गरियो भने त्यसलाई द्विभाषिक अनुवाद भनिन्छ । एउटा स्रोतभाषाबाट दुईभन्दा बढी लक्ष्य भाषामा अनुवाद गरियो भने त्यसलाई बहुभाषिक अनुवाद भनिन्छ ।

घ. भाषान्तरिक/एकभाषिक अनुवाद

एउटै भाषाभित्र शब्द, शैली वा संरचनाको रूपान्तरण गरेर गरिने अनुवादलाई भाषान्तरिक अनुवाद भनिन्छ । यस्तो अनुवादमा एउटा भाषाका गद्यबाट पद्यमा, पद्यबाट गद्यमा, नाटकबाट कथामा, कथाबाट नाटकमा तथा कथा वा नाटकबाट कवितामा ढालेर कृतिलाई रूपान्तरण गरिन्छ । त्यसै गरी सरल संरचनाबाट जटिल संरचना, जटिल संरचनाबाट सरल संरचना, सामान्य शैलीबाट विशिष्ट शैली, विशिष्ट शैलीबाट सामान्य शैली, औपचारिक शैलीबाट अनौपचारिक शैली, अनौपचारिक शैलीबाट औपचारिक शैली आदिमा परिवर्तन गरेर पनि अनुवाद गर्न सकिन्छ । कथ्यलाई लेख्य रूपमा, लेख्यलाई कथ्य रूपमा, प्राचीन भाषालाई आधुनिक भाषामा, एउटा भाषिकालाई अर्को भाषिकामा तथा भाषाको एउटा लिपिबाट अर्को लिपिमा रूपान्तरण गर्नुलाई पनि भाषान्तरिक वा एकभाषिक अनुवाद भनिन्छ ।

ङ. अन्तर्विषयिक अनुवाद

एउटा विषयको अर्को विषय क्षेत्रमा गरिने अनुवादलाई अन्तर्विषयिक अनुवाद भनिन्छ । यस्तो अनुवाद अन्तर्भाषिक वा भाषान्तरिक दुवै किसिमको हुन सक्छ । उदाहरणका लागि सेक्सपियरका नाटकहरूलाई कथाका रूपमा अनुवाद गर्नु अथवा बाल्जाकका कथ्यलाई नाटकका रूपमा अनुवाद गर्नुलाई अन्तर्विषयिक अनुवादका रूपमा लिन सकिन्छ (पौडेल, २०६९ : १६०) ।

२.५.४ सीप र शैलीका आधारमा अनुवाद

भाषिक सीप र शैलीका आधारमा अनुवादलाई यसप्रकार दुई भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ :

क. शाब्दिक अनुवाद

स्रोत भाषाका एक एक शब्द वा हरेक भाषिक तत्त्वलाई नछाडी लक्ष्य भाषामा रूपान्तरण गर्नु शाब्दिक अनुवाद हो । यसलाई शब्दानुवाद पनि भनिन्छ । यसमा स्रोत भाषाका प्रत्येक शब्दको समानान्तर शब्द खोजेर लक्ष्य भाषामा प्रस्तुत गरिन्छ । शब्ददेखि पद, पदावली, उपवाक्य, वाक्य, अर्थ आदि भाषिक तत्त्वहरूको रूपान्तरण गरिन्छ । स्रोत भाषाकै तरिका, ढङ्गढाँचा र भाषातत्त्वलाई बढीभन्दा बढी ध्यान दिएर लक्ष्य भाषामा उतार्न खोजिन्छ । त्यसैले यस्तो अनुवाद लक्ष्य भाषिक विशेषताभन्दा स्रोत भाषिक प्रतिरूपतासित नजिक देखिन्छ ।

ख. स्वतन्त्र/मुक्त अनुवाद

स्रोत भाषाको भावना र विचार नबिगारी लक्ष्य भाषामा कार्यपरक समानताको सहज प्रस्तुति दिइने अनुवादलाई स्वतन्त्र वा मुक्त अनुवाद भनिन्छ (पौडेल, २०६९ : १६२) । यस्तो अनुवाद परिपक्व अनुवादको पहिचान हो र भावानुवादकै अर्को नाम पनि हो । यसमा स्रोत भाषाको संरचना पक्षलाई जोड नदिई त्यसमा व्यक्त भाव, विचार, सोच र चिन्तनलाई सहज रूपमा लक्ष्य भाषामा अभिव्यक्त गर्ने कुरामा जोड दिन्छ । स्रोत भाषाका तत्त्वबाट निरपेक्ष रही अनुवाद गरिने हुनाले नै यस्तो अनुवादलाई स्वतन्त्र वा मुक्त अनुवाद भनिएको हो । उदाहरणका लागि स्रोत भाषाको कृति पढेर भाव बुझेपछि मात्र अनुवाद गर्न थाल्दा अनुवादक एकातिर आफ्नै भावनामा बहकिने सम्भावना हुन्छ भने अर्कोतिर स्रोत भाषाबाट धेरै टाढा गई बढीभन्दा बढी निरपेक्ष भएर अनुवाद गर्दा मूल कृतिबाट प्रभावित मौलिक कृति बन्ने डर हुन्छ । अतः यो एक किसिमको सम्प्रेषणात्मक अनुवाद हो । यसले दुई भाषाको गतिशील समानान्तरतालाई अँगाल्छ, तर भावनात्मक समानान्तरतालाई भने पूर्ण रूपमा समेट्न सक्दैन ।

२.५.५ माध्यमका आधारमा अनुवाद

माध्यमका आधारमा अनुवादलाई तीन प्रकारमा विभाजन गरिएको पाइन्छ ।

क. मौखिक अनुवाद

कुनै एक भाषामा भएको विषयवस्तुलाई अनुवादकले अर्को भाषामा मौखिक रूपमा प्रस्तुत गर्नुलाई मौखिक अनुवाद भनिन्छ । यसलाई कथ्य अनुवाद पनि भनिन्छ । यसमा कथ्य भाषालाई अभिव्यक्तिको माध्यम बनाइन्छ । यस्तो अनुवादलाई अर्को शब्दमा भाषान्तरण पनि भनिन्छ । भाषान्तरण पनि क्रमागत र तात्कालिक गरी दुई प्रकारको हुन्छ । क्रमागत भाषान्तरणमा वक्ताले स्रोत भाषामा केही शब्द, वाक्य र अनुच्छेदहरू उच्चारण गरेर बोलिसकेपछि दोभासेले लक्ष्य भाषामा उल्था गरेर बोल्ने गर्छ । यस्तो भाषान्तरण पुरानो पद्धतिमा आधारित हुन्छ (पौडेल, २०६९ : १६२) । यस्तो अनुवाद आधुनिक यान्त्रिक प्रविधिको विकास भएपछि बढी प्रयोगमा आएको छ । मौखिक अनुवाद कठिन, अप्ठ्यारो र चुनौतिपूर्ण अनुवाद हो तापनि वर्तमानमा यसको अत्यधिक रूपमा प्रयोग गरिएको पाइन्छ ।

ख. लिखित अनुवाद

लेख्य पाठको अनुवादलाई लिखित अनुवाद भनिन्छ । यो अनुवाद पुरानो प्रविधिमा आधारित भए पनि आधुनिक युगमा त्यति नै प्रभावकारी, प्रभावशाली र गतिशील अनुवाद हो । यसमा दोहोच्याउने, सच्याउने र परिष्कार गर्ने पर्याप्त अवसर मिल्छ । त्यसैले मौखिक अनुवादभन्दा यो बढी स्तरीय, परिष्कृत र शुद्ध किसिमको हुन्छ ।

ग. भाषेतरअनुवाद

एक प्रकारको भाषिक व्यवस्था, सङ्केत वा लिपिमा आधारित सामग्रीलाई अर्को प्रकारको भाषिक व्यवस्था, सङ्केत वा लिपिमा गरिने अनुवाद भाषेतर अनुवाद हो (पौडेल, २०६९ : १६३) । यसलाई रूपान्तरित अनुवाद पनि भनिन्छ । यो भाषान्तरित अथवा अन्तर्भाषिक दुवै किसिमको हुन सक्छ । उदाहरणका लागि लिखित समाचारलाई देवनागरी लिपिबाट साङ्केतिक भाषा वा ब्रेल लिपिमा अनुवाद गर्नु भाषेतर अनुवाद हो । यस सन्दर्भमा सङ्केतमा सङ्केत, व्यवस्था वा लिपिको मात्र अनुवाद नभई चित्र, तालिका, चार्ट, ग्राफ, आरेख, सङ्केत आदि अन्य युक्तिहरूलाई भाषामा वर्णन गर्नुलाई पनि भाषेतर वा रूपान्तरित अनुवादका रूपमा लिइन्छ ।

२.५.६ कृति प्रकृतिका आधारमा अनुवाद

कृति प्रकृतिका आधारमा अनुवादलाई यसप्रकार वर्गीकरण गरिएको छ :

क. विषयोन्मुख अनुवाद

मूल सामग्रीका शब्द, वाक्यांश, वाक्य आदिमा ध्यान नदिई त्यसमा अन्तर्निहित विषयगत धारणा, अर्थ वा भावलाई ध्यान दिई गरिने अनुवाद विषयोन्मुख अनुवाद हो । यस अनुवादलाई भावानुवादकै एउटा रूप मानिन्छ । यसमा अनुवादकले स्रोत सामग्रीमा उपलब्ध विचारलाई नबिगारीकन लक्ष्य भाषामा प्रस्तुत गरिन्छ; जस्तै : स्रोत भाषाको कविताको विषयवस्तुलाई लक्ष्य भाषाको कविता, कथा वा निबन्ध आदिमा अनुवाद गरिएका यस्तो अनुवाद मानिन्छ ।

ख. संरचनोन्मुख अनुवाद

स्रोत भाषाका संरचनासँग समतुल्य हुने गरी लक्ष्य भाषामा गरिने अनुवादलाई संरचनोन्मुख अनुवाद भनिन्छ । यसलाई भाषिक पक्षको अनुवाद पनि भनिन्छ वा स्रोत भाषापरक अनुवाद पनि भनिन्छ । स्रोत भाषाका संरचना, शैली, बिम्ब, अलङ्कार, छन्द आदि समतुल्य बनाएर लक्ष्य भाषामा प्रस्तुत गर्नतिर उन्मुख हुने भएकैले यसलाई संरचनोन्मुख अनुवाद भनिएको हो ।

ग. भावोन्मुख अनुवाद/भावानुवाद

मूल सामग्रीका शब्द, वाक्यांश, वाक्य आदिमा ध्यान नदिई त्यसमा अन्तर्निहित भाव, अर्थ वा विचारमा ध्यान दिई गरिने अनुवादलाई भावोन्मुख अनुवाद भनिन्छ । यसमा अनुवादकले स्रोत सामग्रीमा उपलब्ध विचार वा कथ्यलाई नबिगारी लक्ष्य भाषामा प्रस्तुत गर्छ । भावानुवादलाई छाया अनुवाद वा स्वतन्त्र अनुवादकै एउटा रूप मानिन्छ ।

घ. आदर्शोन्मुख/आदर्श अनुवाद (अनुवादको आदर्श स्थिति)

स्रोत भाषामा उपलब्ध हुने मूल सामग्रीलाई लक्ष्य भाषाको निकटतम अथवा स्वाभाविक पर्यायद्वारा रूपान्तरण गरेर प्रस्तुत गर्नु आदर्श अनुवादको स्थिति हो । मूल भाषा वा स्रोत भाषाका सामग्रीहरू पढ्दा वा सुन्दा मूलभाषीहरूले जे कुरा बुझ्छन्, लक्ष्य भाषीहरूले पनि अनूदित सामग्रीहरू पढेर वा सुनेर त्यही कुरा बुझ्नु भन्ने अभिप्राय आदर्श अनुवादमा रहन्छ । पाठकहरूलाई कुनै अनूदित कृति पढ्दा कुनै कुराको प्रतिरूप पढेजस्तो

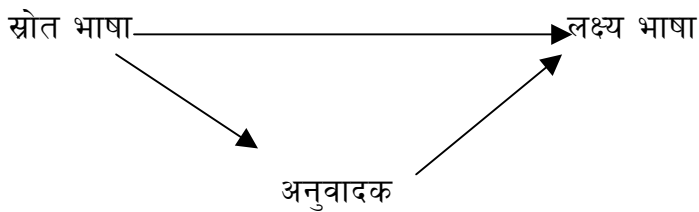
नलागोस् अनि मूल अभिव्यक्ति र शैलीबाट धेरै विचलित भएको पनि नहोओस् भन्ने अभिप्राय आदर्श अनुवादमा पाइन्छ ।

अनुवादका प्रकारलाई विभिन्न विद्वान्हरूद्वारा फरक फरक रूपमा वर्गीकरण गरिएको पाइन्छ । समग्रमा अनुवादलाई विषय क्षेत्रका आधारमा, मानवीय संलग्नताका आधारमा, भाषा प्रयोगका आधारमा, सीप र शैलीका आधारमा, माध्यमका आधारमा, कृति प्रकृतिका आधारमा अनुवादलाई वर्गीकरण गरिएको छ ।

२.६ अनुवादका प्रक्रियाहरू

अनुवादका प्रक्रियालाई विभिन्न विद्वान्हरूले फरक फरक किसिमले चर्चा गरेका छन् । अनुवाद प्रक्रिया भन्नाले स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषाका बिचमा न्यूनतम क्षति हुने गरी जोगाएर अर्थको ओसारप्रसार गर्नु हो । तसर्थ यसमा स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषाको नै महत्त्व रहन्छ । परम्परागत दृष्टिकोणअनुसार स्रोत भाषालाई आदर्श र त्यसका सामग्रीलाई उत्कृष्ट मानिन्छ भने लक्ष्य भाषालाई निम्नस्तरीय र त्यसमा अनूदित सामग्रीलाई निकृष्ट मानिन्छ । तर वर्तमान सन्दर्भ वा आधुनिक दृष्टिकोणअनुसार अनूदित सामग्री र भाषालाई पनि उत्कृष्ट मानिन्छ ।

स्रोतभाषाका सामग्रीलाई लक्ष्य भाषामा परिवर्तन गरिने हुनाले अनुवाद प्रक्रियामा अनुवादकले माध्यमको काम गरेका हुन्छन् । उदाहरण :

अनुवादभित्र सामान्यतः दुईवटा प्रक्रिया हुन्छन् । प्रथम चरण → अनुवाद र दोस्रो चरण → परिष्कार । यसलाई यसरी प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

स्रोत भाषा → अनुवाद → परिष्कार → लक्ष्य पाठ

सामान्यतः अनुवाद गरिसकेपछि परिष्कार गरिन्छ । त्यसैले कहिलेकाहीं अनुवाद प्रक्रियालाई तीन चरणमा पनि प्रस्तुत गर्न सकिन्छ; जस्तै:

पहिलो चरण → खेसा अनुवाद

दोस्रो चरण → विषय परिष्कार

तेस्रो चरण → भाषा परिष्कार

अनुवाद एक किसिमले दुई भाषाको तुलनात्मक अध्ययन प्रक्रिया पनि हो । यसमा स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषाका भाषिक एकाइ र आर्थी एकाइका समानता र भिन्नताहरूको पर्याप्त खोजी गर्नुपर्ने हुन्छ । स्रोत भाषाका सामग्री वा तथ्यहरूलाई लक्ष्य भाषामा रूपान्तरण गर्दा प्रशस्त मात्रामा तुलना गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसैले अनुवाद दुईतर्फी प्रक्रिया पनि हो :

स्रोत भाषा ← → लक्ष्य भाषा

लेख्य सामग्रीको अनुवाद गर्दा निम्न चरणहरू देखापर्दछन् :

पाठ पठन → पाठ विश्लेषण → भाषान्तरण → समायोजन → मूल पाठसँग तुलना

पहिलो चरणमा अनुवाद गर्न थालिएका कृतिको पाठ पढ्ने काम हुन्छ भने दोस्रो चरणमा आवश्यकताअनुसार पाठमा महत्त्वपूर्ण ठानिएका ठाउँमा अनुवाद गर्ने चिन्हित प्रयोग गरी पाठको विश्लेषण गरिन्छ । तेस्रो चरणमा स्रोत भाषाका विभिन्न एकाइलाई लक्ष्य भाषामा रूपान्तरण गरिन्छ र चौथो चरणमा तेस्रो चरणमा रूपान्तरण गरिएका कुराहरूलाई सहज प्रवाह कायम गर्न समायोजन गरिन्छ । अन्तिममा स्रोत भाषामा रहेका मूल पाठभन्दा अनूदित अंश असङ्गत नहोओस् भनेर मूल पाठसँग तुलना गरी सुनिश्चित गरिन्छ र अनुवाद कार्यलाई टुङ्ग्याइन्छ ।

२.७ अनुवादसम्बन्धी विभिन्न विद्वान्हरूको मान्यता

अनुवादका क्षेत्रमा विभिन्न विद्वान्हरूले आ आफ्नै मान्यताहरू प्रस्तुत गरेका छन् । अनुवादसम्बन्धी क्याटफोर्ट , नाइडा र न्युमार्कका केही मान्यतालाई यसप्रकार उल्लेख गर्न सकिन्छ :

२.७.१ जे.सी. क्याटफोर्डको मान्यता

प्रसिद्ध बेलायती भाषावैज्ञानिक जे.सी. क्याटफोर्डले अनुवादलाई भाषावैज्ञानिक सिद्धान्तका आधारमा विवेचना गर्ने प्रथम विद्वान् हुन् । उनले अनुवादको भाषिक सिद्धान्त

नामक ग्रन्थमा अनुवादलाई कुनै भाषाको पाठ सामग्रीलाई अर्को भाषाको समानक पाठ सामग्रीमा पुनः स्थापना गर्नु हो भनेर व्याख्या गरेका छन् । उनले अनुवाद प्रविधिलाई सामाजिक कार्य, वर्ग परिवर्तन, व्यवस्था परिवर्तन, एकाइ परिवर्तन, संरचना परिवर्तन तथा श्रेणी वा तह परिवर्तनका रूपमा प्रस्तुत गरेका छन् । त्यस्तै समानता र समतुल्यताका पक्षमा जोड दिँदै स्रोत भाषामा जुन खालका पाठहरू छन्, त्यस्तै खालका पाठहरू लक्ष्य भाषामा प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने र भाषिक तत्त्वहरूमा अनुरूपता ल्याउनुपर्ने कुरामा जोड दिएको छ ।

उनी व्यवस्थापरक व्याकरणका अनुयायी भएकाले भाषिक कार्यको समतुल्यताको खोजी गर्दा अनुवादसम्बन्धी धेरैजसो पारिभाषिक शब्दहरू पनि व्यवस्थापरक व्याकरणबाटै लिएका छन् । क्याटफोर्डले अनुवादलाई निम्नलिखित तीन आधारमा वर्गीकरण गरेका छन् :

क. पाठ विस्तारको आधारमा

- अ. पूर्ण अनुवाद : यो कुनै पनि अंश नछाडेर गरिने समानक अभिव्यक्तिमा आधारित अनुवाद हो ।
- आ. आंशिक अनुवाद : यो अनुवादको असम्भाव्यता अथवा अन्य कारणले कुनै अंश छाडेर गरिने अनुवाद हो ।

ख. भाषास्तरको आधारमा

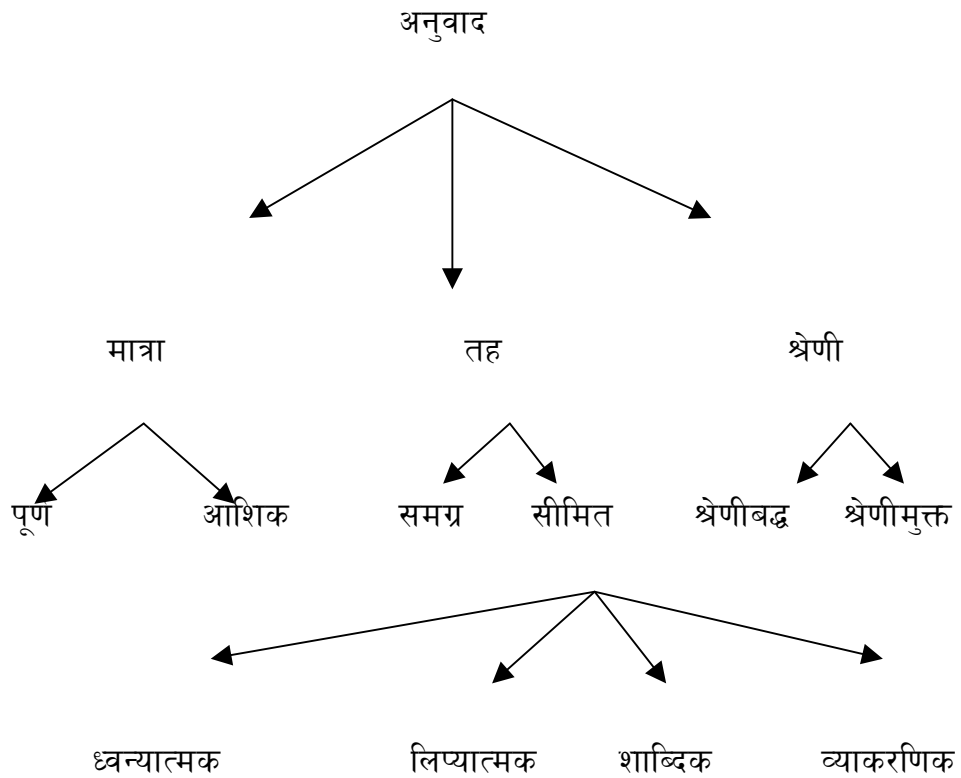
- अ. समस्त वा समग्र अनुवाद : यो मूल सामग्रीका सम्पूर्ण कुराको स्तर अर्थात् व्याकरण, शब्द, वर्ग, ध्वनि, लिपि आदि सम्पूर्ण कुराको अनुवाद हो ।
- आ. सीमित अनुवाद : मूल सामग्रीका कुनै कुनै वा एकदुई स्तरमा गरिने अनुवाद हो ।

ग. श्रेणी वा तहको आधारमा

- अ. श्रेणी वा तहबद्ध अनुवाद : शब्द प्रतिशब्दको उही तहमा गरिने अनुवाद हो ।
- आ. मुक्त वा तहमुक्त अनुवाद : खास भाषिक श्रेणी वा तहमा सीमित नगरी कुनै पनि तहमा गरिने अनुवाद हो ।

उनले अनुवाद ढाँचालाई रूप पक्षमा भन्दा पाठक प्रक्रियामा केन्द्रित भएर चर्चा गरिएको छ (पौडेल, २०६९ : १७१) । साथै लक्ष्य भाषामा देखापर्ने अनुवादको प्रभाव पक्षमा भन्दा विधि प्रविधिक पक्षमा बढी केन्द्रित भएको छ । साथै अनुवादको ढाँचा तथ्याङ्ककेन्द्रीभन्दा सिद्धान्तकेन्द्री भुकावमा बढी जोड दिएका छन् । उनले अनुवादलाई सर्वप्रथम प्राविधिक विषय, प्रायोगिक कार्यका रूपमा स्थापित गरेका छन् । त्यसैले आधुनिक अनुवादका क्षेत्रमा उनलाई नै वैज्ञानिक अनुवाद सिद्धान्तका प्रथम प्रयोक्ता र प्रणेता मानिन्छ । आफ्नो सिद्धान्तमा अनुद्यता (अनुवाद गर्न सकिने) र अअनुद्यता(अनुवाद गर्न नसकिने) का अवस्थाका बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

क्याटफोर्डको अनुवादको भाषावैज्ञानिक वर्गीकरणलाई यसप्रकार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ (अधिकारी, २०७१:५१)

यसरी समग्रमा उनले अनुवादसम्बन्धी धारणा र मान्यतामा समानान्ताको खोजीतर्फ उन्मुख भएको छ र अनुवादमा विशुद्ध भाषिक पक्षलाई बढी महत्त्व दिएको पाइन्छ ।

२.७.२ इ.ए नाइडाको मान्यता

विश्वविख्यात अमेरिकी भाषावैज्ञानिक युगेन अल्बर्ट नाइडाले अनुवादसम्बन्धी स्रोत भाषाको सन्देशलाई ग्रहीताको भाषाको निकटतम, स्वाभाविक र समानकमा पुनरुत्पादन

गर्नुलाई अनुवाद भनेर परिभाषित गरेका छन् । स्रोत भाषाको ग्रहीताले मूल सन्देश ग्रहण गरेजस्तै लक्ष्य भाषाको ग्रहीताले पनि सो सन्देशलाई ग्रहण गर्न सक्ने तुल्याउनु अनुवादको मूल अभीष्टका रूपमा लिइएका छन् । नाइडाको अनुवादसम्बन्धी सिद्धान्त नोम चम्स्कीको रूपान्तरण व्याकरणमा आधारित छ । यसका साथै हिमको सम्प्रेषणात्मक सामर्थ्य, फिलमोरको कारक व्याकरण, इन्फरमेसन थिओरी र अन्य ज्ञानको भण्डारबाट उनको सिद्धान्त प्रभावित छ । नाइडाका अनुवाद प्रक्रियाअनुसार कुनै पनि स्रोत भाषाबाट लक्ष्य भाषामा अनुवाद गर्दा तीन चरण पार गर्नुपर्ने कुरा उल्लेख गरेका छन् । अनुवादमा प्रथमतः स्रोत भाषाको पाठको विश्लेषण गरिन्छ । पाठ विश्लेषण गर्दा अनुवादकले सम्बन्धित पाठको व्याकरणात्मक संरचना, शब्द, संरचना र आर्थी संरचनाको पनि अध्ययन विश्लेषण गरी अर्थ सन्देशलाई राम्ररी ग्रहण गर्दा पाठ विश्लेषणका क्रममा अनुवादक भाषाको बाह्य संरचना वा सतही संरचनामा सीमित नरहेर त्यसको आन्तरिक संरचनामा प्रवेश गर्छ, त्यही आन्तरिक संरचनामा प्रवेश गर्दाको अवस्थामा स्रोत भाषाबाट लक्ष्य भाषामा अन्तरण हुन्छ । भाषान्तरण हुँदा स्रोत र लक्ष्य दुवै भाषाको आन्तरिक संरचना उपस्थित हुन्छ । आन्तरिक संरचना भाषाको बाह्य संरचनामा पुनः सङ्गठित भएर प्रकट हुन्छ । यसरी स्रोत भाषाको बाह्य संरचना लक्ष्य भाषाको बाह्य संरचनामा परिणत भएर अनुवाद कार्य सम्पन्न हुन्छ तर त्यो बाह्य संरचनाबाट सिधै बाह्य संरचनामा नभई दुवै भाषाको आन्तरिक संरचना अर्थात् अमूर्त संरचनाको उपस्थिति र त्यसको अन्तरण भइसकेपछि मात्र पुनः बाह्य संरचनामा सङ्गठित भएर परिणत हुन्छ ।

प्रत्येक कृति अनुवादको पनि अनुवाद हो र अनुवाद नहुने कृतिको तत्काल मृत्यु हुन्छ भन्ने अत्याधुनिक विनिर्माणवादी अनुवादसम्बन्धी चिन्तन नाइडामा पाइन्छ । अतः नाइडाको चिन्तन, मान्यता, औचित्य, व्यापकता र सङ्गतिका दृष्टिले अत्यन्त प्रभावकारी र समसामयिक छ ।

२.७.३ पिटर न्युमार्कको मान्यता

न्युमार्कले अनुवादसम्बन्धी स्रोत भाषाका पाठलाई लक्ष्य भाषाका पाठसित जोडेर दुवैमा रहेका भिन्नताहरू तुलनीय हुनुपर्ने कुरालाई जोड दिएका छन् । न्युमार्कले कारक व्याकरण, सङ्कथन विश्लेषण र घटकीय विश्लेषण जस्ता भाषाविज्ञानका शाखामा पनि

अनुवाद सिद्धान्तको प्रयोग गरेका छन् । अतः अनुवाद सिद्धान्तले भाषाको आर्थी पक्षलाई बढी प्राथमिकता दिएको छ ।

न्युमार्कले अनुवाद प्रयोजनका लागि भाषिक पाठ र अनुवादका तहलाई विशेष गरी तीन वर्गमा वर्गीकरण गरेका छन् ।

क्र.सं.	पाठका प्रकार	अनुवाद तह
१	अभिव्यञ्जनात्मक वा अभिव्यक्तिपरक	वैषयिक वा वैयक्तिक
२	सूचनात्मक	पाठपरक वा पाठात्मक
३	सम्प्रेषणात्मक	सन्दर्भपरक वा सन्दर्भात्मक

उनका अनुसार अभिव्यञ्जनात्मक पाठ भनेको काव्यात्मक वा साहित्यिक पाठ हो भने सूचनात्मक पाठ भनेको प्राविधिक पाठ हो र सम्प्रेषणात्मक पाठ भनेको विज्ञापनिक पाठ हो । त्यस्तै गरी वैषयिक अनुवादले स्वतन्त्र प्रकृतिलाई वरण गरेको हुन्छ भने पाठपरक अनुवाद विशेष गरी सूचनात्मक विषयवस्तु अर्थात् विज्ञान प्रविधि आदिसँग सम्बन्धित वस्तुगत विषयमा आधारित हुन्छ । त्यस्तै गरी उनले सन्दर्भपरक अनुवाद अर्थ सम्प्रेषणसँग सम्बन्धित रहने धारणा प्रस्तुत गरेका छन् ।

यसरी न्युमार्कको दृष्टिमा अनुवाद एक निरन्तर प्रक्रिया हो । अनुवाद प्रक्रियामा आवृत्ति तत्त्वको विशेष भूमिका रहन्छ । अनुवादकले स्रोतभाषा र लक्ष्य भाषाको सन्देशमा पुनर्गठन गरेर त्यसलाई सन्देशात्मक अभिव्यक्ति दिएर अनुवादकको अनुभव स्तर र ज्ञानको स्तरमा आत्मसात् गरिने कुरा हो भन्ने मान्यता न्युमार्कमा पाइन्छ ।

२.८ भाषाशिक्षणमा अनुवाद अध्ययनको स्थान

भाषाशिक्षण अनुवाद विधिबाट पनि गरिन्छ । भाषाशिक्षणमा पनि व्याकरणानुवाद विधिको प्रयोग गरी शिक्षण गर्ने प्रचलन धेरै शताब्दीसम्म चल्दै आएको पाइन्छ । यसको सम्बन्धमा इन्साइक्लोपिडिया अफ ल्याङ्क्वेज इन्ड लिङ्ग्विस्टिकमा शिक्षणमा अनुवादको प्रयोग खराब नै हुन्छ भन्ने आशय छैन (आचार्य, २०६६ : ९०) । यसको विरोध गर्ने मुख्य सङ्कट भनेको अनुवादको गलत प्रयोग र खराब अनुवाद नै हो भनेर उल्लेख गरिएको छ ।

प्रयोजनका निम्ति खास सन्दर्भमा उपयोगी हुन सक्छ भन्ने मान्यता भाषा शिक्षकले राख्नुपर्दछ । उदाहरणका लागि 'Municipality' शब्द शिक्षणमा लामो व्याख्यान र उदाहरण प्रस्तुत गर्नुभन्दा नेपालीमा नगरपालिका भनी अनुवाद गरेर सिकाउन सजिलो हुन्छ । अनुवादित पाठलाई पनि विधा शिक्षणका सामग्रीका रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसबाट विधा शिक्षणमा सरलता, सहजता कायम हुनुका साथै नयाँ संस्कृतिको र नयाँ विधागत आस्वादन शिक्षार्थीहरूले पाउँछन् । त्यसैले शिक्षण पद्धतिमा अनुवादको उपयोग कुनै न कुनै रूपमा हुँदै आएको छ ।

नेपाली भाषा शिक्षणका सन्दर्भमा हरेक मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषामा नबुझेका कुराहरूलाई उनीहरूको मातृभाषामा रूपान्तरण गरी बुझाउने प्रवृत्ति भाषा शिक्षणमा पाइन्छ । भाषा शिक्षणमा मात्र नभई अन्य विषय शिक्षणमा पनि नेपालीमा नबुझेका कुरा उनीहरूका मातृभाषाबाट बुझाउनुलाई पनि अनुवादकै रूपमा दिइन्छ । भाषाका निरन्तर परिवर्तित हुने पक्ष र जटिल स्वरूपबारे भाषा शिक्षक सधैं सचेत हुनुपर्छ । एउटा भाषा शिक्षकले आफ्नो पेसागत एवम् व्यावसायिक उन्नयनका लागि अनुवाद शिल्पको प्रयोग गर्नु र न्यूनतम रूपमा दुई भाषाबिच हुने महत्त्वपूर्ण कार्यकलापका रूपमा लिने भएकाले भाषाशिक्षणमा अनुवादलाई उपयोगी पक्षका रूपमा लिइन्छ ।

अध्याय तीन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ पृष्ठभूमि

प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा विभिन्न पुस्तक, अध्ययन प्रतिवेदनहरू, कृतिहरू, लेख, रचना, जर्नल, भाषिकागत शब्दकोशको प्रयोग गरिएको छ । पुस्तकालीय अध्ययनबाट सङ्कलित सामग्रीलाई वर्णनात्मक, व्याख्यात्मक एवम् विश्लेषणात्मक अध्ययन विधिको प्रयोग गरेर निष्कर्षमा पुऱ्याएको छ । प्रस्तुत शोधअध्ययनमा अपनाइएका विधि र प्रक्रियाहरूलाई विभिन्न उपशीर्षकहरूमा यसप्रकार उल्लेख गरिएको छ :

३.२ सामग्री सङ्कलनका स्रोतहरू

प्रस्तुत अध्ययनका लागि प्राथमिक र द्वितीय स्रोतलाई आधार बनाएर सामग्री सङ्कलन गरिएको छ ।

३.२.१ प्राथमिक स्रोत

उपन्यासकार नजरराम महर्जनद्वारा नेपालभाषामा लिखित 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई प्राथमिक स्रोतका रूपमा लिइएको छ । उक्त उपन्यास ने.सं. ११३२ मा कुतः पिकाक प्रकाशनद्वारा प्रकाशित गरिएको पहिलो उपन्यास हो ।

३.२.२ द्वितीयक स्रोत

प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि अनुवादसम्बन्धी सैद्धान्तिक पुस्तक, शोध प्रतिवेदनहरू, लेख, जर्नल, पत्रपत्रिका, इमेल, इन्टरनेट, शब्दकोश आदिलाई द्वितीयक स्रोत सामग्रीका रूपमा उपयोग गरिएको छ ।

३.३ सामग्री विश्लेषण प्रक्रिया

'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गरी उक्त उपन्यासको अन्तिम रूप दिन त्यसको भाषिक र वस्तुगत ढङ्गले विश्लेषण गरिएको छ । सङ्कलित सामग्रीलाई विश्वसनीय र वैध बनाउन तथा सामग्री सत्यापनका लागि नेपालभाषा र नेपाली भाषाका शिक्षकहरूबाट रुजु गराई विश्लेषण गरिएको छ । साथै शोधकर्ता स्वयम्

नेपालभाषी र नेपाली शिक्षाको विद्यार्थी भएकाले आफैँलाई सूचक मानेर सङ्कलित सामग्रीलाई व्याख्या एवम् विश्लेषण गरिएको छ ।

अनूदित पाठलाई नेपाली भाषा र नेपालभाषाका २० जना वक्ताहरूलाई देखाएर रुजु गराएर उनीहरूले परीक्षण गरेका आधारमा व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । अनूदित पाठलाई सम्पादनका निम्ति चारजना विज्ञहरूलाई मूल आधार बनाएर उनीहरूले दिएको सुझाव सल्लाहअनुसार परीक्षण गरिएको सामग्रीहरूको आधारमा मुद्रण चिह्नको प्रयोग गरेर अन्तिम रूप दिई सम्पादन गरिएको छ । यस अनुवादका क्रममा देखिएका भाषिक तहका समस्या, शाब्दिक, अर्थगत समस्याहरूको पहिचान गरिएको छ । त्यसै गरी सिद्धान्तका आधारका साथै विभिन्न विद्वान् (क्याटफोर्ड, नाइडा र न्यूमार्क) का मान्यताका आधारमा अनूदित पाठको व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । अन्तमा मूलपाठ र अनूदित पाठका आधारमा उक्त उपन्यासको व्याख्या विश्लेषण गरी यस शोधकार्यलाई सम्पन्न गरिएको छ । ‘थः सु कतः सु’ नेपालभाषामा रहेको उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गर्ने क्रममा सबै शब्दलाई जस्ताको तस्तै शब्दानुवाद गर्न नसकेको स्थानमा त्यस वाक्यले व्यक्त गर्ने भावका आधारमा भावानुवाद पनि गरिएको छ । सैद्धान्तिक ढाँचा, अनूदित पाठको विश्लेषण र समस्याहरूको विश्लेषण गर्ने क्रममा वर्णनात्मक र निगमनात्मक विधिको उपयोग गरिएको छ भने उदाहरणको पुष्टि गर्ने क्रममा केही मात्रामा आगमनात्मक विधिको पनि उपयोग गरिएको छ ।

अध्याय चार

अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा 'थः सु कतः सु' उपन्यासको नेपाली भाषामा

अनुवाद र भाषिक सम्पादन

४.१ पृष्ठभूमि

प्रायोगिक भाषाविज्ञानका विभिन्न शाखाहरू रहेका छन् । जसमध्ये अनुवाद पनि एक प्रमुख शाखा हो । अनुवाद एक जटिल कार्य हो । यसका लागि अनुवाद गर्ने व्यक्ति स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषा दुबैमा निपूर्ण हुनुपर्दछ । सामाजिक य थार्थवादी उपन्यासकार नजरराम महर्जनको 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई त्यसको मूलभाव नबिग्रने गरी उक्त कृतिलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरिएको छ । उक्त कृतिको अनुवाद गर्दा सर्वप्रथम शोधकर्ता आफैले अनुवाद गरी त्यसपछि अन्य नेपाली भाषाका विभिन्न भाषिक वक्ताहरूसँग अभिमत लिई त्यसको भाषिक सम्पादन गरी अन्तिम रूप दिइएको छ । नेपालभाषामा लेखिएको कृतिलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरी त्यसको भाषिक सम्पादन गरी अन्तिम रूप दिई अनुवाद गरिएको छ । सम्पादन भाषाको बाह्य स्वरूपसँग सम्बद्ध कार्य हो । जसमा लेख्य सामग्रीलाई अन्तिममा प्रकाशन गर्नु वा सार्वजनिक गर्नुभन्दा पहिले त्यसलाई सम्पादकले अवलोकन गर्ने आकार स्वरूप प्रदान गरी कुनै निश्चित ढाँचामा स्वरूप प्रदान गर्दछ । उक्त कृतिको अनुवाद गर्दा सर्वप्रथम शोधकर्ता आफैले अनुवाद गरी त्यसपछि अन्य नेपाली भाषा र नेपालभाषाका विशेषज्ञहरूको सहयोग लिई आवश्यक भाषिक सम्पादन गरी अन्तिम रूप दिइएको छ ।

४.२ नेपालभाषामा लिखित थः सु कतः सु उपन्यासको नेपाली अनुवाद

प्रस्तुत शोध सम्पन्न गर्ने क्रममा नेपालभाषामा लिखित थः सु कतः सु उपन्यासको एक र दुई अध्यायलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरिएको छ ।

को आफ्नो, को पराई !

१

कार्तिक महिनाको अन्तिम दिन (मसान्त) । आज अलि जाडो भएजस्तो छ । बाहिर यसो हेरेको त, कुहिरोले ढाकेको छ । घामको झुल्को पनि थिएन । घडी हेरें । बिहानको नौ बजिसके छ । चिया पसलमा गएर चिया पिएर आएँ ।

कोठामा आएर डायरी लेखें । आज मलाई भेट्न कोही पनि आउँदैन होला । धेरैजसो भेट्न आउने छोरा-बुहारी नै हुन् । छोरा हिजो मात्र आएको थियो । पहिला त छोरा दिनदिनै आउने गर्थ्यो । मैले नै दिनदिनै आउनु पर्दैन एक दुई दिन बिराएर आउँदा पनि हुन्छ भनेको थिएँ । त्यसबेलादेखि छोरा एक, दुई दिन बिराएर मात्र आउने गर्न थाल्यो । त्यसैले सायद आज छोरा आउँदैन होला । अरू को आउँला ? पहिला पहिला म यस भद्रवन्दी गृहमा आएको बेला भेट्न आउनेहरूको घुइँचो नै हुने गर्थ्यो । दिनभरि ढोकाबाहिर गएर मानिसहरू भेटेरै मेरो दिन बित्थ्यो । दिन बित्दै जाँदा मलाई भेट्न आउनेहरूको भिड घट्दै गयो ।

खाना खानु अगाडि मलाई डायबिटीजको औषधी खानुपर्छ । औषधी खाएर आधा घण्टापछि मात्रै खाना खान्छु । यहाँ आएको दुई हप्तासम्म आफ्नै पैसाले औषधी किनेर खानुपथ्यो । यहाँको डाक्टरलाई देखाएँ, उनले औषधी लेखेर दिएपछि मात्र यहाँबाट सित्तैमा औषधी दियो । औषधी खाएर आधा घण्टापछि खाना खान गएँ ।

खाना खाँदै गर्दा माइकबाट 'महेशमानजी, महेशमानजी, महेशमानजी' भनेर तीन चोटिसम्म बोलायो । तीन चोटी बोलाएको अर्थ हो मलाई भेट्न बाहिर कोही आएको छ । यति छिट्टै भेट्न को आएको होला ? मैले त सबैलाई एघार बजेपछि मात्र भेट्न आउनु भनेको थिएँ । त्यसैले मलाई भेट्न आउनेहरू एघार बजेपछि मात्र आउँछन् । छिटोछिटो खाना खाए । खाना खान मन भए पनि थपिनँ । हात धुँदै गर्दा फेरी मेरो नाम लिएर बोलायो । मन डराई डराई ढोकानेर दौडेर गएँ । ढोकाबाहिर यसो हेरेँ, ललितपुरको मेरो साथी रत्नमान पो आएको रहेछ । उसलाई देख्ने बित्तिकै मेरो मन खुसीले हर्षित भयो । म यहाँ भनेर उसले कसरी थाहा पायो ? उत्सुक भएर भेट्ने स्थानसम्म पुगें ।

“ओहो रत्नमान ! के छ हालखबर ?” मैले हात मिलाउँदै सोधें ।

“मेरो हालखबर त राम्रो नै छ, तिम्रो के छ ?”

“मेरो के हालखबर हुन्छ र ? खायो, पियो, सुत्थो यति नै त हो नि ।”

“तर पनि स्वास्थ्य कस्तो छ भनेको नि ?”

“शारीरिक रूपले स्वस्थ छु । मानसिक रूपमा कस्तो होला आफैं विचार गर ।”

मैले हँसिलो मुहार पारेर सोधें, “म यहाँ छु भनेर कसरी थाहा पायो ?”

“कसरी भनौ ? तिमीलाई भेट्न भनेर तिम्रो मोबाइलमा कति फोन गरें । सधैं स्वीच अफ मात्र भन्छ, । तिम्रो घरको टेलिफोन नम्बर मलाई थाहा थिएन । त्यसैले घरमै जानुपन्थो र भाउजूसँग पनि भेट हुन्छ, भनेर घरैमा पुगें ।”

“मलाई किन खोजिरहेको ?”

“अस्ति हामीले असहाय, अनाथ बच्चाहरूलाई सहयोग गर्नका लागि एउटा ट्रष्ट बनाउने कुरा गरेका थियौं । त्यही ट्रष्ट दर्ता गर्न तिमीसित सल्लाह गर्न भनेर नि !”

“अनि तिमी मेरो घर जाँदा मेरी जहानले के भनिन् त ?”

“घरमा भाउजूबाहेक कोही थिएन । सुरुमा बस्न भन्नुभयो । चिया दिनुभयो । बिरामी भएको कुरा गर्नुभयो अनि त्यसपछि मेरो साथी खै भनेर सोधें ।”

“तपाईंको साथी भद्रवन्दी गृहमा बन्दी जीवन बिताइरहनु भएको छ ।” भन्नुभयो म त एक्कासी आकाशबाट खसेको चराजस्तै भएँ । किन भनेर सोधें - “त्यहीँ तपाईंके साथीले नजन्माएका छोरीहरू भन्ने दुई जनाले गर्दा हो । यति भनेर भाउजूले आँखाबाट आँसु झार्नुभयो । पछि धुरुधुरु रुनुभयो । मलाई के गरूँ के गरूँ भयो । तरुनु भनेर कति सम्झाएँ, हुँदै भएन । म त्यहाँ बसिरहँदा भाउजू भनै रुनु हुन्छ भनेर’ म भोलि महेशलाई भेट्न जान्छु’ भनेर त्यहाँबाट फर्के । ल भन, तिमीलाई कुन कुरामा कहिले यहाँ ल्याइएको थियो ।”

“मैले छोरी भनेर आश्रय दिएका बच्चाहरूले मैले उनीहरूलाई “जबरजस्ती करणी गर्न खोजियो” भनेर प्रहरीमा उजुरी दिएछ । मुद्दा चल्यो । त्यसैले पुर्पक्षको लागि मलाई यहाँ थुन्न ल्याएको हो ।”

“मलाई यति भनेर पुग्दैन । सुरुदेखि राम्रोसँग सबै कुरा भन ।” उनले आफ्नै सुरमा भन्यो ।

मलाई उसको व्यवहार थाहा छ । मैले उसलाई सुरुदेखिको कुरा भनेन भने ऊ यहाँबाट जाँदैनन् । यहाँ धेरै बेरसम्म कुरा गर्न दिँदैन । “ल सुन भनेर मैले उनलाई राम्रोसँग सुरुदेखि कुरा भने ।”

समयबजि पुन्हि (इन्द्राजात्रा) को दिन । म ढिला उठें । लौरो टेकै गाहो मानेर ट्वाइलेट गएँ । मुख धोएर आएँ । कोठामा बस्ने बित्तिकै श्रीमतीले चिया र उसिनेको अण्डा दिन ल्याइन् ।

“समयबजि तयार गर्न पसल गएर आउँछु ।” श्रीमतीले भनिन् ।

“हुन्छ, पाँगाको घरमा पनि समयबजि दिन जानुपर्छ । बच्चाहरूका लागि पनि पुग्ने गरी ल्याउ है ?”

“तपाईंका बच्चाहरू भोकै हुन्छ, भनेर तपाईं कति चिन्ता गर्नुहुन्छ, त्यो मलाई थाहा छ नि !” यति भनेर श्रीमती पसल गइन् ।

चिया पिएर कम्प्युटरनेर बसें, साथीहरूको इमेल चेक गरे । इमेल पठाएँ । आजभोलि दिन बिताउन केही गाहो छैन । इमेल गऱ्यो, फेसबुक खोऴ्यो, मन लागेकासँग च्यात गऱ्यो । हैन भने टि.भी. हेऱ्यो । कम्प्युटरनेर बसेर इमेल गरिरहेको बेला पाँगाको घरमा आश्रय दिइरहेकी एकजना केटी निर्मला आइन् ।

“बुबालाई अहिले कस्तो छ ?” मेरो अगाडि आएर सोधिन् ।

“राम्रो हुँदै छ । अब दुईचार दिनमा ठीक हुन्छ । तिमी बिहानैदेखि कहाँ गएर आएकी ?”

“सविता कहाँ, सविता अस्ति हाम्रो घरबाट निस्केर गएको बेला लुगासँगै मेरो तन्ना पनि लिएर गइन् । त्यही तन्ना लिएर आएकी छु ।” उनले भोलाबाट तन्ना निकालेर देखाइन् ।

“हिजो कति किलो चामल किनेको ?”

“दुई किलो चामल किनेर ल्याएको थिएँ । किलोको ४५ लियो ।”

“अभैँ म दुईचार दिन पाँगाको घरमा आउन सकिदिन होला । तिमीलाई के के सामान चाहिने हो, राजुको पसलमा बाँकी लिएर राख् ।”

“बा, मलाई टिफिन खर्च दस रूपैयाँ दिनु न ।”

“दस मात्र हैन, सय नै लिऊ । हिजो तिमीले पत्रिका बेचेको ज्याला ।” भनेर उसलाई सयको नोट एउटा दिएँ ।

“थ्यान्क्यु डैड” भनेर खुशीले गइन् । ढोकामा पुगेर फेरी ‘बाई’ भनेर हात हल्लाएर गइन् ।

आज बाहिर घाम लागेको छैन । पानी पर्ला जस्तो छ । पानी परोस् या हावा लागोस् मलाई के मतलब ? आफू कतै जानु पर्ने छैन । खाना खाएर म ओछ्यानमा पल्टे । पछि निन्द्रा खुलेपछि घडी हेर्दा ३ बजिसकेको रहेछ । मैले ज्यालबाट बाहिर हेरे । बाहिर बाटो भिजेको रहेछ, पानी परिसकेको होला । अबै आकाशलाई बादलले ढाकिसकेको छ ।

कोठामा म एकलै । भान्सामा श्रीमतीले मिठो खाने कुरा बनाउँदै थिइन् । त्वाइँ त्वाइँ मेसिनमा दाल पेलेको आवाज आइरह्यो । म एकलै टि.भी. हेरिरहेँ । म उठेको थाहा पाएर श्रीमतीले चिया दिन ल्याइन् । चिया पिएर टि.भी. हेरिरहेँ ।

“तिरिरी, तिरिरी” मेरो मोबाइलको घण्टी बज्यो । कसको फोन आएको होला भनेर हेरेँ । कीर्तिपुर पुलिस थानाको रहेछ ।

“हेलो” मैले फोन उठाएर भनेँ ।

“दाइ हो ?” उताबाट थानाका इन्चार्ज प्रहरी निरीक्षकको आवाज आयो ।

“हो, किन होला ?”

“तपाईंको संस्थाबारे सोधपुछ गर्न यहाँ मान्छेहरू आइरहनु भएको छ । तपाईं एकचोटि यहाँ आउनुपर्नो ।”

“मेरो खुट्टा मर्केकोले हिँड्न सकिदैन । त्यही भएर म आउँदैनँ ।”

“एकछिन त हो नि ! म गाडी पठाइ दिन्छु ।”

“त्यसो भए खाजा खाएर आउँछु । आधा घण्टापछि आउँछु ।” मैले भनेँ । मोबाइल बन्द गरेँ ।

श्रीमतीलाई खाजा खान अनुरोध गरेँ । अण्डा राखेर दालबाट बनेको एउटा बारा, छवयूला अनि भोल भएको कुखुराको मासु राखेर एउटा थालमा दिइन् । खाजा खाँदै मैले विचार गरेँ, हाम्रो संस्थाको बारेमा सोधपुछ गर्न को आयो होला ? केही सहयोग गर्न आएका होलान् कि !

दसैको बेला हाम्रो संस्थामा वार्षिकोत्सव कार्यक्रम हुन लागेको छ । कीर्तिपुर थानाका इन्चार्ज इन्स्पेक्टरसँग मेरो राम्रो नै चिनजान छ । यही वैशाखमा बच्चाहरूलाई लुगा वितरण गरेका बेला उहाँलाई पनि पाहुनाका रूपमा बोलाएर लुगा वितरण गरिएको थियो । त्यसबेला उहाँले मेरो कामप्रति तारिफ गर्दै सक्दो सहयोग गर्छु भन्नुभएको थियो । त्यसैगरी कीर्तिपुर थानामा मान्छे समातेर लग्ने बेला म गएर छुटाएर ल्याएको छु । केही अप्ठ्यारो काम पन्थो भन्ने मलाई बोलाइहाल्छ । म गएर मिलाएर आउँथे । मेरो खुट्टा दुखे पनि आउन आग्रह गर्नुभयो ।

फेरि मेरो मोबाइलमा घण्टी बज्यो । मैले मोबाइल उठाएँ । “दाइ, हामी आइसक्यौं । बाहिर चोकमा छौं । छिटो आउनुस् ।” स.इ.को फोन आयो ।

खाजा खाँदै गरेको त्यत्तिकै भान्सामा राखेर । श्रीमतीलाई भनैँ “ल म एकछिन बाहिर गएर आउँछु ।”

“यस्तो खुट्टा दुखेको बेला पनि किन जानुपन्थो ? भेट्नै परेको भए घरमै बोलाउँदा हुन्छ ।” श्रीमतीले आफ्नै सुरमा भनिन्, “कसैले पनि कतै बोलायो भन्दैमा भ्याइनभ्याइ जानुपर्ने ।”

म लौरो टेक्दै खुट्टा मर्काइ मर्काइ बाहिर निस्कें । प्रहरी भ्यानमा बसेर थानामा गएँ ।

“किन बोलाउनुभएको ? त्यस्तो के काम पन्थो ? मलाई लिन गाडी नै पठाउनुभयो ।” मैले इन्स्पेक्टरलाई सोधे ।

“मैले हैन प्रहरी प्रभाग कालीमाटीले बोलाएको हो । हाम्रो गाडीले तपाईंलाई पुऱ्याउन आउँछ ।” इन्स्पेक्टरले भन्ने ।

“जाऔं दाइ” भनेर स.इ.ले मलाई गाडीमा लग्यो । गाडी अगाडि बढ्यो । नेपालीहरूमा पछि मात्रै बुद्धि आउँछ भन्थ्यो । गाडीमा जाँदा मेरो मनमा शंका उठ्यो । मैले एकजना साथीलाई फोन गरें, कालीमाटी प्रहरी प्रभागमा आउनु भनैँ ।

मलाई सिधै कालीमाटी प्रहरी प्रभाग महिला सेलमा लग्यो । त्यहाँ रहेका महिला इन्स्पेक्टरले संस्थाको बारेमा मसँग धेरै प्रश्न सोध्नुभयो । मैले संस्थाको बारे सबै सहीसही कुरा बताएँ । अनि बच्चाहरूलाई आश्रय दिइरहेको घरको बारेमा सोधे । कतै जान नपाएका तिनजना बच्चाहरूलाई पाँगाको घरमा आश्रय दिइराखेको कुरा भनैँ ।

“तपाईंले आश्रय दिइरहनु भएका बच्चाहरूलाई जबरजस्ती करणी गरेको भनेर यहाँ उजुरी आएको छ । यसको सोधपुछको लागि तपाईंलाई यहाँ बोलाएको हो ।” महिला इन्स्पेक्टरले भनिन् ।

उनको कुरा सुनेर म त छानाबाट खसेको बाँदर जस्तै भएँ । दिउँसो पानी परेर अलि जाडो भएको जस्तो थियो । अहिलेको समयमा मलाई त गर्मी भएजस्तो भयो । पसिना खल खल आयो ।

“राम ! राम !” तपाईंले यो के भन्नुभएको ? मैले यो के सुन्नुपरेको हो । मैले आफ्नै छोरीजस्तै मानेर आश्रयमा राखिरहेका बच्चाहरूलाई त्यस्तो गर्छु होला र ?” मेरो मुखबाट निस्केको नरम शब्द यही हो ।

“खै उनीहरूले त यही नै भनेर उजुरी दिएका थिए । बयान लिन उनीहरूलाई लिन गइरहेको छ । उनीहरूले यस्तो हैन भन्यो भने तपाईंलाई पठाउँछौं ।”

“ठीक छ । मेरो अगाडि नै राखेर बयान लिनुपर्छ । मेरो अगाडि यदि उनीहरूले मैले त्यसो गरेको हो भन्यो भने तपाईंले जे सजाय दिनुहुन्छ, म त्यो स्वीकार गर्छु ।” मैले भनेँ ।

त्यहीबेला मेरो एकजना साथीको फोन आयो । म अहिले मिटिंगमा छु, पछि फोन गर्छु भनेँ । इन्स्पेक्टरले मेरो मोबाइल खोसेर लियो । मैले स्वीच अफ गरिदिएँ । मैले फोन गरेर बोलाएको साथी आयो । उनले अर्को कोठामा इन्स्पेक्टरसँग कुरा गरेर आएर भन्यो, “बच्चाहरूको बयान पछि मात्रै थाहा हुने भन्यो ।”

एउटा प्रहरी भ्यान आयो । “ल, तपाईं भित्र बस्नु” भनेर मलाई एउटा कोठामा थुनेर बाहिरबाट चुकल लगाइदियो । बच्चाहरू ल्याएको रहेछ । मेरो अगाडि बयान लिने भनेको थियो । अहिले भने मलाई कोठामा थुनेर बच्चाहरूको बयान लिन गयो । म एकलै कोठामा बसिरहे ।

आधा घण्टापछि गाडी फर्केको आवाज आयो । बच्चाहरू फर्केको होला । उनीहरूले के बयान दियो होला ? मलाई थुनेको कोठा खोल्थ्यो । बाहिर अँध्यारो भैसकेको रहेछ ।

“ल बा, बच्चाहरूले त तपाईंले ‘जबरजस्ती करणी गर्न खोजेको नै भनेर’ गए । हो, होइन, अनुसन्धान गर्न तपाईं प्रहरी खोरमा बस्नुपर्छ ।” महिला इन्स्पेक्टरले भनिन् “यहाँ तपाईंलाई अफ्ठ्यारो हुन्छ । त्यसैले हनुमानढोकामा पठाउन लागेको छु ।”

मैले फोन गरेर बोलाएका साथी, छोरा र छोराका साथीहरू आइपुगिसकेका रहेछन् ।
इन्स्पेक्टरको कुरा सुनेर उनीहरू सबै नतमस्तक भए ।

“मेरो अगाडि बयान लिनुपर्छ भन्दा पनि मलाई थुनेर बयान लिनुभयो । किन ?”
मैले सोधे ।

“बच्चाहरू मानेनन् । हामीले जबरजस्ती गर्नुभएन ।” इन्स्पेक्टरले भनिन् ।

“गरेको भए पो भन्न सक्छ । गर्दै नगरेको कुरा मेरो मुख अगाडि के भन्छन् ?” मैले
भनेँ ।

“घडी, लौरो छोरोलाई दिनुस् । हनुमानढोकामा केही पनि राख्न दिँदैन ।” एकजना
प्रहरीले भन्यो ।

उनले भनेजस्तै सामान सबै छोरोलाई दिएँ । छोरोले लगाएको ज्याकेट मलाई दियो ।
मलाई थुनुवा पूर्जा दिएर एकजना महिला प्रहरी हवलदार र एकजना पुरुष प्रहरीसँगै हत्कडी
लगाउँदै हनुमान ढोकामा लागियो ।

हनुमानढोका प्रहरी परिषद्भिन्न पुग्ने बित्तिकै मलाई लगाइदिएको हत्कडी
फुकाइदियो । हनुमान ढोका प्रहरी परिषद्लाई जिम्मा दिएर उनीहरू फर्के । मलाई माथि
एउटा कोठामा लगियो । त्यहाँ एकजना सादा पोशाकका प्रहरी र वर्दिधारी प्रहरी बसिरहेका
थिए । वर्दिधारी प्रहरीले मेरो शरीर छामछुम गरेर हेर्‍यो । मेरो खल्तीमा एउटा ड्राइबिंग
लाइसेन्स, एटीएम कार्ड, कलम, लाइटर सबै लियो । पैसा मात्रै फिर्ता दिइयो । ती सबै
सामान एउटा प्लास्टिक भोलामा राख्यो ।

“कुन केसमा आउनुभएको, पुर्जा हेर्न दिनुस् त ।”

सादा पोशाकमा रहेका प्रहरीले सोध्यो ।

मैले कालीमाटीबाट दिएको पुर्जा दिएँ । उनले एउटा रजिष्टरमा मेरो तीन पुस्ताका
नाम सोधेर लेख्यो । मलाई त्यो रजिष्टरमा सही गर्न दियो । औंठा छाप पनि गर्न लाग्यो ।

“यहाँ त परिसर ड (क) समेत भनिने रहेछ । कति जना बालिकाहरू रहेका छन् ?”
वर्दिधारी प्रहरीले सोध्यो ।

“दुईजना” मैले उत्तर दिएँ ।

“तपाईंलाई कहाँबाट गिरफ्तार गरिएको हो ?”

“मलाई कसैले पनि गिरफ्तार गरेको छैन । एउटा सल्लाह गर्नु छ भनेर मलाई कीर्तिपुर थानाका इन्स्पेक्टरले बोलाएकोले गएको थिएन, कालीमाटी पठाइदियो । कालीमाटीबाट यहाँ पठाइदिएको हो ।”

“बच्चाहरूसँग घरघर भएको बेला खुट्टा भाँचेको हो कि के हो ?” उहाँले मेरो खुट्टा हेरेर सोध्नुभयो ।

“हैन, पाँचदिन अगाडि मात्रै खुट्टा मर्केको थियो ।”

“हैन, यो ६० वर्षको बूढामा के जोश आएको होला ? दुई दुईजना बालिकाहरूलाई एक्कासी लडाउन लागेको होला नि । बालिकाहरू कस्ता छन्, चाँक छ र ?”

“कस्तो नचाहिने कुरा गरिरहनु भएको ? मैले त्यस्तो केही गरेको नै छैन । कुनै घटना नै भएको छैन त ।”

“हामीलाई जिस्काइ राख्नुभएको हो कि के हो ? भोलि केरकार शाखामा लगेर मर्केको खुट्टा भाँच्ने गरी कुटेपछि मात्र हो भन्ने होला नि ।”

“मैले गर्दै नगरेको अपराधलाई तपाईंहरूले कुट्यो भन्दैमा हो भनूला र ।”

“लठ्ठी खाएसी थाहा पाउँछ ।”

“तीस वर्षे पञ्चायतले निहुराउन नसकेको मेरो काँध तपाईंहरूको यो जाबो लठ्ठीले निहुराउने आँट होला ! मिलिटरीका मेशिनगन देखेर नडराउने म, यो लठ्ठी देखेर डराउँला ?” मैले नि जोश निकालेर भनेँ, “यदि मलाई कुट्ने हो भने नमरुन्जेलसम्म कुट्नु । यदि म बाँचे भने भोलि तिमीहरू एक एकजनालाई के गर्छु थाहा हुन्छ । म को हुँ, थाहा छ तिमीहरूलाई ?”

म रिसको जोशमा कराएर पछि उनीहरू अलि सतर्क भए अनि सादा पोसाकमा रहेका प्रहरीले भन्यो, “हेर्नुहोस् बा, तपाईं जतिसुकै ठूलो मान्छे भए पनि हाम्रो ठाउँमा आइसकेपछि तपाईं एकजना थुनुवा हो । थुनुवा सबै बराबर तपाईंले हाम्रो आदेश मान्नुपर्छ । यस्तो वैशमा तपाईंलाई यस्तो आरोप लाग्यो ।”

“हेर्नुहोस्, बा, बाहिर तपाईं जति सुकै ठूलो मान्छे, जतिसुकै नामी भए पनि हामीलाई मतलब छैन । तर एउटा कुरा के भने यस्तो वैशमा तपाईंलाई यस्तो दोष दिइयो । यदि यो दोष सही सावित भयो भने तपाईंको जीवन जेलमै बित्ने भयो ।”

“यदि यो धर्तीमा सत्यता बाँकी छ भने न्याय निसाफ बाँकी छ भने म निर्दोष सावित हुन्छु । मैले गर्दै नगरेको अपराधको सजाय किन भोग्नु ?”

“त्यो त हो, बा । तपाईंलाई आरोप मात्र लगाएको हो । आरोप लाग्यो भन्दैमा कसैलाई अपराधी भन्नुहुन्न । तपाईंले गर्नुभएको छैन भने सजाय पनि हुँदैन ।” सादा पोशाकमा रहेका प्रहरीले भन्यो ।

वर्दिधारी प्रहरीले मलाई बाहिर लग्नुभयो । एउटा कोठामा लगेर राख्यो । त्यहाँ त पहिले नै आठ दस जना बसिरहेका थिएँ । उनीहरूले कुन मुद्दामा आउनुभएको सोध्यो । मैले प्रहरी बयानलाई दिएको बयान सुनाए र सबैलाई मप्रति माया जागृत भयो । म एकठाउँमा पलेटी मारेर बसे । पलेटीलाई मारेर बस्ने ठाउँ नै छैन । कोठाका भित्ताभरि रातैराता दागैदाग भएको देखिन्छ । सायद उडुस मारेको होला । हेर्ने बित्तिकै घिनलाग्दो छ । यस्तो ठाउँमा कसरी बस्ने ?

म यो ठाउँमा आजभन्दा ४५ वर्ष पहिला दुई दिन बसेर गएको थिएँ । त्यसबेला भारतको सुस्ता र महेशपुर अतिक्रमणका बेला लैनचौरमा भारतीय दूतावासमा जुलुस जाँदा दुड्गाले हानेर आएको थिएँ । त्यतिबेला हामीलाई समातेर यही ठाउँमा थुन्न ल्याएको थियो । त्यतिबेला यति धेरै मान्छेहरू थिएनन् । एउटा कोठामा पाँच छ जना थुनेर बाहिरबाट टाल्चा लगाउँथे । आज त ढोका पनि छैन । त्यस्तो केही देखिँदैन ।

एकछिनपछि बाहिर बाटोमा कागज ओछ्याउँदै भात, दाल, तरकारी भएको बाल्टिन राख्न ल्यायो । अरू थाल लिएर त्यहाँ बस्न थाले । त्यहाँभित्र थुनेर राखेका बन्दीहरूलाई खाना खुवाउन ल्याएको रहेछ । मलाई पनि कुनामा गएर थाल लिएर आउनु भन्यो । मलाई खुट्टा दुखेकोले राम्रोसँग हिँड्न सकिँदैन । त्यसबेला एकजना बच्चाजस्तो देखिने युवाले थाल लिएर आयो । मैले खाना थापे । खाना लिन जाँदा मलाई एकजना माग्ने मान्छेजस्तो महसूस भयो । पहिले भात राखिदियो, त्यसपछि त्यही भातको माथि पानीजस्तै भएको पहुँलो दाल राखिदियो । आलु अलिकति भएको धेरै लौका भएको तरकारी पनि भातकै माथि राखिदियो ।

खानु अगाडि नै बान्ता आउलाजस्तो भयो । खाना खानुपच्यो भनेर भातदालसँग मुछ्छदा ढेडोजस्तो गिलैगिलो भयो । भातको सिता मुखमा राख्दा केही स्वाद आएन । मलाई खाना खान मन भएन । त्यति धेरै खाना फ्याल्यो भने प्रहरीले गाली गर्छ की भन्ने डर लाग्यो । अनि घरमा तयार गरेको कुखुराको मासु र छुव्याला सम्भेर खाएँ । खाना मीठो भएको महसुस गरेँ ।

कोठाभित्र सुत्ने ठाउँ छैन । मसँग ओछ्यान सिरानी केही छैन । बाजिगरले नै मलाई कोठाबाहिरको बाटोमा कागज एउटा र तन्ना एउटा दिएर सुत्ने व्यवस्था गरिदियो । न ओछ्यान, न सिरानी, त्यस्तो सिमेन्टको भुइँमा सुत्नुपच्यो । राती १० बजे उसिनिराखेको अण्डा बेच ल्यायो । मैले बाजिगरलाई एउटा अण्डा किनी दिएँ । घरमा ओछ्यान सानो भयो भने जिउ दुख्छ, तकिया अलि मिलेन भने गर्दन दुख्यो भनेर कराउने गर्थेँ । आज यस्तो ठाउँमा सुत्नु परे पनि निद्रा लाग्यो । मान्छे परिस्थितिको दास हुन्छ भन्थे साँचै हो रहेछ ।

अर्को दिन मलाई भेट्न कोही आउँछ कि भनेर बसेँ । कोही पनि आएन । नौ बजे एउटा डब्बा लिएर एकजना बच्चा मेरो नाम लिएर बोलाउँदै आयो । मैले डब्बा लिएर सोधेँ, “कसले दिएको ?”

“तपाईंको छोेराले दिएको ।” यति भनेर त्यो बच्चा गयो । खाना खाने समय भयो । म खाना खाँदै थिएँ । अदालतबाट म्याद थप्न कालीमाटी प्रहरी प्रभागबाट मलाई लिन आयो । छोेरालाई भेटेर मात्रै जान्छु भने ।

“तपाईंलाई भेट्न कति धेरै मान्छेहरू आइसकेका छन् । अदालतबाट म्याद नथपेसम्म तपाईंलाई कसैसँग भेट्न दिँदैन ।” एकजना प्रहरीले भन्यो ।

ओहो ! प्रहरीको फन्दा भनेको यही हो । विवश भएर म उनीहरूसँग गए ।

म्याद थप गर्न मलाई न्यायाधीशकहाँ लग्यो । न्यायाधीशले मलाई पुलुक्क हेर्नुभयो । अनि फाइल हेरेर प्रहरीलाई भन्यो, “दुईओटा एन.जी.ओ. को भगडामा बूढा मान्छेलाई हत्कडी लगाएर ल्याउनुभएको छ ? राम्रोसँग बुझेर ल्याउनुपर्छ नि । हत्कडी फुकालि दिनुहोस् ।”

प्रहरीले छिटोछिटो मलाई लगाइरहेको हत्कडी फुकाइदियो । तब मलाई छुटकारा देलाजस्तो लाग्यो ।

“तपाईंलाई घटनास्थलबाटै गिरफ्तार गरिएको हो ?” न्यायाधीशले सोध्नुभयो ।

“हैन श्रीमान्, मलाई आरोप मात्रै लगाएका हन् । कुनै घटना भएको नै छैन । कीर्तिपुर थानाका इन्स्पेक्टरले एउटा कुरा छ, सल्लाह गर्नुपन्थो भनेर कीर्तिपुर प्रहरी वृत्तमा बोलाए । म गएँ, अनि त्यहाँबाट मलाई कालीमाटी पठाइदियो ।”

“तपाईंको खुट्टा के भएर भाँचेको ?”

“भाँचिएको हैन श्रीमान् । पाँच दिनअघि घरको सिँढीमा लडेर मर्केको मात्रै हो ।”

“हिरासतमा प्रहरीले केही दुर्व्यवहार गर्नुको कि ?”

“अहिलेसम्म त केही गरेको छैन । केरकारमा लगेर खुट्टा भाँचिदिनुपर्छ भनेको छ ।”

“उनीहरूले त्यस्तो केही गर्न पाउँदैनन् । त्यस्तो केही गर्नु भने मलाई भन्नुहोला । अरु केही भन्नु छ ?”

“मलाई डायबिटीजको रोग छ । हिजोदेखि औषधि खान पाएको छैन । मेरो आँखा धमिलो हुँदै गएको छ ।”

“किन उहाँलाई औषधि खुवाउन दिनु पर्दैन ?” न्यायाधीशले प्रहरीसँग सोध्यो ।

“हाम्रो ठाउँमा राखेको होइन । हनुमानढोकामा राखेको । त्यहाँ गएर भन्छु ।” प्रहरीले भन्यो ।

न्यायाधीशले फाइलमा केही लेखेर दिनुभयो । हामी अदालतबाट फर्क्यौं ।

“कति दिनको म्याद दियो ?” मैले बाटोमा आउँदा ती प्रहरीसँग सोधें ।

“तपाईंलाई न्यायाधीशले माया गर्नुभयो । हामीले १५ दिनको म्याद मागेको तर ३ दिनको मात्र म्याद दिनुभयो । अब पर्सि फेरि आउनु पर्छ । छिटो खाना खाएर तयारीमा बस्नुहोला ।” प्रहरीले भन्यो ।

मलाई हनुमानढोकामा राखेर प्रहरी गयो । ३ बजे प्रहरीले मलाई बोलायो । मलाई भेट्न मान्छेहरू आएका रहेछन् । मलाई हत्कडी लगाएर बाहिर लग्यो । छोरा, बुहारी आएका रहेछन् । मलाई ओछ्यान, तकिया लिएर आएका रहेछन् । मैले म्याड एउटा मात्र लिएँ । ब्लाड्केट फिर्ता दिएँ । ब्लाड्केट राखे भने उडुस लाग्छ भन्ने डर भयो ।

भोलिपल्ट बिहान खाना खाएर कोठामा बसिरहेको बेला बरण्डामा बसिरहेका प्रहरीले मलाई बोलायो । म गएँ । एकजना सादा पोसाकमा रहेका प्रहरीले मलाई लिन आयो । हत्कडी नलगाइ तल लग्यो । मेरो शरीर हलुका भएको महसुस गरें । मलाई केरकार शाखामा लगेर कुट्न लागेको हो कि भनेर सोचें । मलाई मारे पनि मैले नगरेको अपराध स्वीकार गर्दिनँ । ढोकाबाहिर एकजना डी.एस.पी. उभिरहनुभयो । उहाँले मलाई भेट्ने ठाउँमा लगेर जानुभयो । त्यहाँ त नेवा: स्वायत्त राज्य मंका: संघर्ष समितिका नाय: पुच: का प्रमुखहरू सबै आइराखेका देखें । मलाई छोडाउनका लागि आएका होलान् भनेर खुशीले गड्गड भएँ । उनीहरूले घटनाकाबारे मलाई सोधपुछ गर्न थाल्यो । मैले सबै सही सही कुरा बताएँ । अरू सबैले मेरो कुराको विश्वास गरे जस्तो लाग्यो । तर एकजना को हुनु, एनजिओ चलाइरहेकाले भने, “तिमीले हाम्रो अगाडि त निर्दोष भन्यो, अदालतबाट सफाई लिएर आउन सके त हो ।”

उनको कुरा सुनेर म अचम्ममा परे । उनले मलाई विश्वास गरेको छैन, मेरो मुटु खुसुक्क भयो । अरूले भन्यो, “अदालतबाट म्याद थपेर ल्याउनुभयो । अब यहाँ केही हुँदैन, अब जे गच्छ अदालतले गच्छ ।” यति भनेर उनीहरू गए । मलाई फेरी कोठामा लग्यो ।

छोराले बिहान बेलुका मलाई घरबाट खाना खुवाउन ल्याइरहेको छ । मलाई भेट्न आउने पनि धेरै छन् । हत्कडी लगाएर भेट्न जानेबेला मेरो मुटु धुरुधुरु रुन्छ ।

दुईचोटी म्याद थप्नका लागि मलाई अदालत लग्यो । अदालतमा हैन, सुरुमा सरकारी वकिल कार्यालयमा लग्यो । म त्यहाँ जाँदा मेरो घरका, साथीहरू, आफन्तजन र मैले सहयोग गरेका अरू बच्चाहरू पनि आइरहेका रहेछन् ।

यहाँ मलाई बयान लिन लागेको बेला मैले भने, “मलाई आरोप गर्ने बच्चाहरू मेरो अगाडि ल्याउनुहोस् । उनीहरूलाई मैले त्यसो गरेको हो भन्यो भने तपाईंहरूले भनेको कागजमा सही गर्न तयार छु ।”

“ती बच्चाहरू तल बसिरहेका छन् । ल म ती बच्चाहरूलाई यहाँ बोलाएर ल्याउँछु ।” एकजना महिला असईले भनेर गयो ।

म प्रतीक्षा गरीरहेँ । एकछिन पछि असई एकजना मात्रै आइन् । उनले भन्यो, “बच्चाहरू तपाईंको अगाडि आउन मानेनन् ।”

मेरो अगाडि १७ प्रश्नहरू राख्न ल्यायो । मैले प्रश्नको जवाफ दिँदै गएँ । अन्तमा मैले भने, “यो घटना मेरो होइन । उनीहरूसँग मेरो रगत र मासुको नाता नभए पनि मैले आफ्नै छोरीहरूजस्तै आश्रय दिइराखेको थिएँ । उनीहरूले आरोप लगाएको दिनमा म त्यस ठाउँमा गएकै थिएन ।”

त्यसपछि मलाई न्यायाधीशको अगाडि लग्यो । न्यायाधीशले मेरो बयान पढ्यो र मलाई सोध्नुभयो, “यसमा लेखेको कुरा सबै तपाईंको राजीखुशी र होसहवासमै दिएको हो र ?”

मैले हो भने । अनि न्यायाधीशले फेरि पाँचदिनको म्याद थपिदिनुभयो ।

तिनचोटी मलाई अदालतमा लग्यो । न्यायाधीशको अगाडि मेरो फाईल राखिदियो । न्यायाधीशले मेरो फाइल राम्रोसँग हेर्दै प्रहरीसँग भन्यो, “अभियोग पत्र खै ? खाली म्याद थप्न मात्र आएका ।” भन्नुभयो ।

“मेडिकल रिपोर्ट आएको छैन ।”

“मेडिकल रिपोर्ट नआएपछि तपाईंहरू गएर ल्याउनुपर्थ्यो । दुईओटा एनजिओको भ्रगडामा बिचरा बूढा मान्छेलाई दुःख दिँदै छ । ल अब पाँच दिनको समय दिन्छु । त्यसबेलासम्म अभियोग पत्र तयार पारेर ल्याउनु भएन भने उहाँलाई मैले यहींबाट छुटाएर पठाइदिन्छु ।” न्यायाधीशले भन्नुभयो ।

न्यायाधीशको कुरा सुनेर प्रहरीहरू लुरुक्क भए । अब पाँच दिनपछि मलाई छोड्ने भन्ने आश भयो । बाटोमा आउँदा प्रहरीहरूसँग मेरो घरमा खान तलासी गर्दा के पाउनु भयो ? भनेर सोधेँ । मेरो पाँगाको घरमा प्रहरी खानतलासी गर्ने बेला बच्चाहरूले भनेको जस्तो केही भेटिएन रे । त्यही भएर घरमा ताल्चा खोलिदिएको छ रे ! भन्यो ।

एकदिन दिउँसोको १२ बजे एकजना असईले मलाई लिन आयो । हत्कडी नलगाई बाहिर ल्यायो । भेट्ने ठाउँमा कोही देखिँदैन । मलाई अफिसको माथिल्लो कोठामा लग्यो । मैले मनमनै सोचेँ, आज मलाई केरकार शाखामा लग्न लागेको होला । अस्ति कोठामा बस्ने साथीहरूले भनेको थियो “केरकार शाखामा लगेर क्यासेटमा गीत बजाएर सक्दो कुटाइ गरेपछि जस्तोसुकै मान्छेले पनि अपराध कबुल गर्छ ।”

माथि पुग्ने बित्तिकै मलाई एकजना डी.एस.पी.को कोठामा छिराइयो । मैले त्यहाँभित्र काठमाडौँका नेवा: नाइकेहरू दुईजनालाई देखे । उनीहरू सोफामा बसीरहेका थिए । मलाई पनि उनीहरूसँग बसाउन लगायो ।

“अब हामीले केही गर्न भएन् । बरु तपाईंलाई यहाँभित्र केही सुविधा चाहिन्छ भने भन्नुस् । हामी सक्दो सुविधा दिन्छौं ।” म सोफामा बस्ने बित्तिकै डी.एस.पी.ले भन्नुभयो ।

“म लेखक हुँ । मलाई यहाँ कापी कलमको व्यवस्था गरिदिनुहोला ।” मैले भने ।

“हामीले तपाईंलाई कापी कलम त दिन्छौं तर एक एक पाना गनेर दिन्छौं । पछि यहाँबाट जानेबेला पनि एक एकपाना गनेर हेर्छौं । एक पानामात्रै कम भयो भने तपाईंलाई राम्रो हुने छैन । तपाईं त्यो कापी सुरक्षा गरेर राख्न सक्नुहुन्छ ?” डीएसपीले सोध्यो ।

मैले केही जवाफ दिन सकिनँ । मैले त्यो कापीको पाना सुरक्षा गर्न सक्दैन जस्तो लाग्यो । अस्तित्व म सुतिरहेकै बेला मेरो खल्तीमा भएको सयको चारओटा नोटमध्ये एउटा नोट नभएको सम्भ्रँ । त्यही भएर मैले कापी कलम नमागी अरु नै मागें, ‘म डायबिटीजको रोगी, हिँडी रहनुपर्ने । त्यहीं भएर यो कुनाबाट त्यो कुनामा हिँड्ने सुविधा मिलाइदिनुहोस् ।”

“हुन्छ, म भनिदिउँला । डायबिटीज रोगी भएकाले बलात्कारको आरोप कुन कुन संस्थाले गरेको होला नि ?” डिएसपीले सोध्नुभयो ।

“हो, भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन नाम गरेको संस्थाको हात छ ।”

त्यहाँ बसेर धेरै बेरसम्म कुरा गरेर आएँ ।

त्यसबेलादेखि प्रहरीले मलाई यताउता घुम्न दियो । मप्रति उनीहरूको व्यवहार नै परिवर्तन भयो । अब म बिहान बेलुका रोल कलको बेला तल जानु परेन ।

पाँच दिनपछि फेरि प्रहरीले मलाई लिन आयो । उनीहरूसँग अदालत गएँ ।

“बच्चाहरूको मेडिकल रिपोर्ट आयो त ?” बाटोमा जाँदै गर्दा मैले सोधें ।

“आयो, मेडिकल रिपोर्ट तपाईंको पक्षमा छ ।” प्रहरी हवल्दारले भन्यो ।

उनको कुरा सुनेर मेरो मन आनन्दित भयो ।

न्यायधीशले मेरो फाइल हेर्नुभयो । भोलि थुनछेक बहस हुने सूचना दिनुभयो । मैले छोरालाई वकिल मिलाएर ल्याउनु भनें । छोराले चिन्ता लिनुपर्दैन । सबै व्यवस्था गरिसकेँ भन्यो । मलाई फेरि हनुमानढोकामा फर्काएर ल्यायो ।

भोलिपल्ट बिहान १० बजे प्रहरीले लिन आयो । दुईजना महिला प्रहरी आएका रहेछन् ।

“ल बा, हाम्रोतर्फबाट केही गल्ती भएको भए माफ गरिदिनुहोला । आज तपाईं घर जान पाउनुहुन्छ ।” हनुमानढोकाका प्रहरी हवलदारले मेरो सामान सबै फिर्ता दिएर भने ।

आज अदालतमा थुनछेक बहस हुन्छ । मलाई अब जेलचलान गरेन भने धरौटीबाट रिहा होला । त्यहीं भएर म फेरि हनुमान ढोकामा आउनुपर्दैन होला ।

महिला प्रहरीसँगै ट्याक्सिमा बसेर अदालत गएँ ।

“तपाईंहरूलाई थाहा होला नि के म आज घर जान पाउँछु होला र ?” मैले प्रहरीसँग सोधेँ ।

“मेडिकल रिपोर्ट तपाईंकै पक्षमा छ । घटना स्थलको मुचुल्का पनि तपाईंकै पक्षमा छ । बच्चाहरूले दिएको जाहेरीबाहेक अरु केही प्रमाण नै छैन । सायद तपाईंलाई धरौटीमा रिहा गर्छ होला । पछि सफाई पनि दिन्छ होला ।” हवलदारले भने ।

उनको कुरा सुनेर मेरो मन खुसी भयो । मैले फेरि उनीहरूलाई सोधेँ, “मेरा छोरीहरूलाई स्कूल पठाएको छ ?”

“के छोरी छोरीहरू भनेर कराइराख्नुभएको । त्यस्ता खातेहरू पनि छोरी हुन्छ र ? बुबाजस्तो मान्छेलाई त्यस्तो दोष दिन सक्ने पापिनीहरू । हामीले तपाईंको बारेमा सबै कुरा थाहा पाइसक्यौं । तपाईं जस्तो समाजसेवी मान्छेलाई त्यस्तो नभएको आरोप लगाउन सक्ने कस्तो खालको खातेनीहरू ?” प्रहरी आक्रोशित भयो ।

हामी अदालतमा पुग्यौं । ट्याक्सीबाट ओर्लने बित्तिकै मैले पढाउन सहयोग गरेका अरु बच्चाहरूले मलाई समात्न आयो । मेरो छोरा, बुहारी, दाजु, भान्जाहरू, साथीहरू अनि आफन्तहरू सबै त्यहाँ आइपुगे । उनीहरू सबैलाई विश्वास थियो कि म अवश्य छुट्छु ।

मलाई न्यायाधीशको अगाडि उभ्याउन लग्यो । त्यहाँका सुब्बाले मलाई मिसिल पढाउन थाल्यो । त्यो मिशिल पढ्दापढ्दै मलाई अल्छी लाग्यो । कस्तो भुठो दोष दिइराखेको । सुब्बाले मलाई प्रश्न सोध्यो । मैले सरकारी वकिल कार्यालयमा दिएजस्तै बयान दिएँ ।

“तपाईंलाई बच्चाहरूले त्यस्तो जघन्य दोष किन दिएको होला ?” सुब्बाले सोध्यो ।

“ती बच्चाहरू मेरो घरको नियममा बसेनन् । उनीहरू गरीब असहाय भनेर आश्रय दिएर पढाउने व्यवस्थासमेत गरें । उनीहरू त केटा जिस्काएर पो बस्न थाले । मैले त्यस्तो नगर भनेर गाली गरे । मलाई थाहै नदिई केटाहरू भेट्न जाने रहेछ । एकजना बच्चालाई पाँच दिनअघि आइतबार मात्र उसकै आमा बोलाएर निकालिदिएँ । अर्को बच्चालाई दसैँ बेला गाउँ गएपछि फर्कन पाउँदैन भनें । एकजनालाई निकालेर पठाए अनि अर्कालाई घर पठाउँछु भन्ने बेला आश्रयका निमित्त एउटा एनजिओमा गयो । त्यही एनजिओमा कुरा गरेर मलाई नचाहिने दोष लगाएको हो ।” मैले भने ।

मेडिकल रिपोर्टमा बच्चाहरूको कुमारी जाली नच्यातिएको, उनीहरूको शरीरमा कुनै घाउचोट छैन । घटनास्थल मुचुल्कामा पनि केही घटना नभएको भेटियो । ओछ्यान बिग्रिएको पनि छैन । घरघुर केही भएको देखिँदैन भनेर लेखेको रहेछ ।

“तपाईं धरौटीमा छुट्न पाउने जस्तो देखिन्छ । पैसा अलिकति व्यवस्था गर्नुहोला । पैसा लिएर आउनुभएको छ त ? छोरालाई सोधी हेर्नुहोस् ।” सुब्बाले भन्यो ।

“पैसा लिएर आएको छ र ?” मैले छोरालाई बोलाएर सोधें ।

“पैसाको पिर नलिनु बा । यहाँ आइरहनुभएको सबैले पैसा लिएर आउनुभएको छ । खेतको लालपुर्जा चाहिन्छ भने पनि चारओटा लिएर आएका छौं ।” छोराले भन्यो ।

छोराको कुरा सुनेर मेरो मन आनन्द भयो । त्यहाँ थुनछेक बहस सुरु भयो । मेरा दुईजना वकिलले मलाई सफाई दिनुपर्छ भनेर बहस गरे । विपक्षको वकिलले खासै केही बहस गरेनन् । उसले पछि जे ठहर्छ, त्यस्तै हुन्छ अहिले पुर्पक्षका निमित्त थुनामै राखेर कारबाही गर्नुपर्ला भने ।

खाजा खाने समय भयो । इजलास बन्द भयो । हामी सबै बाहिर बस्न थाल्यौं । अदालतको फैसला सुन्न हामी बाहिर बसिरह्यौं । सबैले मलाई घर लान पाउँछ कि भन्ने

आशा बोकिरहेका थिए । किनभने मलाई दिएको दोष कपोलकल्पित भनेर सबैलाई थाहा थियो ।

न्यायाधीशले आफ्नो फैसला रजिष्ट्ररमा लेखेर गईसक्नुभयो । पछि फाँटवालाको ठाउँमा गएर सोधेपछि मलाई पुर्पक्षका निमित्त थुनामा राख्ने फैसला गरेको रहेछ । त्यो आदेश सुन्ने बित्तिकै म बलि दिन लगेको बोकाजस्तै पुनः प्रहरीको फन्दामा फसेँ । मलाई हत्कडी लगाइदियो । घर जान पाउने मेरो आशा, अभिलाषा सबै बालुवामा बनाएको घरजस्तै भत्केर गयो । मेरो छोरा, आफन्तजनले बोकेका सबै पैसाको पोको र लालपुर्जा काम नलाग्ने फालिराखेको कागजजस्तै सावित भयो ।

“ल, तपाईंलाई डिल्लीबजार जेल पठाउने भयो ।” फाँटवालाले भन्यो ।

“मेरो घर कीर्तिपुर । मलाई भद्रगोल जेल पठाइदिनुस् न । त्यहाँ भए मलाई भेट्न आउनेलाई आउन जान सजिलो हुन्छ ।” मैले भनेँ ।

“एकछिन पर्खनु । त्यहाँ ठाउँ छ, की छैन हेर्नुपर्छ ।” फाँटवालाले भन्यो ।

म एकछिन पर्खेँ । मेरा बच्चाहरू मलाई समातेर ह्वाँयूह्वाँयू रोए । उनीहरू रोएको आवाजले अदालत परिसर कोलाहलमय भयो । मेरा सबै आफन्त, साथीहरूको आँखाबाट आँसुको भेल बग्नु थाल्यो । तर त्यो भेलले मलाई बगाएर लग्न सकेन । छोराको आँखा र अनुहारमा चिन्ताको रेखा दौडिरहेको देखेँ ।

“जाउँ बा, भद्रगोलको पुर्जा ल्याइसके । छिटो हिड्नुप्यो । त्यहाँ ढोका बन्द भयो भने फेरि हनुमान ढोकामा बस्नुपर्ने हुन्छ ।” एकजना प्रहरीले भन्यो । अर्को एकजनाले ट्याक्सी लिएर आयो । ट्याक्सीमा बसेर हामी गयौँ ।

“आज न्यायाधीशले पूर्पक्षका निमित्त पठाए पनि मिसिल राम्रोसँग पढ्यो भने संस्थाले फसाएको भन्ने थाहा भयो भने सफाई पनि दिन सक्छ ।” बाटोमा आउँदा एकजना प्रहरीले भन्यो ।

“घरको मुली मान्छे । यस्तो दसैको बेला जेलमा बस्नुप्यो । के गर्नु बा । चिन्ता नलिनुस् । पापी बच्चाहरूले गर्दा आउनुप्यो । अबदेखि कसैलाई दया माया नगर्नुहोला ।” अर्को प्रहरीले भन्यो ।

“भद्रगोल जेल अरु जेलजस्तो छैन । भद्रगोल जेललाई अहिले भद्रवन्दी गृह भन्छ । अर्को जेलमा भन्दा यहाँ धेरै राम्रो छ रे ।”

यस्तै कुरा गरेर हामी भद्रवन्दी गृह पुग्यौं । चाहिने प्रक्रिया सबै मिलाएर मलाई भद्रवन्दी गृहको ढोकामा पुगेर हत्कडी फुकालिदियो । अनि त्यहाँका मान्छेलाई जिम्मा दिएर प्रहरीहरू गयो ।”

मैले रत्नमानलाई यति कुरा भन्न भ्याएँ ।

“बा, धेरै बेर भयो, उठ्नुहोस्, अरूलाई पनि ठाउँ दिनुपर्छ ।” (भाइनायके) ढोकाका प्रमुख कराउन थाल्यो ।

“एकछिन एक कप चिया पिउँछु ।” मैले भनेँ ।

“हैन, समय छैन । हुँदै भएन । अरूले के भन्लान् ?” प्रमुख करायो । मैले रत्नमानको अनुहार हेरेँ । उसको अनुहार जिल्ल भयो । मन नहुँदा नहुँदै हामी छुटिन बाध्य भयौं ।

२

आज मंसिर महिनाको पहिलो दिन । हरिबोधिनी एकादशी, तुलसी फूलको बिहे गर्ने दिन । आज हिन्दूहरूले हिंसा नगर्ने दिन । मासु माछा केही खाँदैनन् । तर आज नै मुसलमानहरूको बकरइद पर्व छ । हिन्दू र मुसलमानको चलन ठ्याक्कै फरक छ । आज उनीहरूको खसी काटेर पाहुना बोलाएर खुवाउनुपर्ने रे ! यता सेन्ट्रल जेलमा मुसलमान बन्दीहरूले यहाँ भद्रवन्दी गृहका बन्दीहरूलाई बकरइद पर्व मनाउन निम्तो पठाएको रहेछ । यहाँ बसिरहेका सयभन्दा बढी मान्छेहरू उता जान तयार भइरहेछन् । त्यसैले उता जाने सबै मुसलमान हैन । मुसलमान त जम्मा आठ दशजना मात्रै छ । अरू सबै हिन्दू, इसाई र बौद्ध धर्मावलम्बी मात्रै । उनीहरू धर्म मान्नलाई त्यहाँ जान लागेका हैनन् । आफ्ना साथीहरूलाई भेट्न र घुम्न जान लागेका हुन् । भद्रवन्दीमा कार्यक्रम हुने बेला पनि उताका बन्दीहरू यता आउँछन् ।

अस्ति यहाँ ओमशान्तिको कार्यक्रम भएको बेला पनि त्यहाँका सयभन्दा बढी यहाँ आएका थिए । आज मलाई पनि जाने हो भनेर सोध्न आए । मैले नाइँ भनेँ । अस्ति कार्तिक

१६ गते ओमशान्तिको कार्यक्रममा सेन्ट्रल जेल घुम्न गएको थिएँ । दुई घण्टा बस्दा त्यहाँ बस्नै मन भएन । यहाँ भन्दा त्यहाँ धेरै मान्छे छन् । जहाँ हेरे पनि मान्छेको भीड छ । जताततै फोहरै फोहोर छ । जहाँ बसेर चुरोट खाए पनि हुने, चिया पिउने होटल चारओटा छ । खाजा खाने नि चार ओटा होटल छ ।

मेरो कोठामा रहेका आठजना साथीहरू पनि उता गएका छन् । त्यही भएर कोठा सुनसान छ । म खाना खाएर कोठामा बसेर डायरी लेख्न थालें । एक्कासी माइकबाट तीनचोटी मेरो नाम लिएर बोलायो । को आयो होला भनेर ढोकामा गएँ । बाहिर हेरें । मेरो साथी रत्नमान पो आएको रहेछ । उनी आएको देखेर मेरो मन खुशीले हर्षित भयो । उनी हिजो मात्रै मलाई भेट्न आए । मैले त उनी अब कहिल्यै आउँदैन भनेर सोचेको थिएँ । अरू साथीहरू एकचोटी भेटेर गएर पछि फेरि भेट्न आएका छैनन् । म भेट्ने ठाउँमा गएँ ।

“खाना खानुभयो ।” रत्नमानले सोध्यो ।

“चिया पिउने समय भैसक्यो । हिजो मात्रै आएको आज पनि आयौ ।”

“किन सधैं आउनुहुन्न र ?”

“भइहाल्छ, किन नहुनु नि ? तर पनि ।”

“के तर पनि ?” साथी यस्तो ज्यालखानामा राखेर मेरो मन कहाँ बस्छ ? तिमीले के खायौ, कस्तो ठाउँमा सुत्थौ, कसरी दिन बिताइरहेको होला ? त्यहीँ मात्रै सम्भेर रातभर निद्रा लागेन । तिमी कुन समयमा खाना बनाएर खान्छौ । खाना बनाएर खाने साथीहरू छन् कि छैनन् ?”

“यहाँ खाने पिउने कुरामा केही पिर छैन । देशमा गणतन्त्र आएर के परिवर्तन आयो थाहा छैन । यहाँ त धेरै परिवर्तन भैसक्यो । पहिला जस्तै यहाँ अहिले आफैले खाना बनाएर खानु पर्दैन । खाना खान चारओटा ठाउँ छन् । यता बिहान नौ बजेदेखि ११ बजेसम्म, राती ६ बजेदेखि ८ बजेसम्म खाना खानुपर्छ । त्यो समय खाना खान गएर भने भोकै बस्नुपर्ने हुन्छ । आफूले खाएको जुठो थाल समेत माऊनु पर्दैन । चट्ट टेबुलमा बस्नेबित्तिकै खण्डे थालमा भात, दाल, तरकारी र अचारसँगै राखेर अगाडि राख्न ल्याउँछ । खाना सके जति थपेर खाए पनि हुन्छ ।”

“खाना खाएको कति तिर्नुपर्छ ?”

“एक पैसा पनि तिर्नु पर्दैन, सरकारले दिनको ७०० ग्राम चामल र ४५ रूपैयाँ दिन्छ। त्यो पैसा र चामल भान्साले लिने गर्छ। हरेक महिनाको १ गते र १५ गते गरी महिनाको दुईचोटी मासु खुवाउँछ। मासु नखानेहरूलाई स्पेशल तरकारी बनाएर दिन्छ। आफ्नो पैसाले किनेर खायो भने सधैं खान पाउँछ। त्यति मात्रै हो र भान्साले खुवाएको मात्र खायो भने महिनामा तिनसय रूपैयाँ ‘दालको पैसा’ भनेर पनि दिन्छ। म त डाइबिटीजको रोगी। यहाँ आलु नराखी कुनै तरकारी बनाउँदैन। मैले आलु खानु हुँदैन। त्यही भएर आलु नभएको स्पेशल तरकारी भनेर खायो भने मलाई तिन सय रूपैयाँ दिँदैन।”

“तिमी डाइबिटीजको रोगी र महिनाको दुई चोटि मात्र मासु खाएर पुग्छ त ?”

“यहाँ पैसा मात्र भयो भने आफ्नो पैसाले सधैं मासु खान पाइन्छ। तर आजसम्म मैले पैसा तिरेर खाएको छैन। एकदिन बिराएर, दुईदिन बिराएर घरबाट नै मासु बनाएर पठाइ दिन्छन्। दुई तीन छक खान पुग्छ। तर पनि खाने र पिउने मात्र हाम्रो जिन्दगी हैन। यस्तो वैशमा यहाँ बस्नुपरेको छ।”

“अनि सुत्ने व्यवस्था कस्तो छ ? खाटमा कि भुइँमा ? एकलै एकलै कि लहरै ?” (३५)

“कहाँ एकलैएकलै सुत्न पाइन्छ। एकलै एकलै सुत्न त भाइ नाइके, सहनाइके, नाइके हुनुपर्छ। यहाँ सातओटा ब्लक छ। अहिले म ३ नम्बर ब्लकमा सुत्छु। १९ जना लहरै सुत्नुपर्छ। ओछ्यानको साइज ३० इन्चको हुन्छ। दायाँबायाँ गर्दा अरूलाई लाग्छ कि भन्ने डर हुन्छ। हाम्रो घरको ओछ्यान हुन्न। यहाँको साइजमा बनाउनुपर्छ। पहिले राणाकालीन समयमा घोडा बाँध्ने ठाउँमा आज मान्छे बसाउने गर्छ। ३५० जना मान्छे बस्ने ठाउँमा आजभोलि ५५० जना राख्ने गर्छ।”

“तिमीलाई जाहेरी दिने बच्चाहरू कहाँ छन् भन्यो नि ?”

“एउटा एन.जि.ओ.ले कुरा सिकाएर मेरो विरोधमा जाहेरी दिन लगाएको हो। आजभोलि त्यही संस्थाले उनीहरूलाई संरक्षण दिएर आश्रय दिइरहेका छन् रे ! मेरो साथीहरूले उनीहरूलाई भेट्नका लागि जाँदा कसैलाई पनि भेट्न दिएन रे ! उनीहरूलाई त एउटा कोठामा थुनेर राखेको छ रे !”

“किन नि ?”

“नभएको कुरा हो भन्नका लागि नि ! मैले निकालिदिन्छु भनेपछि आश्रयका निम्ति सहयोग लिन गएका बच्चाहरूलाई एउटा कागजमा सही गर्न लगाएर मेरो विरुद्ध जाहेरी दिन लगाएको थियो । जाहेरी कागजमा के लेखिएको छ साक्षी बकपत्र हुने बेला त्यही भन्नुपछि भनेर उनीहरूलाई बिहान बेलुका घोकाउन लगाइरहेको छ रे !”

“तिमीले गर्दै नगरेको अपराध गर्नुभन्दा भनेर उनीहरूले कसरी भन्छ ?”

“त्यही भएर त उनीहरूलाई सुगालाई कुरा सिकाएजस्तै सिकाइरहेको छ । भन्ने पनि गर्छ नभएको कुरालाई हो भनेर सयचोटि दोहोर्‍यायो भने हो भन्ने नै सुनिन्छ भने जस्तो हो । अब ती बच्चाहरूले मेरो पक्षमा बोल्दैन होला !”

“किन ? तिमीले यतिधेरै माया स्नेह दिएको उनीहरूले यसरी छिट्टै बिसिन सक्छन् र ?”

“बाध्यताले बिसिदिन्छ नि ! उनीहरूलाई त्यो संस्थाले डर देखाइसक्यो । यदि अदालतमा प्रहरी थानामा जाहेरी दिएजस्तै बोलेने भने भुट्टा मुट्टा भनेर उनीहरूलाई ६ वर्षको जेल सजाय हुन्छ भनेर डर देखाइसक्यो । मेरो त छोरा छ, दाइ छ, साथीहरू धेरै छन् । कसै न कसैले सहयोग गरेर छोडाइदिन्छ रे ! उनीहरूलाई कसले सहयोग दिन्छ । जेलमा बसेपछि उनीहरूलाई कसले बिहे गर्छ रे ? त्यही भएर मेरो पक्षमा बोल्दिन भनेर ल्याइसक्यो ।”

“अब, तिम्रो मुट्टा कहाँसम्म पुगिरा'छ ?”

“१७ नं. पुनरावेदन अदालतमा पुगिरहेको छ । अस्ति शुक्रवार पेशी थियो । समय नभएर बहस भएन । पेशी सन्थो रे । अब फेरि आउने शुक्रवार पेशी छ भन्थो । खै के हुने हो । १७ नं. पुनरावेदनले केही गर्छ भन्ने आशा छैन । १७ नं. पुनरावेदन भनेको जिल्लाको फैसला सदर गर्ने ठाउँ भनेर धेरैले भनेका छन् । यहाँ भित्र बसिरहेका अरू साथीहरूले पनि १७ नं.मा मुट्टा हालेको थियो । जिल्लाको फैसलालाई नै सदर गरिदियो । त्यही भएर मैले छोरोलाई १७ नं. पुनरावेदन जादिनँ । चाहिने नचाहिने किन पैसा खर्च गर्नु भने तर छोरा मानेन । पुनरावेदन जाने भनेकै बालाई सरकारले दिएको अधिकारको सदुपयोग गर्नु हो । आफ्नो कुरा राख्ने तरिका पनि हो । त्यहाँ धरौटीबाट छुटाउन पनि सक्छ । त्यही भएर पैसाको सवाल होइन भनेर छोरोले कागजमा सही गराएर लग्यो ।

अस्ति शुक्रवार बाहिर जान पाउँछु भनेर मेरो मन कति चञ्चल थियो । पेशी सन्धो भनेपछि मेरो कस्तो अवस्था भयो होला । आरामले यहाँभित्रको परिस्थितिसँग सम्बन्ध गाँसेर बसेकालाई बाहिर जान पाउने आशा देखाएर मेरो मनको शान्त पोखरीमा ढुङ्गाले हानेर तरङ्ग आएजस्तै मेरो मन गोलमाल गराइदियो । अब पर्सि के हुन्छ मलाई थाहा छैन । धन नहुनेलाई छोरी दिन्छु नभन् भनेजस्तै मलाई छटपटी बनाइदियो । चिया एकचोटि पिउँछु ।”

“यहाँ भित्र होटल छ । चिया, कफी, दूध, दही के खाने सबै छ ।” यति भनेर सिम्की भएको ठाउँमा बसिरहेका प्रमुखलाई चिनी नभएको दूधको चिया दुई कप ल्याउनु भने । एकछिनपछि हामीलाई दुई कप चिया दिन ल्यायो । चिया पियौं ।

“ओहो ! चिया कति मिठो । कति पैसा लिन्छ ?” रत्नमानले अचम्म मानेर सोध्यो ।

“दस रूपैयाँ मात्र । एक कपको दस रूपैयाँ । बाहिरभन्दा मीठो छैन र ?”

“बाहिर यति बाक्लो, यति मीठो चिया कहाँ पिउन पाउँछ र । यहाँ यस्तो सबै सुविधा रहेछ हैन र ?”

“छ । बिहान नास्ता गर्न पुरी, जिलेबी त दिनदिनै बनाउँछ । त्यो बाहेक कहिले चाना, तरकारी, अण्डा हुन्छ । कहिले आलु पाराठा बनाइराख्छ । दिउँसो पनि दिनदिनै फरक फरक खाजा बनाइराख्छ । एक दिन छ्वय्ला, एकदिन सेकुवा, कहिलेकाहीं बफ म:म:, कहिलेकाहीं थुम्पा, कहिलेकाहीं चाउमिन, कहिलेकाहीं समोसा बनाउँछन् । शनिबार एकदिन दुनोट बनाउँछन् । पाँचओटा लियो भने प्लेटको ४० रूपैयाँ लिन्छ । म:म: खान लाइनमा बस्नुपर्छ । यहाँ पसलमा चिसो पनि खान पाइन्छ । रेडबुल पिउन पनि पाइन्छ । त्यहीँ भएर रत्नमान अब पहिलेजस्तै रहेन । यहाँ भित्रजस्तै बाहिर भयो भने नेपाल स्वर्ग हुन्छ स्वर्ग । यहाँ पसलमा हरेक सामानको मूल्य लेखेर राखेको हुन्छ । लेखेर राखेको मूल्यबाहेक एक पैसा नि बढी लिन पाइँदैन ।”

“महेश, तिमीले मलाई भित्रको सबै कुरा भन्यौ । तर तिमीले बच्चाहरूलाई कहिलेदेखि आश्रय दिएको, कति जना छन् केही भनेनौ नि ।”

“के भन्ने पासा । मलाई त उहिलेको कुरा सम्झन पनि मन छैन । तर पनि तिमीले सोध्यो । मैले सुनाएन भने तिम्रो मनमा त्यो कुरा टाँसिरहन्छ । त्यहीँ भएर राम्रोसँग सुन म भनेर ल्याउँछु ।”

आजभन्दा आठ वर्ष अघि । म वीरगंज छोडेर कीर्तिपुर आएँ । कीर्तिपुरको घरमा बसें । एकदिन मेरो बाल्यकालदेखिको एकजना साथी भेटें । धेरै वर्षपछि, त्यो साथी भेटेको हो । बिहे गरेर म वीरगंज गएँ । त्यो साथी विदेश गयो । त्यो साथीले असहाय, अनाथ, टुहुरा बच्चाहरूलाई पढाउनका लागि सहयोग गर्ने एउटा संस्था खोल्न सहयोग गरिरहेको थियो । संस्था एक दुई वर्ष चलायो, काम गर्ने मान्छे नभएर बन्द गरिराख्यो । मैले समय दिएर काम गर्ने हो भने त्यो संस्था फेरि चलाउने भन्यो । मलाई त ढुङ्गा खोज्दा देवता मिलेजस्तो भयो । मैले पैसा कसले खर्च गर्छु भनेर सोधें । पैसाको व्यवस्था म गर्छु तिमीलाई महिनाको दस हजार रूपैयाँ दिन्छु भन्यो । मैले हुन्छ भनेर स्वीकृति दिएँ । दुई वर्ष अघिदेखि बन्द भैरहेको संस्था मैले नवीकरण गरेर काम सुरु गरें । आफूले जन्माएका मात्रै आफ्ना सन्तान हैनन् । यो धरतीमा जन्म भएका सबै आफ्ना सन्तान हुन् भन्ने आशयले कीर्तिपुरका मात्र हैन, बाहिरबाट आएर कीर्तिपुरमा डेरा लिएर बसेका बच्चाहरूलाई समेत जम्मा गरेर पहिलो वर्ष ५४ जना बच्चाहरूलाई स्कुल भर्ना गराएँ । उनीहरूलाई स्कुलको फिस, लुगा, किताब, कलम, कापी सबै दिएँ । त्यहीँ वर्ष दसैँको बेला गैरआवासी नेपालीहरूको सङ्गठन (एनआरएन) को पहिलो सम्मेलन भयो । हामीले एउटा कार्यक्रम गरेर उनीहरूलाई हाम्रो संस्थाको बारेमा जानकारी दियौँ । बच्चाहरू सबै अगाडि राखिदिँदा उनीहरूमा विश्वास भयो । उनीहरूले पनि हाम्रो संस्थालाई सहयोग गरे ।

“बच्चाहरू जति धेरै हुन्छ, सहयोग गर्नेहरू पनि त्यति नै धेरै हुन्छ । सहयोग गर्नुपर्ने छ भने अझ अरू पनि थप्नुहोला ।” साथीले भन्यो ।

मेरोमा सहयोग माग्ने आउनेहरू धेरै छन् । त्यसमध्ये १४ जनालाई सहयोग गरें । अर्को वर्ष ६८ जना बच्चाहरूलाई सहयोग गरें । अर्को वर्ष ८४ जना बच्चाहरूलाई पढाएँ । फेरि अर्को वर्ष १०८ जना बच्चाहरूलाई सहयोग गरें । हाम्रो संस्थाका प्रमुख (अध्यक्ष) मेरो साथीको नाम संसारभर प्रख्यात भयो । सहयोग पनि धेरै आयो ।

हामीले लगानी गरेको पैसा सदुपयोग भयो भएन भनेर हेर्न स्कुल स्कुल सबै घुमें, हेर्न गएँ । कोही बच्चाहरू स्कुल आएनन् भने किन नआएको भनेर उनीहरूको कोठामा, घरमा गएर हेर्न जान्थेँ । कति विरामी भएर, कति काममा जानुपर्ने भएकाले स्कुल नआउने रहेछ । मन नलागेर स्कुल नआउनेहरूलाई गाली गर्थेँ, स्कुलमा पुऱ्याउन जान्थेँ । विरामी भएकालाई अस्पताल लगेर औषधी किनेर ल्याइदिन्छु । एकदिन एकजना केटी स्कुल गएन ।

किन स्कूल नगएको भनेर उसको डेरामा हेर्न गएँ । डेरामा बच्चा एकलै । उ त भाडाबान्ता भएर बेहोस भइरहेको रहेछ । ओछ्यान, लुगा, सुरुवाल सबैमा दिसा लागेको थियो । कोठाभरि गन्हाएको छ । दिसा नै लतपतिरहेकोलाई कसरी अस्पताल लग्ने ? मैले ती बच्चाको लुगा फुकालिदिँ । एउटा कपडाको टुक्रोले फोहोर सबै पुछिदिँ । त्यहीँ नै किलामा भुन्डाइराखेको उसको लुगा लगाइदिएर बोकेर बाहिर ल्याएँ । अस्पताल लगें । सुरुमा इन्जेक्सन एउटा दियो । त्यसपछि स्लाइन दियो । तीनओटा स्लाइन दिएर होसमा आएपछि साँझ घर पुर्‍याउन गएँ । त्यस बेलासम्म ती बच्चाका आमा घरमा आइसकेकी रहिछिन् । यस्तो विरामी भएको बच्चालाई एकलै छोडेर तपाईं कहाँ जन्नुभएको भनेर सोधें । काममा गएको । काममा गएन भने यिनीहरूलाई के खुवाउने भनेर आमा चाहिले उत्तर दिइन ।

रत्नमान अब त्यो कुरा सम्झँदा पनि मेरो शरीर भएर आउँछ । त्यो बच्चा बच्चा होइन । १४ वर्षको हो, रजस्वला भैसकेको, शारीरिक रूपमा विकास भइसकेका, शारीरिक चिन्ह सबै भैसकेकी भर्खरकी कल्कलाउदो नानी । उसलाई नाङ्गै राखेर उसको शरीरको दिसा सफा गरिदिँ । अर्को लुगा लगाइदिएको अरू कसैले देखेको भए बलात्कार गर्न खोज्यो भनेर उजुरी दिए पनि म दोषी हुन्छ कि हुन्न ? त्यतिबेला त म चिनी रोगी पनि थिएन । आजको अवस्थामा भए मेरो जिन्दगी सकिन्छ । तर रत्नमान मेरो मनमा त्यो बच्चा भर्खरको युवती (जवानी) भनेर एकचोटि नि ध्यान गएन । उनको शरीरको अड्ग प्रत्यङ्गको बारेमा केही विचार आएन । मेरो मनमा त विरामी भएका बच्चालाई अस्पताल लगनुपर्छ भन्ने भावना मात्रै आइरह्यो । मेरो मनमा ऊ मेरो सन्तान, विरामी भएको बच्चालाई सहयोग गर्ने भन्ने भावना मात्र आयो । त्यही भएर आज यौन भन्ने मान्छेको मनमा आउने भावनाको कुरा मात्र हो । कसैले कस्तो विचार गर्‍यो त्यस्तो देखिंदो रहेछ ।

मेरो साथीले केही समयपछि, “अब अनाथालयमा बस्ने कोही छ भने अनाथालय खोल्नुपर्‍यो ।” भन्यो ।

“हामीले आश्रय मात्र दिन सक्‍यो भने आश्रय दिनुपर्ने कति बच्चाहरू छन् कति ।”

“ठाउँ कहाँ लिऊँ त ?”

“मेरो पाँगाको घरमा कोही छैन । त्यही बसाउँ न ।”

साथीले हुन्छ भन्यो । त्यही समय सविता स्कूल आइनन् भनेर हेडसरले भन्नुभयो । म उसको कोठामा हेर्न गए । उसको आमा भेटें । सविता किन नआएको भनेर सोधें ।

“तपाईंले बच्चाहरूलाई पढाउने मात्रै गर्नुभयो । खाने पिउने त मैले नै बन्दोबस्त गर्नुपर्छ । म एकलैको कमाइले चारजनालाई खुवाउनुपर्छ । मैले उसलाई पाल्न सकिन्न । त्यही भएर भैंसीपाटीमा एकजना साहुको घरमा काम गर्न पठाएँ ।” उसको आमाले भन्यो ।

सविता र उसका बहिनीहरू दुईजना गरी तिनजनालाई पढाइराखेको । सविता पढाइमा उत्कृष्ट छ । सधैं कक्षामा उत्कृष्ट हुन्छ । त्यहीँ भएर पढाइ छोडेकाले मलाई नराम्रो लाग्यो । मैले संस्थाको अध्यक्षलाई भनें । उहाँले हुन्छ, अहिले चारजनालाई मात्र राख्नुभयो । एक दिन सविता मलाई भेट्न आयो । उसले आँखामा आँसु राखेर भन्यो, “सर मलाई पढ्न धेरै मन छ । मेरी आमाले मलाई पाल्न सकेन भनेर अरूको घरमा नोकर राख्न पठायो । त्यो घरमा म बस्दिन । त्यहाँ बस्न मलाई डर लाग्छ ।”

“त्यहाँ बस्न किन डराएको ?” मैले सोधें ।

“त्यहाँ बूढा बाले मेरो हात समातेर तान्छ । जुनसुकै समयमा सँगै बस्न आउँछ । घरमा कोही नभएको बेला मलाई केही गर्‍यो भने के गर्ने ?” त्यो बच्चाले मुख अँध्यारो पारेर भन्यो ।

मैले उसको आमासँग कुरा गरें ।

उसको आमाले भन्यो, “के गर्नु सर, म गरीब, मेरी छोरीहरूलाई पाल्न सकेन । तपाईं नै पाल्न र पढाउनुहुन्छ भने मलाई मञ्जुर छ ।”

त्यही समयमा अर्को एकजना बच्चा कविताको आमा काम गर्न भनेर देशबाहिर गयो । उनीहरू पनि धादिङबाट कीर्तिपुरमा कोठा लिएर बसेका, कविता, उसकी बहिनी र बज्यै आमामात्रै हुनुहुन्छ । कविता र सविता एउटै स्कूलमा पढ्छन् । सवितालाई होस्टेलमा राखेर पढाइराखेको कविताको बज्यैले थाहा पाउनुभयो । एकदिन उहाँ मलाई भेट्न आउनुभयो ।

“हजुर, घरमा म बूढी र दुईजना नातिनी मात्र छ । ठूली नानी भर्खर जवान भइन् । घरमा आमाबुवा छैन । उसलाई कसैले केही गर्छ कि भन्ने डर छ । त्यसैले कवितालाई तपाईंको आश्रयमा राख्न पाए पनि हुन्छ ।” कविताको बज्यैले भन्नुभयो ।

मैले विचार गरें, घरमा हेरचाह गर्ने अभिभावक भएन भने केटीहरूलाई जो सुकैले बिगान खोज्छ । त्यसैले मैले उसकी बज्यैलाई भनें- “होस्टेल चलायौं भने राखिदिउंला ।”

त्यसैगरी सम्भन्ना भन्ने अर्को बच्चाको बुवाको पेटमा क्यान्सर भएर औषधी गर्दागर्दा धन सम्पत्ति सकियो । उसको ज्यान पनि गयो । आमा एकलैको कमाईले पढाउन नसक्ने भएकोले उनीहरू तीनजनालाई पनि पढाइराखेको छु । तिनजनामध्ये सानोचाहिँ सम्भन्नालाई होस्टेलमा राखिदिनु भन्नुभयो ।

मैले साथीलाई इमेल गरेर पठाएँ ।

“अनाथालय खोल्ने हो भने होस्टेलमा राखेर पढाउनुपर्ने चारजना बच्चाहरू भए । राख्ने कि नराख्ने, के गर्ने ?”

“हुन्छ, अहिलेको लागि एउटा घरमा अनाथालय खोल । यस्ता दुःख परेका बच्चाहरूलाई आश्रय दिएपछि मात्र हाम्रो इज्जत रहन्छ । सहयोग पनि धेरै हुन्छ । पछि एउटा राम्रो घर बनाइदिउंला ।” साथीले भन्यो ।

“यदि अनाथालय बनाउने हो भने मेरो पुरानो घर दिन्छु । त्यो मेरो कूल घर हो । कोठा एउटा मात्र मलाई लिन्छु ।”

साथीले एकजना बच्चालाई आश्रय दिन दुई हजार दिन्छु भन्यो । मैले ती तीनजना बच्चाहरूलाई मेरो पुरानो घरमा लगें । त्यसबेला श्रीमतीले भनेको थिइन्, “भर्खर जवान भएका नानीहरूलाई आश्रय दिन्छु भन्नुभयो । तपाईंलाई अबगाल आऊंला है । राम्रोसँग होश पुऱ्याउनु ।”

“म के युवा हो र ? यस्तो बूढो मान्छे त्यो पनि डाइबिटिजको रोगी ।”

“मलाई थाहा छ के तपाईं चिनीको रोगी । अरूलाई के थाहा छ र ? जंकू गरिसकेका बूढाहरूले त बिहे गरिरहेको अवस्था छ ।”

अरूले जेसुकै भनोस् मलाई मतलब छैन ? तिमीले मलाई विश्वास गरे पुग्छ । अरूले के भन्छ भनेर डराएर बस्यो भने एक पाइला पनि टेकेर बस्न पाउँदैनौं ।

मैले जिद्दी गरेर बच्चाहरूलाई आश्रय दिएँ । उनीहरूलाई एउटा नियम बनाइदिएँ । राती आठ बजेपछि घरबाट बाहिर जान पाउँदैन । साथी, दाजुभाइ भनेर कोही केटा

साथीहरूलाई यो घरमा भित्राउन पाउँदैन । मलाई नसोधी आमाहरूलाई भेट्न जान्छु भनेर जान पाउँदैन । उनीहरूले त्यो नियम मान्छु भन्यो ।

बिहान राती आधाआधा घण्टा म त्यहाँ जान्थेँ । उनीहरूलाई चाहिने सबै सामान किनेर राखेर आउँथे । यसरी नै समय बित्दै गयो । बच्चाहरूलाई आश्रय दिएको एक वर्ष भयो । उनीहरू तिनैजना पास भयो । उनीहरूबाट केही नराम्रो कुरा सुन्न परेको छैन । म जन्मेको पुरानो घरमा बच्चाहरूलाई राखिराखेको छु । त्यो टोलमा म नबसेपछि मेरो दाजु, आफन्तहरू बसिरहनु भएको ठाउँ । ती बच्चाहरूलाई आफ्नो छोरी भनेर आश्रय दिइरहेको सबैलाई थाहा छ । त्यसैले सबैले उनीहरूलाई माया गर्छन् । उनीहरूलाई राम्रो व्यवहार गरिरहे ।

त्यही समयमा निर्मलालाई लिएर निरु आइन् । निर्मला अरूको घरमा नोकर बसेर काम गरिरहेकी थिइन् । अब साहुनीले पढाउदिन भन्यो । त्यसैले उसलाई पनि होस्टलमा राखेर पढाउनुभन्यो । कति पढेको छ ? कति वर्ष भयो भनेर सोध्यो ।

“१५ वर्ष ६ कक्षा पास गरेकी छु । मलाई पढ्न मन छ । मलाई सहयोग गरिदिनुस् सर ।” निर्मलाले भनिन् ।

उनलाई पढ्ने धेरै इच्छा रहेछ । हाम्रा बच्चाहरू १५ वर्ष पुगेपछि एस.एल.सी. पास हुन्छन् । यो बच्चा भर्खर ६ कक्षा पास भएको रहेछ । त्यो बच्चाप्रति मेरो मनको करुणा भाव जाग्यो । त्यसैले उसलाई पनि होस्टलमा राखेर पढाउने व्यवस्था गरें ।

सम्भनाका दुईजना दिदीहरू एस.एल.सी. पास भए । उनीहरूले अलिअलि कमाउन थाले । घरमा छोरी चाहियो भनेर सम्भनाकी आमाले मलाई धन्यवाद दिँदै छोरीलाई होस्टलबाट घर लग्नुभयो ।

वैशाख महिना भयो, सविता, कविता र निर्मला तिनै जना जाँचमा पास भए । मेरो मन हर्षित भयो । कविता आठ कक्षामा पढ्ने भईन् । त्यही समय उसकी आमा विदेशबाट फर्किनुभयो । उहाँ नभएको बेला उहाँका छोरीहरूलाई आश्रय दिएकोमा धन्यवाद दिँदै छोरीलाई सँगै घरमा लग्नुभयो । कविता जाने थाहा पाएर निरु मेरोमा आइन् । उनी पनि अरूको घरमा नोकर बसेर पढिरहेकी थिइन् । उनी नौ कक्षामा फेल भइन् । उनी काम गर्ने

घरमा पढ्ने समय नै छैन रे । त्यहीँ भएर उनले पनि होस्टेलमा बसेर पढ्ने भनिन् । कविताको सट्टा उनलाई राखेँ ।

विश्वमा आर्थिक मन्दी आयो । हाम्रो संस्थामा सहयोग गरिरहनु भएका दाताहरूले सहयोग गरेनन् । हाम्रो अध्यक्षलाई पनि घाटा भयो । त्यही भएर “नयाँ आउने बच्चाहरूलाई नभित्राउने र होस्टेल पनि बन्द गर” भन्नुभयो । मैले यो कुरा बच्चाहरूलाई भनेँ । होस्टेल बन्द गर्ने भन्ने बित्तिकै उनीहरू धुरुधुरु रुन लागे ।

“तपाईंले मारे पनि काटे पनि म कतै जान्छु” भनेर सविता रोइन् ।

“हो बा, हामीलाई काम खोजिदिनु न । हामी काम गरेर पढ्छौं । हामीलाई यहाँबाट पठाउने कुरा नगर्नु न ।” भन्दै निर्मला पनि रोइन् ।

उनीहरू रोएको देखेर मेरो मन पनि रोयो । आफ्नै छोरी सम्भेर पाली राखेका बच्चाहरूलाई आफैँले आश्रय दिनुपरे पनि राख्छु भनेर मैले होस्टेल बन्द गरिँ । आफ्नै खर्चले उनीहरूलाई आश्रय दिइरहेँ । उनीहरूलाई दुई छाक त खुवाउँछु । उनीहरूको लागि अरू खर्च कसरी गर्ने ? उनीहरूलाई काम दिएर स्वावलम्बी बनाउनु पर्छ । यसरी नै विचार गरेर सविता विहान पढेर आउँछे । उसलाई दिउँसो सन्ध्या टाइम्स पत्रिका विक्री गर्न दिएँ । मैले नै ग्राहक बनाइदिएँ । निर्मलालाई कीर्तिपुरबाट प्रकाशन हुने तीनओटा पत्रिका बेचन दिएँ । यसले गर्दा उनीहरूले महिनामा दुई हजार जम्मा गर्न सक्ने भई । उनीहरूले लुगा किने । टिफिन खर्च लिए । पछि उनीहरू छालुवाजस्तै भए । मैले भनेको कुरा मानेनन् । दुबैजनाको प्रेमी थियो । त्यही भएर मैले निकालेर पठाउँदा उनीहरूको प्रेम विछोड हुने भयो । त्यसैले उनीहरूले नचाहिने नभएको दोष दिएर ममाथि मुद्दा लगाएर यस्तो ठाउँमा बस्न बाध्य बनाइदियो ।” मैले धेरै लामो नै भने ।

हामीले चिया पिएर पनि सकायौं । त्यहाँका नाइकेहरूले उठेर जान आग्रह गर्नुभयो ।

“महेश, तिम्रो कुरा सुनेर मेरो मन धेरै आनन्द भयो । मैले पहिला सुनेजस्तै आजभोलि जेलमा दुःख नभएको रहेछ । मन गोलमाल नगर । तिम्री जे कुरा लेख्न नि अग्रसर । लेख्ने काम नरोक । त्यही भएर मैले पाईलट पेन र स्पाइरल कापी लिएर आएको छु । लिऊ ।” रत्नमानले मलाई भेट्ने ठाउँम भोला दिन खोजिन् ।

“यहाँ भेट्ने ठाउँमा केही लिनुहुँदैन । यहाँ जुनसुकै सामान दिनुपरे पनि त्यहाँ रहेको सिक्री बाँडेको ठाउँमा बस्ने मान्छेहरूलाई दिनुपर्छ । उनीहरूले चेक गरेर मात्रै भित्र लान दिन्छ । त्यसैले एकछिन पछि जाँदा त्यहाँ दिँदा हुन्छ । मलाई दिन्छ ।”

“तिमीलाई भित्र खानपिउन भनेर पैसा अलिकति लिएर आएको छु । पैसा पनि यहाँ दिनुहुन्छ र ?”

“चाहिँदैन मलाई पैसा किन ? मलाई चाहिने पैसा छोराले दिइराखेको छ । तिमी यहाँसम्म आएर मलाई भेट्न आयौं, यो मेरो लागि ठूलो कुरा हो । तिमीहरू आउने बेला एक दुईघण्टा त यहाँ बाहिर बसेर कुरा गर्न पाउँछु । नत्र भने यो ठूलठूलो पर्खालभित्र बसिरहनु कति न्यास्रो हुन्छ । दिनदिनै उही मान्छे, त्यहीँ ठाउँ, कहाँ जाऊ, कहाँ बसौं ? कोसँग के कुरा गर्नु ? मान्छे परिवर्तनशील प्राणी हो । तर यहाँ निकाश नभएको पोखरीमा पानी जस्तै जम्मा भएर बस्नुपर्छ ।”

“ल बा, धेरैबेर भयो तपाईंहरू भेटिरहनुभएको उता हेर्नुहोस्, भेट्न आउनेको भीड भैसक्यो । अरूलाई पनि ठाउँ दिनुपर्छ ।” नाइकेले भन्यो ।

हामी नचाहँदा नचाहँदै उठेर आयौं । रत्नमानले लिएर आएको भोला सिक्री नजिकै उभिरहेको मान्छेलाई दियो । त्यो मान्छेले भोलामा रहेको एकएक सामान हेन्यो । त्यसपछि फेरि रत्नमानले खल्तीबाट एक हजारको नोट एक चाँग पैसा दियो । म भित्र बसेर चाहिँदैन चाहिँदैन भन्दै थिए । मेरो मुख नै नहेरी फटाफट गयो ।

म सामान लिएर कोठामा आए । भोलामा के-के छ भनेर हेरेँ । स्पाइरल कापी तिनओटा, कालो, निलो र रातो मसी भएको पाइलट कलम तिनओटा रहेछ । मैले कहानी लेख्ने बेला रंगीबिरङ्गी मसीले लेख्ने बानी भएको रत्नमानलाई थाहा छ । त्यहीँ भएर त्यो रंगीविरंगी मसी भएको कलम ल्याइदियो । मैले रंगीविरङ्गी मसीले लेख्दा मेरो हात दुख्दैन । ध्यान पनि एकाग्रता हुन्छ ।

म कोठामा बसेर एकछिन यताउता गर्दै थिएँ माइकबाट फेरि मेरो नाम लिएर बोलायो । को आएका होला भनेर ढोकानेर गएँ । बाहिर यसो हेर्दा नेपालगञ्जका पुराना साथी पशुपति आएका रहेछन् । उनीसँग नभेटेको दसौं वर्षभन्दा बढी भैसकेको थियो । उसलाई देखेर मेरो मन खुशीले हर्षित् भयो । म भेट्ने ठाउँमा गएँ ।

“ओहो पशुपति । आज कहाँबाट नि ? म यहाँ छ भनेर कसरी थाहा पायो ?”
उसलाई भेट्ने बित्तिकै मैले प्रश्नमाथि प्रश्न गरें ।

“तिमीले त्यस्तो ठूलो काम गरेको भनेर कान्तिपुर पत्रिकामा दिनदिनै आइरहेको पनि थाहा हुन्न र ! अस्ति नै आउँछु भनेको । यहाँ केही काम नभएकोले नआएको । घरमा फोन गरेर सबै कुरा थाहा पाएर आएको । एउटा काम भएर काठमाडौँमा आएको थिएँ । हिजो घर गएर भाउजुसँग भेटेर सबै कुरा बुझेर आइसके ।” उसले एक्कासी भन्यो, “ती बच्चाहरूलाई आश्रय दिएर तिमीलाई कति फाइदा भयो ?”

“मैले के संस्था खोलेर व्यापार गरेको हो र ? कति फाइदा भयो भनेर सोध्न ? समाजसेवा गरेको हो नि ।”

“गर्न्यौं हैन समाजसेवा ? आजकलको समयमा पनि समाजसेवा भन्ने हुन्छ र ? यस्तो संस्था खोलेर विदेशबाट पैसा ल्याएर अरूले लाखौं करोडौं कमाइसक्यो । एन.जि.ओ. सञ्चालन गरेर पजेरो गाडी चढेर हिँड्छन् । तिमीले भने आफ्नो खल्लीबाट पैसा खर्च गरेर पनि यस्तो ठाउँमा बस्नुपन्यो । मैले सबै कुरा बुझेर आइसके । तिमीलाई यहाँ पठाएर मुद्दा लड्ने भनेर त्यो संस्थालाई ७० हजार डलर विदेशबाट पठाइसक्यो । बच्चाहरूलाई आश्रय दिने भनेर दैनिक एकजनालाई २५ रूपैयाँको दरले डलर आइरहेको छ । त्यही भएर उनीहरूले तुरुन्तै मुद्दा छिनोफानो गर्न दिँदैनन् । हतार नगर तिमीलाई सफाइ दिन्छन् ।”

पशुपतिको कुरा सुनेर म छक्क परें । म त ठूलै षड्यन्त्रमा फसिसकेको रहेछु । उनीसित धेरैबेर कुरा भयो । भाइनाइके आएर हामीलाई उठ्नु भनेर कराउन थाल्यो । त्यसपछि हामी नचाहँदैनौं नचाहँदैनौं छुट्यौं ।

“बा, लामो कुरा नगरी बस्नुहोला । तपाईंहरूलाई मात्र धेरै बेर कुरा गर्न दिएर हुन्न अरूलाई पनि समय दिनुपर्ने हुन्छ । तपाईंले गर्दा हामीलाई अफ्यारो पर्छ ।” भित्र आउने बित्तिकै एकजना नाइकेले भन्यो ।

४.४ निष्कर्ष

यस अध्यायमा 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गरी त्यसलाई भाषिक सम्पादन गरिएको छ । अनुवाद एक जटिल र चुनौतीपूर्ण कार्य हो । उक्त कृतिलाई अनुवाद गर्ने क्रममा सर्वप्रथम शोधकर्ता आफैले अनुवाद गरी त्यसपछि अन्य नेपाली भाषाका विभिन्न वक्ताहरूसँग अभिमत लिई त्यसको भाषिक सम्पादन गरिएको छ साथै सम्पादनका विभिन्न चिह्नहरूको प्रयोग गरी सम्पादन गरेर त्यसको अन्तिम रूप दिई निष्कर्ष निकालिएको छ ।

अध्याय पाँच

थः सु कतः सु उपन्यासमा प्रयुक्त सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद

५.१ पृष्ठभूमि

अनुवाद बहुभाषिक समुदायको भाषिक तथा सांस्कृतिक उपज र कारक तत्त्व दुबै हो । बहुभाषिक समाजमा एकअर्काबिच अन्तरक्रिया गर्ने स्थितिको संरक्षण र निरन्तरताका लागि हरेक मातृभाषी समुदायको भाषिक अधिकारको सम्मान र सुनिश्चितताका लागि राष्ट्रहरूबिच अनुवादात्मक मार्गको खाँचो छ । लेखन कार्यमा लेखकलाई आफ्नै परिवेश र सम्बन्धित क्षेत्रको ज्ञान हुनु पर्दछ । अनुवादकलाई अनुवादसम्बन्धी आफ्नो परिवेशको ज्ञान हुनुका साथै मूल लेखक र परिवेश आदिको बारेमा पनि जानकारी हुनुपर्दछ ।

कुनै पनि अनुवादकलाई स्रोत र लक्ष्य दुई भाषाबिचको जानकारी हुनु आवश्यक छ । भाषाले समाजको संस्कृति बोकेको हुन्छ । कुनै एक संस्कृतिविशेष शब्दको अनुवाद गर्दा उक्त शब्दको शाब्दिक अर्थ मात्र नभई त्यससँग जोडिएका अनेक शब्दका अर्थलाई पनि सँगै लैजानुपर्दछ । अन्यथा स्रोत शब्दले बोकेको सांस्कृतिक व्यापकता र गहिराइ लक्ष्यभाषी पाठकसम्म पुग्न सक्दैन । नेपालभाषाका पनि विभिन्न भेदोपभेदहरू रहेका छन् । दोलखामा बोलिने, सिन्धुपाल्चोकमा बोलिने, चित्लाङमा बोलिने, काठमाडौँ क्षेत्रमा बोलिने, ललितपुर क्षेत्रमा बोलिने र अन्य क्षेत्रमा बोलिने नेपालभाषाको स्वरूप फरक रहेको पाइन्छ । यी क्षेत्रहरूमध्ये शोध उपन्यासमा प्रयोग गरिएको भाषा कीर्तिपुर, ललितपुर, काठमाडौँ र भक्तपुरमा बोल्ने गरिन्छ । यस सन्दर्भमा नेपालभाषामा रहेको थःसु कतः सु उपन्यासमा भएका सांस्कृतिक शब्दहरूलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरेर त्यसको व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । नेपालभाषाका शब्दले त्यस समाजको संस्कृतिको पहिचान गराउनुका साथै संस्कृतिलाई मूर्त रूप दिन मद्दत गर्दछ । उक्त उपन्यासमा रहेका केही सांस्कृतिक शब्दहरूलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरिएको छ । यस्ता शब्दहरूको अनुवाद यसरी गरिएको छ :

५.२ सांस्कृतिक पक्षहरूको अनुवाद

यहाँ नेपालभाषामा लिखित थःसु कतः सु उपन्यासमा भएका सांस्कृतिक पक्षका कुराहरूलाई पनि अनुवाद गरिएको छ । उक्त कुराहरू शब्द, पदावली र वाक्यका तहमा रहेका छन् । तिनलाई यसप्रकार अनुवाद गरिएको छ :

नेपालभाषा

अगः चा मालाः देगः चा लूगु

काय्

केए

कुमारी

गाँः

जिग हसं थाय् त्वः तल

तताजु

तिरिमय्जु

दां

दँमुज्या

दिं

नखः

पञ्चायत

पलिकुतुंम्बः म्ह माकथे

पलिस्था

पासापिं

भौ

नेपाली भाषा

ढुङ्गा खोज्दा देवता मिल्नु

छोरा

बहिनी

कुमारी

गाउँ

मेरो आत्माले ठाउँ छोड्यो ।

भाउजु

श्रीमती

पैसा

वार्षिकोत्सव

दिन

चाडपर्व

पञ्चायत

छानाबाट खसेको बाँदर जस्तै

स्थापना

साथीहरू

बुहारी

भिन्वा	भान्जा
मृत्याय्	छोरी
मोहनी	दसैं
लसतां	खुसी
ल्याय्म्ह ल्यासे	युवायुवती
वः	बारा
वसः	लुगा, पोसाक
रथ	रथ
सर्ग	आकाश
सर्गतं कुतुंवः म्ह भंगः चाथे	आकाशबाट खसेको चरा जस्तै

प्रस्तुत तालिकामा रहेको नेपालभाषाको 'सर्ग' शब्दलाई नेपाली भाषामा 'आकाश' भनिन्छ । त्यस्तै 'पलि कुतुंम्बः म्ह माक थे' पदावलीको नेपाली भाषामा 'छानाबाट खसेको बाँदरजस्तै' भन्ने अर्थ हुन्छ भने 'अगः चा मालाः देगः चा लूगु' पदावलीगत उखानको अर्थ नेपालीमा 'ढुङ्गा खोज्दा देवता मिल्नु' भन्ने हुन्छ । 'दां' शब्दको अर्थ नेपाली भाषामा 'पैसा' हुन्छ ।

यसरी यस उपन्यासलाई अनुवाद गर्दा कुनै कुनै शब्दहरू नेपाली भाषामा जस्ताको तस्तै पाइन्छन् । केही नेपालभाषाका धेरै शब्दहरू नेपाली भाषामा भेटिँदैनन् । यी शब्दहरू नेपाली भाषी वक्ताहरूका लागि नवीन हुन सक्छन् ।

स्रोत पाठमा प्रतिविम्बित सांस्कृतिक तत्त्वहरूको बोध, अर्थ निर्धारण र तिनको अन्तरभाषिक स्थानान्तरणलाई एक जटिल पक्षका रूपमा लिइन्छ ।

नेपालभाषामा रहेका धेरै शब्दहरूलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा उस्तै शब्द भेटिए पनि कतिपय शब्दहरू जस्ताको तस्तै नभेटिएकाले तिनलाई धेरै परिवर्तन गरिएको छ । ठाउँअनुसार संस्कृति पनि फरक फरक हुने भएकाले शब्दहरूको प्रयोग पनि फरक फरक

हुन्छ । 'रथ' भन्ने शब्द नेपाली र नेपालभाषामा एउटै रहेको छ । तर 'दमुज्यां' शब्दलाई नेपालीमा अनुवाद गर्दा 'वार्षिकोत्सव' हुन्छ । 'छोइला' भन्ने शब्दले नेपालभाषामा राँगाको मासुबाट बनेको एकप्रकारको परिकार भन्ने बुझाउँछ तर नेपालीमा 'छोइला' शब्दको अर्थ बुझाउने छुट्टै शब्द छैन ।

'जिगु मन लसतां भय्बिल' भन्ने नेपालभाषाको वाक्यलाई नेपाली भाषामा शाब्दिक अनुवाद गर्दा 'मेरो मन खुसीले भरियो' भन्ने हुन्छ तर नेपाली भाषामा 'खुसीले भरियो' नभई 'खुसीले हर्षित भयो' भन्ने हुन्छ ।

नेपालभाषाको थःसु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गर्ने क्रममा यी विभिन्न सांस्कृतिक क्षेत्रमा प्रयुक्त शब्दको निर्धारणमा सम्बन्धित समुदायको सामाजिक, राजनैतिक, ऐतिहासिक र भू-बनोटले प्रभाव पारेको छ । समय र स्थान विशिष्टताले गर्दा कतिपय अभिव्यक्तिहरूको शाब्दिक कुराहरू अनुवाद गर्न सम्भव भएको छैन । लक्ष्य भाषामा शाब्दिक रूपमा विस्थापन गर्ने शब्द या अभिव्यक्ति उपलब्ध भएको अवस्थामा पनि उक्त शाब्दिक अनुवादले स्रोत पाठमा अन्तरनिहित सांस्कृतिक व्यापकता र गहिराइलाई पूर्णतः प्रतिबिम्बित गर्न सकेका छैनन् । त्यस्तो अवस्थामा भावानुवादको सहयोग लिइएको छ ।

अध्याय छ

थःसु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा देखापरेका समस्याहरूको पहिचान

६.१ पृष्ठभूमि

अनुवाद एक नव विधा हो । अनुवाद एक प्रकारको समस्यै समस्याको खेल हो । एक भाषाको विषयवस्तुलाई अर्को भाषामा अनुवाद गर्दा विभिन्न समस्याहरू उत्पन्न हुनु एक स्वाभाविक प्रक्रिया हो । स्रोत भाषाबाट लक्ष्य भाषामा कुनै विषय वा सन्देशलाई समतुल्य अभिव्यक्तिद्वारा पठनीय बनाउन आइपर्ने समस्याको समाधान गरी त्यसलाई व्यवस्थित रूपमा पठनीय बनाउनका लागि विशेष प्रक्रिया अपनाइन्छ । अनुवाद एक जटिल प्रक्रिया हो र यसमा आउने समस्याहरूको पहिचान र समाधान अनुवादकमा निर्भर हुने कुरा हो । अनुवादका क्रममा अर्थग्रहणको समस्या, व्याकरणसम्बन्धी समस्या, भाषा प्रयुक्तिसँगका समस्या, शब्दछनोट तथा उखान टुक्कासम्बन्धी समस्या र संरचनात्मक पुनर्विन्यासका समस्याहरू देखापर्दछन् । प्रस्तुत शोधकार्य अनुवादसँग सम्बन्धित भएकाले यसमा पनि यस्ता धेरै समस्याहरू देखापरेका छन् । ‘थः सु कतः सु’ उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गर्दा विशेषतः शब्दचयनमा समस्या देखापरेको छ । नेपालभाषामा रहेका केही शब्दहरू नेपाली भाषामा अनुवाद गर्न नसकिने खालका छन् । त्यसै गरी केही मात्रामा अर्थगत, भाषिक विशिष्टतागत र व्याकरणात्मक कोटिगत समस्याहरू पनि देखापरेका छन् । नजरराम महर्जनद्वारा नेपालभाषामा लिखित ‘थःसु कतः सु’ उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गर्दा देखिएका समस्यालाई यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ :

६.२ शब्द तथा पदावलीगत समस्या

स्रोत भाषाका एक एक शब्दलाई लक्ष्य भाषामा अनुवाद गर्दा मुख्यतः शब्द तथा पदावलीगत समस्या देखापर्दछ । नेपालभाषामा लिखित थःसु कतः सु उपन्यासमा प्रयुक्त केही यस्ता शब्दहरू छन्, जसलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा त्यस्तै अर्थ दिने शब्द तथा पदावली नेपाली भाषामा भेटिँदैनन् । नेपालभाषामा भएका यस्ता शब्द र पदावलीको अनुवाद गर्दा त्यसको सट्टा त्यस्तै नजिकको अर्थ लाग्ने शब्द र पदावली चयन गरी वा भावानुवाद गरी समस्या हल गरिएको छ । तीमध्ये मुख्य शब्द र पदावलीहरू यसप्रकार छन् :

नेपालभाषाका शब्द तथा पदावली	नेपाली भाषामा अनुवाद
छोइला	राँगाको मासुबाट बनाइएको एक प्रकारको परिकार
घः खिउँसे च्वं	बादल लागेको
भवाँय् च्वाँय्	तार्नु
ज्यः जुल	नतमस्तक
वाच्यावाच्या	गिलोगिलो
न्हय लुवाः त	नाइकेहरू
भं स्वांहवल	हेर्ने बेला
सासांचः मबू	तान्दै नचुँडिने
ध्यँध्यं प्यमदं	काट्दै नटुकिने

उल्लिखित शब्दहरूलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्ने क्रममा ती शब्द ठ्याक्कै नमिलेकाले यस्तो शब्दहरूलाई कसरी अनुवाद गर्ने भन्ने समस्या देखापरेको छ । अतः यी समस्याहरूको समाधानका निम्ति भावानुवाद गरी प्रस्तुत गरिएको छ ।

७.३ भाषिक विशिष्टतागत समस्या

कुनै पनि भाषामा आ-आफ्ना प्रचलन र परम्पराअनुसार अमूल्य विधि मानिने उखान, टुक्का, लोकोक्ति र अनुकरणात्मक शब्दहरू रहेका हुन्छन् । भाषापिच्छे कायिक, अनुभाषिक, वाचिक, साङ्केतिक, लाक्षणिक आदि फरक फरक किसिमका अनुकरणात्मक शब्दहरू हुन्छन् । ती शब्दहरूबाट व्यक्त हुने अर्थगत सन्दर्भ अर्को भाषामा समान अर्थमा पुनर्गठन गर्न र सङ्गठन गर्न गाह्रो हुन्छ; जस्तै :

सर्गतं कुतुंवः म्ह भ्रंगः चा थे (महर्जन, १९३२ : १५) ।

(आकाशबाट खसेको चरा जस्तै)

लसतां भय्बिल (महर्जन, १९३२ : १४) ।

(हर्षित भएँ ।)

पलिं कुतुंवः म्ह माकः थें (महर्जन, ११३२ : १८) ।

(छानाबाट खसेको बाँदरजस्तै)

‘थःसु कतः सु’ उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गर्दा यस्तो भनाइलाई जस्ताको तस्तै रूपमा अनुवाद गर्न नसकिने समस्या देखिएको छ । यस्तो अवस्थामा भावानुवाद मात्र गर्न सकिने भएकाले यसरी नै समस्याको समाधान गरिएको छ ।

६.४ अर्थगत समस्या

हेरेक भाषाका शब्दले भिन्न भिन्न अर्थ प्रदान गर्दछ । कुनै एक भाषामा रहेको शब्दले अर्को भाषामा छुट्टै अर्थ दिन्छ । कुनै पनि शब्दले आफ्नो अर्थ प्रयोग सन्दर्भबाट ग्रहण गर्दछ र फरक सांस्कृतिक पृष्ठभूमि भएका पाठकले एउटै शब्दको अर्थलाई पनि फरक रूपमा लिन्छन्; जस्तै :

ग्वः म्ह मिसामचात दुगु ? (महर्जन, ११३२ : २०) ।

(कतिजना बालिकाहरू रहेका छन् ?)

छम्ह ल्याय्म्हचाम्ह बाजिगर धाः म्ह मचां भु कयाहल (महर्जन, ११३२ : २३)

(एकजना युवाजस्तो देखिने बाजिगर भन्ने बच्चाले थाल लिएर आयो ।)

उल्लिखित वाक्यमा नेपालभाषामा रहेको ‘मिसामचात’ शब्दको नेपाली भाषामा ‘महिला बच्चाहरू’ भन्ने अर्थ हुन्छ । नेपाली भाषामा ‘महिला बच्चाहरू’ भन्ने पदावली प्रयोग नभई बालिका मात्र भनिन्छ । यस्ता शब्दको अर्थले भिन्नता ल्याएको हुनाले पनि अर्थगत समस्या देखिएको छ ।

दोस्रो वाक्यमा नेपालभाषामा रहेको ‘मचां’ शब्दको अर्थ नेपाली भाषामा ‘बच्चा’ भन्ने हुन्छ भने ‘युवाजस्तो’ शब्दको अर्थ व्यक्त गर्दा त्यहाँ ‘बच्चा’ भन्ने अर्थ लाग्ने भएकाले पनि शब्दको अर्थले भिन्नता ल्याएको छ । तसर्थ थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गर्दा अर्थगत समस्या देखापरेको छ ।

६.५ अनुवादमा देखिएका व्याकरणिक कोटिगत समस्या

प्रत्येक भाषामा आफ्ना किसिमका नियमहरूद्वारा नियन्त्रित व्याकरण व्यवस्था हुन्छन् । लक्ष्य भाषा र स्रोत भाषाका व्याकरणमा एकरूपता नहुनाले अनुवादमा जटिल

समस्या देखापर्दछ । नेपालभाषाबाट प्रस्तुत उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा व्याकरणका कोटिका क्षेत्रमा विभिन्न समस्याहरू देखापरेका छन् । तीमध्ये केही मुख्य समस्याहरू यसप्रकार छन् :

६.५.१ वचनसम्बन्धी समस्या

नेपाली भाषा र नेपालभाषामा वचनका आधारमा पनि भिन्नता रहेको पाइन्छ । नेपाली भाषामा बहुवचन जनाउँदा 'हरू' को प्रयोग गरिन्छ तर नेपालभाषामा बहुवचन प्रत्ययका दुई संरूप छन् - त र पिं । नेपालभाषामा एकवचन रूपपछाडि बहुवचन प्रत्यय जोडी वचन परिवर्तन गरिन्छ । सामान्यतया नेपालभाषामा मान्यजनलाई बहुवचन रूपमा 'पिं' प्रत्यय र मान्नु नपर्नेलाई 'त' प्रत्यय लगाइन्छ । उही वर्गका व्यक्तिहरूलाई पनि आदर गर्दा 'पिं' र नगर्दा 'त' प्रयोग गर्ने प्रचलन छ; जस्तै :

आदर गर्दा	आदर नगर्दा	अर्थ
द्यः पिं	द्यः त	देवताहरू

नेपालीमा जस्तै नेपालभाषामा पनि दुई भन्ने सङ्ख्याले नै बहुवचन रूप जनाएपछि बहुवचनको छुट्टै प्रत्यय अनिवार्य हुँदैन । नेपालभाषामा निम्ह खिचा (दुई ओटा कुरुर) भने पुगछ निम्ह खिचात (दुईओटा कुरुरहरू) भनिरहनु पर्दैन । त्यस्तै गरी निर्जीव वस्तुको सकर्मक कर्ता, करण र अपादानमा बहुवचन रूप हुँदैन, एकवचनबाट काम लिइन्छ । अधिकरणमा पनि बहुवचन रूप 'तय्के' हुन्छ तापनि एकवचनबाटै राम्रो देखिन्छ ।

एउटै वाक्यांशमा 'पिं' र 'त' दुबै प्रत्यय लाग्न सक्नु पनि नेपालभाषाको विशिष्ट अभिलक्षण हो । विशेषणमा 'पिं' लाग्ने र मान्नु नपर्ने नाममा 'त' लाग्ने हुँदा 'राम्रा कुरुरहरू' को अनुवाद गर्दा नेपालभाषामा 'बालां: पिं खिचात' हुन्छ । 'बाला: पिं' भनेर कुरुरहरूकै गुण जाहेर गरेको भए पनि विशेषण भएका कारणले बाला: मा पिं प्रत्यय लगाइएको हो । त्यस्तै मान्नु नपर्ने वा अनादरार्थी हुनाले कुरुरलाई भने 'त' प्रत्यय लगाइएको हो । यसरी एउटै वाक्यांशको एउटै शब्दमा बहुवचन प्रत्यय अवस्था हेरी 'पिं' 'त' कुनै लाग्न सक्छ । त्यस्तै वाक्यका तहको एउटा उदाहरण यस्तो छ :

छिं लहिनातः पिं मस्तयूत जबरजस्ती करणी यायेत्यंगु धकाः थन उजुरी वः गु दु । (महर्जन, ११३२ : १८) ।

(तपाईंले आश्रय दिइरहेका बच्चाहरूलाई जबरजस्ती करणी गर्न खोज्नुभयो भनेर यहाँ उजुरी आएको छ ।)

यस उदाहरणमा बहुवचनको रूपमा 'पिँ' प्रत्ययको प्रयोग भएको छ । यसको समानार्थीका रूपमा नेपाली भाषामा 'हरू' प्रत्ययको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ । अतः त्यसैअनुसार अनुभव गरी उक्त समस्याको समाधान गरिएको छ ।

६.५.२ आदरसम्बन्धी समस्या

आदर आफूभन्दा ठूला वा सामाजिक इज्जत र प्रतिष्ठा प्राप्त व्यक्तिलाई जनाउने व्याकरणात्मक कोटि हो । समाजको मर्यादाअनुसार भाषामा आदरको व्यवहार गरिन्छ । आदर व्यक्तिबाहेक सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक आदिका आधारमा निर्धारण भएको पाइन्छ । नेपाली भाषामा 'तँ' (अनादर), 'तिमी' (सामान्य), 'तपाईं' (मध्यम) र 'हजुर' (उच्च आदर) जस्ता आदरको प्रयोग गरिन्छ भने नेपालभाषामा देवता, राजा र राजपरिवारका सदस्यका लागि तथा हिन्दूमार्गी ब्राह्मण र बौद्धमार्गी नेपाली भाषीहरूलाई आदरार्थी 'छःपि' वा 'छलपोल' को प्रयोग गरिन्छ भने अरू सामान्यलाई 'छि' मध्यम पुरुषको आदरार्थीको प्रयोग गरिन्छ । अन्य पुरुषको आदरार्थी रूप समीपदर्शक र दूरदर्शकको लागि भिन्नभिन्नै प्रयोग हुन्छ । यस्तो अवस्थामा 'थःसु कतः सु' उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा यस प्रकारको आदरसम्बन्धी समस्या देखापरेको छ; जस्तै:

छ जित आमली धयां मगाः (महर्जन, ११३२ : १५)

(तिमीले मलाई यति भनेर पुरैने ।)

छि पिने न्ह्याक्त हे तः धंम्ह मनु जुइमा जिमित मतलब मद्दु (महर्जन, ११३२ : २२)

(तपाईं बाहिर जतिसुकै ठूलो व्यक्ति भए पनि हामीलाई मतलब छैन ।)

यस उदाहरणमा नेपालभाषाका मध्यम आदरका लागि 'छ' सर्वनाम र उच्च आदरका लागि 'छि' सर्वनामको प्रयोग गरिन्छ । त्यसै आधारमा आदरार्थीको पनि अनुवाद गरी समस्या समाधान गरिएको छ ।

६.५.३ कालसम्बन्धी समस्या

क्रियाको समयलाई काल भनिन्छ । नेपाली भाषामा काललाई भूत र अभूत गरी दुई भागमा वर्गीकरण गरिएको छ । अभूतलाई पनि वर्तमान र भविष्यत् गरी दुई भागमा

छुट्याइन्छ । नेपालभाषामा पनि काललाई दुई भागमा मात्र वर्गीकरण गरिएको छ । नेपालभाषामा वर्तमानकाल र भविष्यत्कालको रूप एउटै हुन्छ; जस्तै:

जिंल्हा: मिलय् याना धाया (महर्जन, ११३२ : १४) (न्त्यव ई)

मैले हात मिलाए भनैँ । (भूतकाल)

आ: वना: धाये (महर्जन, ११३२ : २५) (आवई/लिव ई)

अब गएर भन्छु/भन्नेछु । (वर्तमान/भविष्यत्)

उल्लिखित वाक्यमा भूत, वर्तमान र भविष्यत् काललाई जनाइएको छ । नेपाली भाषामा तीन कालका क्रियाका स्वरूप पाइन्छन् तर नेपालभाषामा दुईओटा कालका स्वरूप मात्र प्रयोग हुन्छन् : न्त्यवई (भूतकाल) र न्त्यवमखु ई (अभूतकाल) । अभूतकालको अर्थ भूतकाल नभएको हो तापनि नेपालभाषामा वर्तमानकाल र भविष्यत्कालका एउटै रूप प्रयोग गरिन्छन् । यसरी हेर्दा नेपालभाषामा भूतकाल र अभूतकाल गरी दुई प्रकारको काल पाउन सकिन्छ । भविष्यत् कालको छुट्टै रूप नहुँदा कहिलेकाहीं समस्या पर्दछ । यस्तो अवस्थामा सन्दर्भअनुसार अनुवाद गरी समस्या समाधान गरिएको छ ।

६.५.४ लिङ्गसम्बन्धी समस्या

नेपाली भाषामा लिङ्ग परिवर्तन गर्दा कर्ताअनुसार क्रियापद परिवर्तन गरिन्छ । नेपाल भाषामा व्याकरणिक लिङ्ग छैन, प्राकृतिक लिङ्ग मात्र छ । खास गरी ठाउँ विशेषका व्यक्ति, जाति र व्यवसाय बुझाउने पुलिङ्गी शब्दपछाडि 'नी' प्रत्यय लगाएर स्त्रीलिङ्गी बनाइन्छ तर कर्ताअनुसार क्रियापद परिवर्तन हुँदैन । प्रस्तुत अनुवादका क्रममा देखापरेका समस्याका केही उदाहरण यस्ता छन् :

तिरिमय्जु पस: वन (महर्जन, ११३२ : १५)

(श्रीमती पसल गइन् ।)

काय् छँय वन (महर्जन, ११३२ : १८)

(छोरा घर गयो ।)

उल्लिखित वाक्यका आधारमा नेपालभाषामा कर्ताअनुसार क्रियापदमा परिवर्तन भएको पाइँदैन । कर्ता स्त्रीलिङ्गी वा पुलिङ्गी जे भए पनि क्रियापदमा कुनै परिवर्तन भएको

पाइँदैँन । यसले गर्दा अनुवादमा केही समस्या उत्पन्न भएको छ । यस्तो अवस्थामा सन्दर्भ हेरी नेपालीमा अनुवाद गरेर समस्या समाधान गरिएको छ ।

६.५.५ विभक्तिसम्बन्धी समस्या

नेपालभाषामा आठवटा विभक्तिको प्रयोग हुन्छ । जसमा अकर्मक क्रियाको कर्ता र सकर्मक क्रियाको निर्जीव कर्म नेपालीमा भैं भूतकालमा पनि विभक्तिहीन हुन्छ; जस्तै:

राम वल

(राम आयो)

तर भूतकालिक सकर्मक क्रियाको कर्ताको पछाडि नेपालीमा 'ले' विभक्ति लागेभैं नेपाल भाषामा शिरविन्दु () लाग्दछ; जस्तै:

रामं जा नल

(रामले भात खायो)

यस्ता अवस्थामा नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा शिरविन्दु () को सट्टा 'ले' गर्नुपर्दा अलमलिने स्थिति आउन सक्छ ।

६.६ निष्कर्ष

अनूदित पाठ्यांशमा व्याकरणिक कोटिगत, शब्दगत, अर्थगत, भाषिक विशिष्टतागत समस्याहरू रहेका छन् । स्रोत भाषाका केही शब्दलाई लक्ष्य भाषामा जस्ताको तस्तै रूपमा अनुवाद गर्न नसकिने समस्या देखिएको छ । नेपाली भाषामा बहुवचन जनाउन 'हरू' को प्रयोग गरिन्छ भने नेपालभाषामा 'पिं, त' को प्रयोग गरिन्छ । त्यस्तै कालगत आधारमा नेपाली भाषामा भूत, वर्तमान र भविष्यत् कालका छुट्टाछुट्टै रूपको प्रयोग गरिन्छ तर नेपालभाषामा वर्तमान र भविष्यत् कालको एउटै रूपको प्रयोग गरिन्छ । त्यस्तै गरेर आदरका आधारमा नेपाली भाषामा अनादर, मध्यम, सामान्य, उच्च आदरको प्रयोग गरिन्छ भने नेपालभाषामा सबै वर्गलाई मध्यम पुरुष आदरको प्रयोग गरिन्छ । त्यस्तै भाषिक विशिष्टताका आधारमा वाक्यलाई पनि जस्ताको तस्तै अनुवाद गर्ने क्रममा समस्या उत्पन्न भएको निष्कर्ष छ । त्यस्तो अवस्थामा भावानुवाद गरी समस्या समाधान गरिएको छ ।

अध्याय सात

अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा 'थः सु कतः सु' उपन्यासको विश्लेषण

७.१ पृष्ठभूमि

प्रायोगिक भाषाविज्ञानका विभिन्न शाखाहरूमध्ये अनुवाद पनि एक हो । यस शोधकार्यमा नेपालभाषामा रहेको 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गरिएको छ । अनुवादका विभिन्न प्रकार र मान्यता रहेका छन् । यस अध्यायमा शोधकर्ताले तयार गरेको अनूदित कृतिलाई अनुवाद प्रकारका आधारमा, विभिन्न विद्वान्हरूका मान्यताका आधारमा र मूलपाठ र अनूदित पाठका आधारमा विश्लेषण गरिएको छ ।

७.२ अनुवाद प्रकारका आधारमा 'थः सु कतः सु' उपन्यासको विश्लेषण

अनुवादलाई विभिन्न आधारमा विभाजन गरिएको पाइन्छ । यी प्रकारहरूमध्ये 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई विषय क्षेत्र, मानवीय संलग्नता, भाषा प्रयोग, सीप र शैली तथा माध्यमका आधारमा क्रमशः विश्लेषण गरिएको छ ।

७.२.१ विषय क्षेत्रका आधारमा

प्रस्तुत 'थः सु कतः सु' उपन्यासकार नजरराम महर्जनद्वारा नेपालभाषामा लिखित एक गद्य साहित्यिक कृति हो । विषय क्षेत्रका आधारमा साहित्यिक, साहित्येतर र प्राविधिक वा वैज्ञानिक अनुवादमध्ये यो कृति गद्य आख्यानात्मक साहित्यिक कृतिमा पर्दछ । अतः नेपालभाषाबाट नेपाली भाषामा गरिएको यो विषय क्षेत्रका आधारमा एक गद्यानुवाद हो । शोधकर्ता स्वयम् नेवारी भाषी भएकाले उक्त कृतिलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्न केही सहज भए तापनि साहित्यिक अनुवाद भएकाले त्यसमा केही समस्याहरू देखापरेका छन् । ती समस्या समाधानका लागि त्यसलाई भाषिक सम्पादनका विभिन्न चिह्नहरूको प्रयोग गरी सम्पादन गरेर अन्तिम रूप प्रदान गरिएको छ ।

७.२.२ मानवीय संलग्नताका आधारमा

अनुवादलाई मानवीय र यान्त्रिक गरी दुई प्रकारमा विभाजन गरिएको पाइन्छ । तीमध्ये यो अनुवाद मानवीय अनुवादअन्तर्गत पर्दछ । प्रस्तुत शोधकार्यलाई शोधकर्ता स्वयम्ले तयार पारेको हुँदा उक्त अनुवाद मानवीय अनुवाद हो । 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गर्दा शोधार्थी स्वयम् नेपाली भाषाका विद्यार्थी पनि

भएकाले उक्त कृतिलाई शब्दकोश, पाठ्यपुस्तक, पत्रपत्रिका, विशेषज्ञ आदिको सहयोग लिई माध्यमबाट अनुवाद कार्यलाई सम्पन्न गरिएको छ । यस्तो अनुवाद गर्दा कतिपय शब्दहरू नेपालीमा र नेपालभाषामा जस्ताको तस्तै रहेकाले तिनीहरूलाई सोहीअनुसार राखिएको छ ।

७.२.३ भाषा प्रयोगका आधारमा

भाषा प्रयोगका आधारमा अनुवादलाई एकोन्मुख, द्वयोन्मुख, अन्तरभाषिक र भाषान्तरिक गरी विभाजन गरिएको छ । नेपालभाषा नेपाली भाषाको समतुल्य भाषा हो र लिपि फरक भए तापनि आजभोलि नेपालभाषा देवनागरी लिपिमा लेखिने भएकाले अनुवाद सम्भव भएको छ । अतः यो भाषान्तरिक अनुवाद हो । यस प्रकारको अनुवादको एउटा उदाहरण यस्तो छ :

“छ म्हायाय् म्हायाय् धकाः हाला दियागु । अबु थज्याम्ह मनूयात नं अजाः गु द्वपं बी छाः पिं पापिनीत ।”

“के छोरीहरू भनेर कराइराख्नुभएको । बुबाजस्तो मान्छेलाई त्यस्तो दोष दिन सक्ने पापिनीहरू ।”

यी वाक्यहरूमध्ये पहिलोमा नेपालभाषामा रहेको अभिव्यक्तिलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा प्रायः सबै शब्दहरूमा परिवर्तन भएको छ । यसरी नेपालभाषाको समकक्षी भाषा भएकाले यो अनुवाद कार्य भाषान्तरिक अनुवादअन्तर्गत पर्दछ ।

७.२.४ सीप र शैलीका आधारमा

सीप र शैलीका आधारमा अनुवादलाई शाब्दिक अनुवाद र स्वतन्त्र अनुवाद गरी दुई प्रकारमा विभाजन गरिएको छ । यस अनुवादमा नेपालभाषामा रहेको ‘थः सु कतः सु’ उपन्यासलाई यथाशक्य नेपाली भाषामा जस्ताको तस्तै शाब्दिक अनुवाद गरिएको छ । यस आधारमा शाब्दिक अनुवाद गर्दा कतिपय नेपालभाषामा भएका शब्दहरू नेपाली भाषामा पनि भएकाले यसलाई सोहीअनुसार नै राखिएको छ; जस्तै:

“उखुन्हु भ्नीसं असहाय, अनाथ मस्तयूत ग्वाहालि यायेत छगू ट्रष्ट दयेकेगु, खँ ल्हानागु । वहे ट्रष्ट दर्ता यायेत छलिसे सहलह याये धकाः का”

“अस्ति हामीले असहाय, अनाथ बच्चाहरूलाई सहयोग गर्नका लागि एउटा ट्रष्ट बनाउने कुरा गरेका थियौं । त्यही ट्रष्ट दर्ता गर्न तिमीसित सल्लाह गर्न भनेर नि ।”

यसमा 'ग्वाहालि' शब्दलाई 'सहयोग' र 'सहलह' शब्दलाई 'सल्लाह' जस्ता नेपाली भाषाका शब्दमा शाब्दिक अनुवाद गरिएको छ ।

७.२.५ माध्यमका आधारमा

माध्यमका आधारमा अनुवादलाई मौखिक, लिखित र भाषेतर गरी तीन भागमा विभाजन गरिएको छ । 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई लिखित अनुवादका माध्यमबाट नेपाली भाषामा अनुवाद गरिएको छ । नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा शब्दकोश, व्याकरण, पाठ्यपुस्तक, पत्रपत्रिका आदिको सहयोग लिएर नजानेका विषयमा आफूभन्दा विज्ञहरूसँग सोधेर उक्त अनुवाद कार्यलाई सम्पन्न गरिएको छ । यस उपन्यासलाई शोधकर्ताले पहिला आफूले अनुवाद गरेर त्यसपछि अनूदित पाठ अन्य नेपाली भाषीलाई देखाएर त्यसमा भाषिक सम्पादनका विभिन्न चिह्नहरूको प्रयोग गरी सम्पादन गरिएको छ ।

यसरी अनुवादका विभिन्न प्रकारहरूमध्ये थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषाका अनुवाद गर्दा विषय क्षेत्रका आधारमा साहित्यिक अनुवाद, मानवीय संलग्नताका आधारमा मानवीय अनुवाद, भाषा प्रयोगका आधारमा भाषान्तरिक अनुवाद, सीप र शैलीका आधारमा शाब्दिक अनुवाद र माध्यमका आधारमा लिखित अनुवादका प्रक्रिया अपनाइएको छ ।

७.३ अनुवादसम्बन्धी विभिन्न विद्वान्हरूमा मान्यता

यस उपशीर्षकमा उपन्यास सिद्धान्तको व्याख्या गर्ने विद्वान्हरूका छुट्टाछुट्टै मान्यताका आधारमा अनुवादको विश्लेषण गरिएको छ । मुख्यतः क्याटफोर्ड, नाइडा र न्युमार्कका मान्यताका आधारमा विश्लेषणलाई केन्द्रित गरिएको छ ।

७.३.१ क्याटफोर्ड मान्यताका आधारमा 'थः सु कतः सु' उपन्यासको विश्लेषण

क्याटफोर्डले अनुवादलाई विशेष गरी भाषाको रूप र संरचना पक्षमा जोड दिएका छन् । उनले भाषाको रूप पक्ष र संरचना पक्षमा केन्द्रित रहेर अनुवादलाई आधुनिकता प्रदान गरेका छन् । यस आधारमा 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गर्दा रूप र संरचना पक्षमा केन्द्रित रहेर अनुवाद कार्यलाई अगाडि बढाइएको छ । उक्त उपन्यासलाई पूर्ण अनुवादका रूपमा भएका रूप पक्षअन्तर्गत वर्णदेखि वाक्यात्मक तहसम्मका एकाइहरूमा शाब्दिक अनुवाद गरिएको छ; जस्तै:

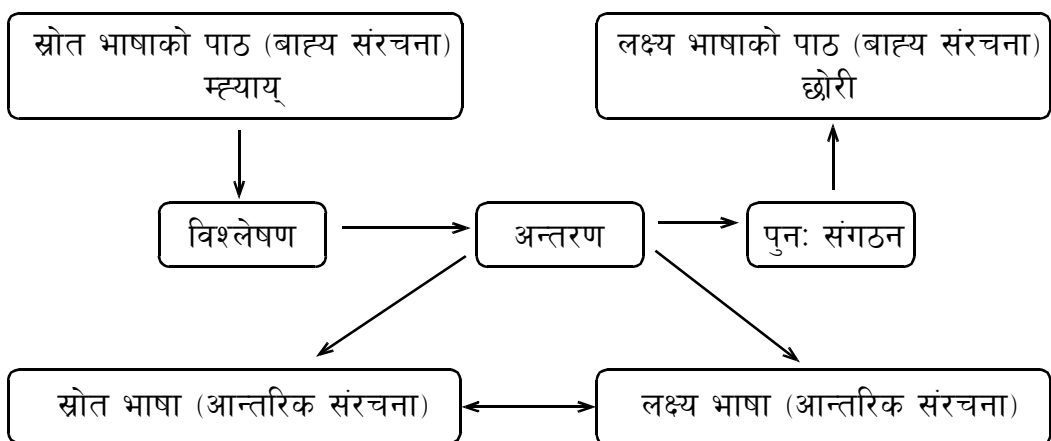
“दिं फुनावलिसे जित नापला: वइपिं म्हो जुजु वन ।”

“दिन बित्दै जाँदा मलाई भेट्न आउनेहरूको भीड बढ्दै गयो ।”

यसरी यसमा रूप पक्षलाई विशेष महत्त्व दिने भएकाले विशेष गरी रूप पक्षलाई ध्यानमा राखेर अनुवाद गरिएको छ । उनले वर्गीकरण गरेका तीन आधारमध्ये पाठ विस्तारका आधारमा पूर्ण अनुवादमा यो केन्द्रित छ । यस अनुवादमा नेपालभाषामा रहेका उक्त कृतिका सम्पूर्ण अंशलाई नेपाली भाषामा प्रतिस्थापित गरिएको छ ।

७.३.२ नाइडाको मान्यताका आधारमा ‘थः सु कतः सु’ उपन्यासको विश्लेषण

नाइडाले स्रोत भाषाको सन्देशलाई ग्रहीताको भाषाको निकटतम, स्वाभाविक र समानकमा पुनरुत्पादन गर्नुलाई अनुवादका रूपमा लिएका छन् । यिनले भाषाको बाह्य पक्षभन्दा आन्तरिक पक्षलाई विशेष जोड यिनले दिएका छन् । उनको अनुवाद सिद्धान्तमा स्रोत भाषालाई यति वास्ता नगरेर लक्ष्य भाषामा मात्र केन्द्रित रहेको हुँदा व्याकरणलाई विशेष महत्त्व दिइएको छ । ‘थः सु कतः सु’ उपन्यासलाई अनुवाद गर्दा स्रोत भाषामा भएका सामग्रीलाई लक्ष्य भाषामा जस्ताको तस्तै राखिएकाले यो व्याकरणिक पक्षमा भन्दा पनि भाषाको बाह्य संरचनामा आधारित छ । नाइडाको अनुवाद प्रक्रियाअनुसार कुनै पनि स्रोत भाषाबाट लक्ष्य भाषामा अनुवाद गर्दा तीनवटा चरण पार गर्नुपर्ने धारणा राखेको पाइन्छ : (क) विश्लेषण (ख) अन्तरण (ग) पुनः सङ्गठन । उक्त कुरालाई तालिकामा निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ:

यस सन्दर्भमा तालिकामा देखाइएअनुसार अनुवादमा प्रथमतः नेपालभाषामा रहेको ‘थः सु कतः सु’ उपन्यासको विश्लेषण गरिएको छ । यस उपन्यासको विश्लेषण गर्दा व्याकरणिक संरचना, शब्दको संरचना र आर्थी संरचनाको पनि अध्ययन विश्लेषण गरी अर्थ

सन्देशलाई राम्ररी ग्रहण गरिएको छ । व्याकरणिक संरचनाअनुसार प्रस्तुत उपन्यासमा प्रयोग गरिएको “जिं वयात धाया” वाक्यको नेपाली भाषामा “मैले उसलाई भनें” हुन्छ । यसै गरी शाब्दिक संरचनाअन्तर्गत ‘वसः’ शब्दको नेपाली भाषामा ‘कपडा’ हुन्छ । त्यस्तै आर्थी संरचनाअन्तर्गत ‘लसतां’ शब्दको अर्थ नेपाली भाषामा ‘खुसी’ हुन्छ ।

यसरी पाठको विश्लेषण गर्दा अनुवादक भाषाको बाह्य संरचनामा सीमित गर्नुपर्ने हुँदा त्यसको आन्तरिक संरचनामा प्रवेश गर्छ र त्यही आन्तरिक संरचनामा प्रवेश नेपालभाषामा लेखिएको उक्त उपन्यास नेपाली भाषामा अन्तरण भएको छ । आन्तरिक संरचनामा समान तर बाह्य संरचनामा आउँदा फरक फरक शब्द रहने मान्यताका आधारमा उक्त उपन्यासको बाह्य संरचनामा परिवर्तन देखिए पनि आन्तरिक संरचनामा भने समानता रहेको छ । “जिं म्ठ्याय् भाः पियाः लहिना तथापिं मचातसे जिं इमित ‘जबरजस्ती करणी यायेत्यन’ धकाः उजुरी बियाः प्रहरीं ज्वना कुने यंकला” भन्ने वाक्यांशलाई अनुवाद गर्दा “मैले छोरी भनेर आश्रय दिएका बच्चाहरूलाई उनीहरूलाई ‘जबरजस्ती करणी गर्न खोजियो भनेर उजुरी दिएर प्रहरीले समातेर थुन्न लग्यो” हुन्छ । यसमा भाषाको बाह्य संरचनामा परिवर्तन भए तापनि आन्तरिक संरचनामा कुनै परिवर्तन भएको छैन ।

७.३.३ पिटर न्युमार्कको मान्यताका आधारमा ‘थःसु कतः सु’ उपन्यासको विश्लेषण

यस शोधकार्यमा नजरराम महर्जनद्वारा नेपालभाषामा लेखिएको ‘थः सु कतः सु’ उपन्यासलाई नेपाली भाषामा प्रस्तुत गरिएको छ । न्युमार्कको सिद्धान्तअनुसार अनुवादमा वाक्यका तहदेखि सङ्कथनसम्म बोध र अभिव्यक्ति पक्षतर्फ केन्द्रित हुन्छ । प्रस्तुत उपन्यासलाई यी विभिन्न आधारमा अनुवाद गरिएको छ । उनको अनुवादलाई एक निरन्तर प्रक्रियाका रूपमा लिँदै एउटा भाषाको लिखित सन्देशलाई दोस्रो भाषाको उही रूपमा प्रस्तुत गर्ने मान्यता रहेको छ । अनुवादलाई उनले एक निरन्तर दोहोरो प्रक्रियाका रूपमा लिएका छन् । अतः यस अनुवादमा नेपालभाषाका पाठकले जस्तो प्रभाव ग्रहण गर्दछन्, लक्ष्य भाषाका पाठक वा नेपाली भाषाको पाठकले पनि त्यस्तै प्रभाव ग्रहण गर्न सक्नुपर्दछ भन्ने मान्यतालाई यहाँ अवलम्बन गरिएको छ ।

प्रस्तुत ‘थः सु कतः सु’ उपन्यासको अनुवाद गर्दा स्रोत भाषाकै रूपमा प्रस्तुत गर्ने प्रयत्न गरिएको छ । यसमा भाषाको सम्प्रेषण वा अनुवाद गर्दा कतिपय नयाँ शब्दहरू थपिएका छन् । अनुवाद गर्दा भाषिक कार्यमा कतै शब्द थपिने र कतै हट्ने सम्भावना रहन्छ

। उनले अनुवादलाई व्यावहारिक र सैद्धान्तिक दुबै पक्षबाट अर्थ्याएका छन् । यस आधारमा उक्त उपन्यासलाई नेपाली भाषामा प्रतिस्थापन गर्ने कार्य गरिएको छ ।

७.४ 'थः सु कतः सु' उपन्यासको मूल पाठ र अनूदित पाठको तुलनात्मक विश्लेषण

प्रस्तुत शोधकार्यमा नेपालभाषामा लेखिएको 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरिएको छ । यस आधारमा नेपालभाषा र नेपाली भाषामा केही समानता रहे तापनि यी दुई भाषाबिच धेरै असमानता पनि रहेका छन् । प्रस्तुत उपन्यासलाई अनुवाद गर्दा शब्दका तहदेखि वाक्यात्मक तहसम्म र व्याकरणिक पक्षमा पनि विभिन्न परिवर्तन भएका छन् । नेपाली भाषाका कतिपय शब्दहरू नेपालभाषामा पनि समान भएकाले यस्ता शब्दहरूलाई अन्य भाषाका भाषिक वक्ताहरूले पनि सहज रूपमा थाहा पाउन सक्छन् । कतिपय नेपालभाषाका शब्दहरू उक्त भाषाका भाषिक वक्ताहरूमा मात्र सीमित छन् । यस्ता केही शब्दहरू यसप्रकार रहेका छन् :

नेपालभाषा	नेपाली भाषा
माँ, अबु, अजी, पासा	आमा, बुवा, हजुरआमा, साथी
म्ह, सँ, मिखा, प्वा	शरीर, कपाल, आखा, पेट
लः, बजी, मल्टा	पानी, चिउरा, खुर्सानी
मिसा, मिज	श्रीमती, श्रीमान्

यस उपन्यासमा भएका कतिपय शब्दहरू नेपाली भाषामा आउँदा फरक भएकाले यी शब्दहरूलाई नेपाल भाषीबाहेक अन्यले नबुझ्न पनि सक्छन् । त्यस्तै गरी नेपालभाषामा रहेको उक्त उपन्यासका केही वाक्यांशलाई यसप्रकार नेपाली भाषामा अनुवाद गरिएको छ :
 “स्वकः सः तूगुया अर्थ खः जितः नापलायेतः पिने सुं वः गु दु । जिगु न्हयःने बयान कयादिसँ धयाँ छायाजित कुनां बयान कयाः दियागु ?” (तीनचोटी बोलाएको अर्थ भनेकै मलाई भेट्न बाहिर कोही आएका छन् । मेरो अगाडि बयान लिनुपर्छ भनेर भन्दा पनि मलाई थुनेर बयान लिनुभयो ।) यस अनुच्छेदमा 'अर्थ' र 'बयान' भन्ने शब्द जस्ताको त्यस्तै आएका छन् भने अधिकांश ठाउँमा नेपालभाषाका शब्दहरू आएका छन् । नेपाली भाषामा भएका शब्दहरूलाई

नेपाली भाषामा पनि प्रयोग गरिने भएकाले यी दुई भाषाका बिचमा कतिपय शब्दहरूमा समानता रहेको पाइन्छ । जस्तै: नेपालभाषामा भएका 'रथ', 'अनाथ', 'असहाय', 'प्रहरी', 'अदालत' शब्द नेपाली भाषाकै भएकाले जस्ताको तस्तै राखिएका छन् ।

उपन्यासमा प्रयोग गरिएका नेपालभाषामा लेखिएका क्रियापद र नेपाली भाषाका क्रियापदमा फरक रहेको छ । यस उपन्यासमा प्रयोग गरिएका क्रियापदलाई नेपाली भाषामा यसप्रकार उल्था गरिएको छ :

नेपालभाषा	नेपाली भाषा
धया	भने
धाइ	भन्छ/भन्नेछ
धाये	भन्छु/भन्नेछु
धाल	भन्यो
नये	खान्छु
त्वने, दु, दइ	पिउँछु, छ, होला

यसरी मूलपाठ र अनूदित पाठको तुलनात्मक विश्लेषण गर्ने क्रममा यस उपन्यासमा भएका नेपालभाषाका शब्दहरूलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा अनूदित शब्दहरूलाई तालिकामा देखाएर व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । यस आधारमा हेर्दा उक्त उपन्यासमा भएका क्रियापदको नेपालभाषामा रहेका नेपाली भाषामा आउँदा रूपमा परिवर्तन भएको छ । यस आधारमा 'धाय' क्रियापदको नेपाली भाषामा 'भने' हुन्छ, त्यस्तै गरेर 'दु' क्रियापदको नेपाली भाषामा 'छ' हुन्छ । यसरी हेर्दा नेपालभाषामा रहेका क्रियापद र नेपाली भाषामा रहेका क्रियापदमा पूरै फरक छ । तसर्थ, नेपालभाषामा भएका उक्त क्रियापदहरू नेपाली भाषामा आउँदा उही नभएर फरक रूपमा आएका छन् ।

७.५ निष्कर्ष

यस अध्यायमा नेपालभाषाको 'थ: सु कत: सु' उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा अनुवादका प्रकार, विभिन्न विद्वान्हरूका मान्यता र मूलपाठ र अनूदित पाठका आधारमा गरिएको प्रक्रियाको व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । भाषावैज्ञानिक आधारमा उक्त कृतिलाई विषय क्षेत्र, कृति प्रकृति, मानवीय संलग्नता, भाषा प्रयोग र माध्यमका आधारमा

अनुवादलाई वर्गीकरण गरी त्यसैअनुसार अपनाइएका प्रक्रियाहरूको विश्लेषण गरिएको छ । तीनजना विद्वान्हरूका मान्यताका आधारमा उक्त कृतिको व्याख्या गरिएको छ । मूलपाठ र अनूदित पाठको तुलनात्मक विश्लेषण गरेर उपन्यासमा भएका वाक्यांशलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरिएको र उक्त अनुवादका क्रममा नेपाली भाषा र नेपालभाषाका बीचमा शब्दका तहदेखि वाक्यात्मक तहसम्म के कति फरक रहेको छ भन्ने कुराको उल्लेख गरिएको छ । पाठमा प्रयुक्त क्रियापदलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा हुने फरक पत्ता लगाइएको छ । यस आधारमा मूलपाठ र अनूदित पाठमा शब्द, वाक्य र अनुच्छेदमा केही समानता रहे तापनि थुप्रै भिन्नता रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

अध्याय आठ

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

८.१ सारांश

प्रस्तुत शोधकार्य नजरराम महर्जनद्वारा लिखित थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवादमा केन्द्रित रहेको छ । यस शोधकार्यलाई आठओटा अध्यायमा विभाजन गरिएको छ । प्रत्येक अध्यायलाई विभिन्न शीर्षक र उपशीर्षकमा विभाजन गरी व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

अध्याय एकको शीर्षक शोधपरिचय रहेको छ । यसअन्तर्गत अध्ययनको पृष्ठभूमि, समस्याकथन, शोधको उद्देश्य, शोधको सान्दर्भिकता र उपदेयता, शोधकार्यको सीमाङ्कन र शोधपत्रको रूपरेखा उपशीर्षकहरूमा विभाजन गरी अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । अध्ययनको पृष्ठभूमिअन्तर्गत शोधशीर्षकलाई चिनाउने क्रममा उपन्यास, उपन्यासकार र अनुवादलाई सङ्क्षेपमा परिभाषित गरी प्रस्ट पारिएको छ । नेपालभाषामा लिखित थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गर्दा केकस्तो स्वरूप बन्दछ भन्ने अध्ययनलाई मुख्य समस्या बनाई यस शोधलाई अगाडि बढाइएको छ । यसै समस्यासँग सम्बन्धित रहेर नेपालभाषामा लिखित थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरी भाषिक सम्पादन गर्ने उद्देश्य राखिएको कुरा यस अध्ययनमा उल्लेख गरिएको छ । साथै यस शीर्षकमा यसभन्दा अगाडि नेपालभाषामा रहेको थः सु कतः सु उपन्यास अनुवादसम्बन्धी शोधकार्य नभएकोले यो शोधकार्य सान्दर्भिक भएको र यस उपन्यासका बारेमा चासो राख्ने जोसुकैले पनि लाभ लिन सक्ने हुँदा यसको उपादेयता रहेको कुरा उल्लेख गरिएको छ । प्रस्तुत अध्ययन नजरराम महर्जनद्वारा लिखित थः सु कतः सु उपन्यासको अध्याय एक र अध्याय दुईमा मात्र सीमित रहेको कुरा शोधकार्यको सीमाङ्कनमा उल्लेख गरिएको छ भने शोधपत्रको रूपरेखाअन्तर्गत अध्याय एकमा शोधपरिचय, अध्याय दुईमा पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक ढाँचा, अध्याय तिनमा अध्ययन विधि र प्रक्रिया, अध्याय चारमा अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा थः सु कतः सु उपन्यासको नेपाली भाषामा अनुवाद र भाषिक सम्पादन, अध्याय पाँचमा थः सु कतः सु उपन्यासमा प्रयुक्त सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद, अध्याय छमा थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा देखापरेका समस्याहरूको विश्लेषण, अध्याय सातमा अनुवाद

सिद्धान्तका आधारमा थः सु कतः सु उपन्यासको व्याख्या विश्लेषण, अन्तिम अध्याय आठमा सारांश, निष्कर्ष र उपयोगितालाई राखिएको कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

यस शोधपत्रको अध्याय दुईको शीर्षक पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक ढाँचा रहेको छ । यसमा पूर्वकार्यको समीक्षाअन्तर्गत पृष्ठभूमि, पुस्तक समीक्षा र शोध समीक्षालाई छुट्टाछुट्टै शीर्षकमा प्रस्तुत गरिएको छ । सैद्धान्तिक ढाँचाअन्तर्गत नेपालभाषाको परिचय, नेपालभाषाका लिपि, नेपालभाषाका वाङ्मय रचना, नेपालभाषाका साहित्य, नेपालभाषाका भाषिका, नेपालभाषाका भाषिक, नेपालभाषाका वर्ग, नेपालभाषाका साहित्य, अनुवादको परिचय, अनुवादको प्रयोजन र आवश्यकता, अनुवादका प्रकारको विश्लेषण गरिएको छ । पूर्वकार्यको समीक्षाले अनुवाद गर्ने क्रममा आवश्यक पर्ने सैद्धान्तिक आधार प्राप्त गर्न सहयोग पुऱ्याएको कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

यस शोधकार्यको अध्याय तीनको शीर्षक अध्ययन विधि र प्रक्रिया रहेको छ । यसअन्तर्गत पृष्ठभूमि, सामग्री सङ्कलन र सामग्री विश्लेषण प्रक्रिया रहेको छ । सामग्री सङ्कलनअन्तर्गत प्राथमिक स्रोत र द्वितीयक स्रोतलाई उल्लेख गरिएको छ । सामग्री सङ्कलनका प्राथमिक स्रोतका रूपमा थः सु कतः सु उपन्यासलाई लिइएको छ भने द्वितीयक स्रोतका रूपमा अनुवादसम्बन्धी सैद्धान्तिक पुस्तक, शोध प्रतिवेदनहरू, लेख, जर्नल, पत्रपत्रिका, शब्दकोश आदिलाई उपयोग गरिएको छ । सामग्री विश्लेषण प्रक्रियाअन्तर्गत अनूदित पाठलाई नेपाली भाषा र नेपाल भाषाका २० जना वक्ताहरूलाई देखाएर रुजु गरिएको छ । साथै समस्याहरूको विश्लेषण गर्ने क्रममा वर्णनात्मक र केही मात्रामा आगात्मक विधिको पनि उपयोग गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधकार्यको अध्याय चारको शीर्षक अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा 'थः सु कतः सु' उपन्यासको नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद र भाषिक सम्पादन रहेको छ । यसमा नेपालभाषामा लिखित थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरी विभिन्न विशेषज्ञहरूको सहयोग लिई आवश्यक भाषिक सम्पादन गरी अन्तिम रूप दिइएको छ ।

यस शोधकार्यको अध्याय पाँचको शीर्षक थः सु कतः सु उपन्यासमा प्रयुक्त सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद रहेको छ । यसमा नेपालभाषामा रहेका सांस्कृतिक शब्दलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरी व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधकार्यको अध्याय छको शीर्षक थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा देखापरेका समस्याहरूको विश्लेषण रहेको छ । यसमा अनुवाद गर्दा

शब्द तथा पदावलीगत समस्या, भाषिक विशिष्टतागत समस्या, अर्थगत समस्या, अनुवादमा देखिएका व्याकरणिक कोटिगत समस्याको व्याख्या गरिएको छ । अनुवादमा देखिएका व्याकरणिक कोटिगत समस्याको व्याख्या गर्ने क्रममा नेपालभाषा र नेपाली भाषामा फरक रहेकाले भावानुवाद गरी समाधान गरिएको कुरा उदाहरण दिई प्रस्ट पारिएको कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधकार्यको अध्याय सातको शीर्षक अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा थः सु कतः सु उपन्यासको विश्लेषण रहेको छ । यसमा अनुवादका प्रकारका आधारमा थः सु कतः सु उपन्यास एक गद्य साहित्यिक कृति हो । माध्यमका आधारमा लिखित अनुवाद रहेको साथै क्याटफोर्ड, नाइडा र न्यूमार्कको मान्यताका आधारमा उपन्यासको विश्लेषण गरी निष्कर्ष निकालिएको छ ।

प्रस्तुत शोधकार्यको अध्याय आठको शीर्षक सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता रहेको छ । यस अध्यायमा शोधकार्यको अध्ययनको सारांशअन्तर्गत सबै अध्यायका कुराहरूलाई सङ्क्षिप्त रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । त्यसै गरी शोध अध्ययनबाट प्राप्त निष्कर्षलाई बुँदागत रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ भने यस शोधकार्यको उपयोगितालाई नीतिगत र प्रयोगगत गरी छुट्टाछुट्टै प्रस्तुत गरिएको छ ।

८.२ निष्कर्ष

यस अध्यायमा नजरराम महर्जनद्वारा लिखित थः सु कतः सु उपन्यासलाई नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद गर्दा प्राप्त भएका निष्कर्षहरूलाई बुँदागत यसप्रकार प्रस्तुत गरिएको छ :

- प्रस्तुत शोधकार्य अनुवाद अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ ।
- अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा नेपालभाषामा लिखित 'थः सु कतः सु' उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरिएको छ ।
- अनुवाद गर्ने क्रममा उक्त उपन्यासमा प्रयुक्त नेपालभाषाका शब्दलाई नेपाली भाषामा अर्थ खोजेर त्यहीअनुरूप अनुवाद गरिएको छ । तसर्थ, उक्त उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्नु यसको सफल प्रायोगिक कार्य हो ।
- अनुवाद गरेर अनूदित पाठलाई भाषिक सम्पादन गरिएको छ । भाषिक सम्पादन गरिसकेपछि उक्त उपन्यासमा भएका सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद गरेर यसको

व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । कतिपय नेपालभाषाका सांस्कृतिक कुराहरू नेपाली भाषामा नहुँदा भावानुवाद गरी सम्पन्न गरिएको छ ।

- अनूदित पाठ्यांशलाई नेपालभाषा र नेपाली भाषाका विज्ञहरूबाट आवश्यक सुझाव, सल्लाह र उनीहरूले परीक्षण गरेको आधारमा मुद्रण चिह्नको प्रयोग गरेर सम्पादन गरिएको छ ।
- अनूदित पाठ्यांशमा व्याकरणिक कोटिगत, शब्द तथा पदावलीगत, अर्थगत, भाषिक विशिष्टतागत समस्याहरूको अध्ययन गरिएको छ । ती समस्याको समाधान गर्ने क्रममा सकेसम्म उपन्यासको मूल मर्ममा फरक नपर्ने गरी भावानुवादको सहयोग लिइएको छ ।
- नेपाली भाषामा बहुवचन जनाउँदा 'हरू' को प्रयोग गरिन्छ भने नेपालभाषामा 'पिं, त' को प्रयोग गरिन्छ; जस्तै: गुरुपिं, गुरुत, मन्त्रीपिं, मन्त्रीत ।
- प्रस्तुत उपन्यासमा भएका सांस्कृतिक पक्षका कुराहरूलाई अनुवाद गरी उक्त कुराहरू शब्द, पदावली र वाक्यका तहमा रहेका छन् ।
- उक्त उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा विभिन्न समस्याहरू देखापरेका छन् । ती समस्याहरूलाई शब्द तथा पदावलीगत, भाषिक विशिष्टतागत, अर्थगत रूपमा समस्याहरू उल्लेख गरी त्यसको समाधान गरिएको छ ।
- त्यस्तै अनुवादका क्रममा वचन, आदर, काल, लिङ्ग र विभक्तिसम्बन्धी व्याकरणिक कोटिगत समस्यालाई उपन्यासमै सीमित रही उदाहरणसहित समस्या समाधान गरिएको छ ।
- आदरका आधारमा नेपाली भाषामा अनादर, मध्यम, सामान्य, उच्च आदरको प्रयोग गरिन्छ भने नेपालभाषामा सबै वर्गलाई मध्यम पुरुष आदरको प्रयोग गरिन्छ ।
- भाषिक विशिष्टताका आधारमा वाक्यलाई पनि जस्ताको तस्तै अनुवाद गर्ने क्रममा समस्या उत्पन्न भएको अवस्थामा भावानुवाद गरी समस्या समाधान गरिएको छ ।
- प्रस्तुत उपन्यासलाई विश्लेषण गर्ने क्रममा विषय क्षेत्रका आधारमा यो आख्यानात्मक साहित्यिक कृतिमा पर्दछ । मानवीय संलग्नताका आधारमा यो अनुवाद मानवीय अनुवादअन्तर्गत पर्दछ ।

- भाषा प्रयोगका आधारमा यो भाषान्तरिक अनुवाद हो । साथै उपन्यासलाई अनुवाद गर्ने क्रममा यथाशक्य नेपाली भाषामा जस्ताको तस्तै शाब्दिक अनुवाद गरिएको छ ।
- विभिन्न विद्वान्हरूका मान्यताका आधारमा उक्त उपन्यासको विश्लेषण गर्ने क्रममा क्याटफोर्डका मान्यताका आधारमा उपन्यासलाई पूर्ण अनुवादका रूपमा भएका रूप पक्षान्तर्गत वर्णदेखि वाक्यात्मक तहसम्मका एकाइहरूमा शाब्दिक अनुवाद गरिएको छ ।
- त्यस्तै गरी नाइडाका मान्यताका आधारमा उपन्यासलाई अनुवाद गर्दा स्रोत भाषामा भएका सामग्रीलाई लक्ष्य भाषामा जस्ताको तस्तै रारिखएकाले यो व्याकरणिक पक्षमा भन्दा पनि भाषाको बाह्य संरचनामा आधारित छ ।
- प्रस्तुत अनुसन्धानले नेपालभाषामा रहेको उपन्यासलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरेर उक्त स्थानमा बसोबास गर्ने नेपालभाषी नजान्ने नेपाली भाषीलाई यो उपन्यासले पठनपाठन गर्न सजिलो हुनुका साथै भावी दिनहरूमा अनुवादसँग सम्बन्धित रहेर अनुसन्धान गर्नेहरूका लागि पनि उपयोगी हुन्छ ।
- यस अनुवाद कार्यमा अनुवाद गर्दा कतिपय नेपालभाषाका शब्दहरू नेपाली भाषामा समानता पाइन्छ ।

यसरी नेपालभाषा र नेपाली भाषाबिच कतिपय समानता भए तापनि धेरै भिन्नता पनि पाउन सकिन्छ । प्रस्तुत अनुवाद कार्यमा अनुवाद गर्दा कतिपय मिल्दा शब्दलाई जस्ताको तस्तै प्रयोग गरिएको छ । कतिपय अभिधात्मक रूपमा व्यक्त गर्न नसकेका कुरालाई लाक्षणिक रूपमा पनि प्रयोग गरी अनुवाद गरिएको छ ।

द.३ उपयोगिता

प्रस्तुत शोधकार्य 'थः सु कतः सु' उपन्यासको नेपाली भाषामा नमुना अनुवाद शीर्षकमा केन्द्रित छ। यस उपन्यासमा व्यक्त भाव र विचारलाई नेपाली भाषामा बुझ्न उक्त समुदायका सरोकारवालाहरूलाई आफ्नै भाषामा पढ्न र पढेका आधारमा आफ्नै भाषामा बुझेको त्यसमा भएको मूल भाव बुझ्न र आफ्नै शैलीमा व्यक्त गर्नमा सहयोग पुऱ्याउनेछ। यस कार्यबाट स्थानीय सतरको पाठ्यक्रम निर्माण गर्नुका साथै नेपाली भाषा मात्र बुझ्ने मानिसहरूका लागि यो कार्य निकै प्रभावकारी रहेको छ।

यस कार्यले अनुवाद किन गर्ने र कसरी गर्ने भन्ने कुराको पनि जानकारी दिनुका साथै यस कार्यबाट नेपाली र नेपालभाषामा रुचि राख्ने जो कोहीका लागि सहयोग पुग्ने देखिन्छ। भाषा शिक्षणमा अनुवादको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेकाले यसले सम्बन्धित भाषाका विद्यार्थीको बोध र अभिव्यक्ति क्षमताको विकास गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ।

यस अनुसन्धानबाट भावी दिनहरूमा अनुवादसम्बन्धी अनुवाद गर्नेहरूका लागि यो एक स्रोतसामग्रीका रूपमा पनि रहेको छ। यस उपन्यासलाई नेपाली भाषी र नेपाल भाषीहरूले पढेर उक्त उपन्यासमा भएका यथार्थपरक कुरालाई बुझेको समाजमा आफूलाई एक समाजसेवी नागरिकको रूपमा उभ्याउन सक्छन्। यस अनुवाद विभिन्न सैद्धान्तिक र प्रायोगिक पक्षका बारेमा जानकारी दिनमा सहयोग पुऱ्याउने छ।

यस अध्ययनको उपयोगिताअन्तर्गत नीतिगत तथा प्रयोगगत उपयोगितालाई यसप्रकार उल्लेख गरिएको छ :

द.३.१ नीतिगत उपयोगिता

१. अनुवाद कार्यमा नेपाली भाषा र नेपालभाषाका शब्दहरूको पहिचान गर्न सहयोग पुग्दछ।
२. अनुवाद गर्दा देखिएका सामग्रीहरूको अभावले गर्दा यस क्षेत्रमा देखिएका समस्याहरूको समाधान गर्नमा सहयोग गर्छ।
३. अनुवाद कार्यमा नेपाली भाषामा विभिन्न विषयमा अनुवाद गर्न प्रेरित गर्दछ।
४. शिक्षकको राय सुन्नालाई समेटेर अन्य कृतिहरूको पनि अनुवाद गर्नमा प्रेरित गर्दछ।

५. नेपाली भाषा र नेपालभाषा बिच रहेको भिन्नताको जानकारी प्रदान गर्दछ ।

द.३.२ प्रयोगगत उपयोगिता

१. अनुवादसम्बन्धी अध्ययन गर्न जो कोहीका लागि एक उपयोगी सामग्रीका रूपमा रहेको छ ।
२. नेपाली भाषामा अनूदित कृतिलाई उक्त क्षेत्रका व्यक्तिहरूलाई पढेर त्यसको मूलभाव सोही भाषामा पत्ता लगाउन सहयोग गर्छ ।
३. नेपाली भाषा र नेपालभाषाबीचको भिन्नता पत्ता लगाई अनुवाद गर्न सहयोग गर्छ ।
४. यो शोधसँग सम्बन्धित भावी अध्येतालाई अध्ययनीय आधार प्रदान गर्छ ।

सन्दर्भसामग्री सूची

- अधिकारी, बलराम (२०७१), *अनुवाद सिद्धान्त र प्रयोग*, काठमाडौं : त्रिपिटक प्रकाशन ।
- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०६२), *सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- अधिकारी, हेमाङ्गराज र भट्टराई, बन्नीविशाल (२०७१), *प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश*, काठमाडौं : विद्यार्थी प्रकाशन प्रा.लि. ।
- आचार्य, देविका (२०६९), *कल्याणी धर्ती उपन्यासको अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा वाक्यगठन प्रक्रियाको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, महेन्द्ररत्न क्याम्पस, ताहाचल ।
- आचार्य, माधवप्रसाद र रामप्रसाद गौतम (२०६६), *भाषाविज्ञानका प्रमुख आयामहरू*, काठमाडौं : दीक्षान्त पुस्तक भण्डार ।
- जप्रेल, नरेन्द्रबहादुर (२०७४), *परालको आगो कथाको बभाडी भाषामा अनुवाद*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, कीर्तिपुर ।
- जोशी, चेताराज (२०७३), *समर लभ उपन्यासमा व्यक्त सांस्कृतिक शब्दहरूको पहिचान र अनुवादमा देखिएको दुरी*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, अङ्ग्रेजी शिक्षा विभाग, कीर्तिपुर ।
- जोशी, पन्नाप्रसाद (२०११), *संक्षिप्त नेपालभाषा शब्दकोश*, काठमाडौं : रत्नप्रकाश जोशी (ने.सं. १०७६) ।
- जोशी, सुन्दरकृष्ण (२०४९), *नेपालभाषा वा भाषावैज्ञानिक व्याकरण*, काठमाडौं : लाकौल पिथना ।
- जोशी, सुन्दरकृष्ण (२०६०), *नेपालभाषा व्याकरण*, काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- ढुङ्गेल, भोजराज र दाहाल, दुर्गाप्रसाद (२०७०), *साहित्यशास्त्र नेपाली समालोचना र शोधविधि*, काठमाडौं : एम.के. पब्लिसर्स एन्ड डिस्ट्रिब्युटर्स ।

तुलाधर, प्रेमशान्ति (२०५९), नेपालभाषा साहित्यमा इतिहास, काठमाडौं : नेपालभाषा एकेडेमी (ने.सं. ११२०) ।

न्यौपाने, टड्कप्रसाद र अन्य (२०६९), बेचिएकी चेली उपन्यासको समाजभाषिक अध्ययन, स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षा शास्त्र संकाय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, कीर्तिपुर ।

पौडेल, माधव प्रसाद (२०६९), प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयामहरू, काठमाडौं : हेरिटेज पब्लिसर्स एन्ड डिस्ट्रिब्युटर्स प्रा.लि ।

पौडेल, सन्दिप (२०६९), समानान्तर आकाश उपन्यासको लैङ्गिक अध्ययन, स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, कीर्तिपुर ।

बन्धु, चूडामणि (२०६८), अनुसन्धान तथा प्रतिवेदन लेखन, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

बन्धु, चूडामणि (२०७३), भाषाविज्ञान, काठमाडौं : साभा प्रकाशन ।

बराल, कृष्णहरि र एटम, नेत्र (२०६२), माध्यमिक नेपाली व्याकरण र अभिव्यक्ति, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

भट्टराई, गोविन्दराज (२०७२), अनुवाद अध्ययन परिचय (अनु.बलराम अधिकारी), भाषिक अनुसन्धान विधि: परिचय र प्रयोग, काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन प्रा.लि ।

भट्टराई, डी.पी. र ढुङ्गेल, डिल्लीराम (२०६४), माध्यमिक नेपाली व्याकरण र अभिव्यक्ति, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

भण्डारी, नरेन्द्रसिंह (२०७४), तपन उपन्यासको समाजभाषिक अध्ययन, स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, कीर्तिपुर ।

भण्डारी, पारसमणि (२०७४), प्राञ्जिक लेखन तथा सम्पादन, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

भण्डारी, पारसमणि र अन्य (२०६८), प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

भण्डारी, पारसमणि र पोखरेल, केशवराज (२०७५), *नेपाली शिक्षा पाठ्यक्रम दिग्दर्शन*,
काठमाडौँ : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

महर्जन, तुयुबहादुर (ने.सं. १११८, वि.सं. २०५८), *नेपालभाषा व्याकरण*, काठमाडौँ :
नेपालभाषा एकेडेमी ।

महर्जन, तुयुबहादुर (२०७२), *चवसा*, काठमाडौँ : कीर्तिलक्ष्मी सफु पिथना ।

महर्जन, नजरराम (२०६८), *थः सु कतः सु*, काठमाडौँ : कुतः प्रकाशन ।

लम्साल, रामचन्द्र र अन्य (२०६५), *सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौँ :
भुँडीपुराण प्रकाशन ।

सुतार, देवसिंह (२०७४), *कर्तव्य कथाको बैतडेली भाषामा अनुवाद*, स्नातकोत्तर शोधपत्र,
त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली शिक्षा भाषा विभाग, कीर्तिपुर ।

परिशिष्ट (क)

अनुवादका क्रममा सहयोग गर्ने सूचकहरूको नामावली

१.	प्रा.डा. चन्द्रमान बज्राचार्य	शिक्षक
२.	नजरराम महर्जन	लेखक
३.	भरत महर्जन	शिक्षक
४.	विरेन्द्र शाक्य	पत्रकार
५.	उर्मिला रेग्मी	शिक्षक
६.	गणेश के.सी.	शिक्षक
७.	सविन लम्साल	शिक्षक
८.	लोकराज भण्डारी	शिक्षक
९.	बज्रमुनि बज्राचार्य	शिक्षक
१०.	पद्मकुमारी बज्राचार्य	सामाजिक परिचालिका
११.	राजेश्वरी श्रेष्ठ	शिक्षक
१२.	श्रीकृष्ण महर्जन	पत्रकार
१३.	रामचन्द्र दथेपुथे	लेखापाल
१४.	महेश्वर महर्जन	समाजसेवी
१५.	प्रेमकृष्ण श्रेष्ठ	अनुवादक
१६.	रिना महर्जन	रेडियोकर्मी
१७.	टेकनारायण पाण्डेय	शिक्षक
१८.	केशरत्न बज्राचार्य	समाजसेवी
१९.	अम्बिका पाण्डेय	शिक्षक
२०.	चारुभा घिमिरे	शिक्षक

परिशिष्ट (ख)

थः सु कतः सु उपन्यास

नेवा

१

कार्तिक महिनाया लिपांगु दिं (मसान्त) । थौं भति भति चिकु चिकु धाः । पिने थय्क स्वयां बँखसु धिपाः नं वयाच्चन । निभाःया ज भतिचा नं मद् । घरि स्वया । गुतः ई जुइधुंकल । च्या पसल्य् वनाः च्या त्वना वया ।

क्वथाय् वया डायरी च्वया । थौं जित नापलायेत सुं नं वइमखु जुइ । अप्वः याना नापलाःवइपिं काय्-भौ हे खः । काय् म्हिगः तिनि वःगु । न्हापा ला काय् न्हियान्हिथं हे वइगु खः । जिं हे न्हिया न्हिथं वयेम्वाः छन्हु अतः निन्हु अतः जक वःसां गाः धया । उबलय् निसें काय् छन्हु अतः निन्हु जक वयेगु यात । उकिं सायद थौं काय् वइमखु जुइ । मेपिं सु वइ ? उखुन्हु उखुन्हु न्हापां जि थ्व भद्रवन्दी गृहलय् वयाबलय् नापलाःवइपिं गःगः हे दुगु खः । न्हिच्छि न्हिच्छि लुखां पिने वनाः मनूत नापलाना जक हे जिगु न्हिं फुइगु । दिं फुनांवलिसे जित नापलाःवइपिं म्हो जुजुं वन ।

जि जा नये न्ह्यः डायबिटिजया वासः नयेमाः । वासः नयाः बाघौ लिपातिनि जा नयेगु । थन वयाः बाःछितक थःगु हे धेबां वासः न्यानाः नयेमाल । थनया डाक्टर क्यनाः वं वासः च्वयाः बिसेलि तिनि थनं सितिकं वासः नकल । वासः नयाः बाघौ लिपा जा नःवना ।

जा नयाः च्वनाबलय् माइकं 'महेशमानजी, महेशमानजी, महेशमानजी' धकाः स्वकः तक सःताःहल । स्वकः सःतूगुया अर्थ खः जितः नापलायेत पिने सुं वःगु दु । थुलि न्हापां सु वःगु जुइ ? जिं ला सकसितं भिंछताः ई लिपा जक नापलाः वा धयाः तयागु । उकिं जितः नापलाःवइपिं भिंनिता ई लिपा जक वइगु । काचाकिचिं जा नयाः । जा नये यःसां लिसा मकया । ल्हाः सिलाः च्वनाबलय् हानं जिगु नां कयाः सःताःहल । नुगः पिपि च्याकाः लुखाय् ब्वाँय् वना । लुखं पिने थय्क स्वया यलया जिम्ह पासा रत्नमान वःगु जुयाच्चन । वयात खनेवं जिगु मन लसतां भय्बिल । जि थन धकाः वं गथे सिल ? उत्सुक उत्सुक जुया नापलायेगु थासय् वना ।

“ओहो रत्नमान ! छु दु हालखबर ?” जिं ल्हाः मिलय् याना धया ।

“जिगु हालखबर ला बां हे ला छंगु छु दु ?”

“जिमिगु छु हालखबर दइ ? नल, त्वन, दन थुलि हे ला खः नि ।”

“अयनं उसाय गथे च्वं धयागु का ?”

“शारीरिक रूपं स्वस्थ दु । मानसिक रूपं गथे जुइ छं हे बिचाः या ।” जिं न्ह्यू ख्वाः यानां धया, “जि थन दु धकाः छं गथे सिल ?”

“गथे धाये ? छु नापलाये धकाः छंगु मोबाइलय् गुलि फोन याना । गुलि फोन याना । न्ह्याबलें स्वीच अफ जक धाइगु । छंगु छँया टेलिफोन नम्बर जिं मस्यू । उकिं छँय् हे वनेमाल तताजु नं नापलाये दइ धकाः म्हिगः वनागु ।”

“जित छाया मालाचवनागु ?”

“उखुन्हु भीसं असहाय, अनाथ मस्तयत् ग्वाहालि यायेत छगू ट्रष्ट दयेकेगु खँ लहानागु । वहे ट्रष्ट दर्ता यायेत छलिसे सहलह याये धकाः का ।”

“अले छु छँय् वनाबलय् तिमिलां छु धाल लय् ?”

“छँ तताजु बाहेक सुं नं मद्दु । न्हापां पलख फ्यतुकल । च्या त्वंकल । म्हफु मफुया खँ जुल । अनं लिपा जिं पासा ग्व धकाः न्यना ।”

“छिम्ह पासा भद्रवन्दी गृहलय् बन्दी जीवन हनाचवन’ धाल । जि ला छकलं सर्गतं कुतुंवःम्ह भंगःचा थें जुया । छाया धकाः न्यना । वहे छिकपिनि पासां मबुइकूपिं म्थ्याय्मचात धाइपिं निम्हसें याना का ।’ थुलि धयाः तताजुं मिखां ख्वबि हायेकल । लिपा दिनि दिनि ख्वल । जि अथे याये थथे याये मन्त । ख्वयेमते धकाः जिं गुलि ह्ययेका जि हे मज्यू । जि अन चवनाचवतलय् तताजु ख्वइ धकाः ‘जि कन्हय् महेशयात नापलाः वने’ धकाः वया । का धा छन्त छु खँय् गबलय् थन तयेहल ।”

“जिं म्थ्याय् भाःपियाः लहिना तयापिं मचातसें जिं इमित ‘जवरजस्ती करणी यायेत्यन’ धकाः उजुरी यिबा प्रहरीं ज्वना कुने यंकल । मुद्दा जुल । पुर्पक्षया लागि जित थन कुनेहःगु का ।”

“जित आमली धयां मगाः । छसिलाक्क बांलाक खँ कं ।” वं थःगु पहलं धाल ।

जिं वयागु पहः स्यू । जिं वयात छसिलाक्क खँ मकंतलय् व थन वनीमखु । थन ताउतक खँ ल्हाकाः तइमखु । “का न्यं” धकाः जिं वयात बांलाक छसिलाक्क खँ कना ।

समय बजि पुन्हिं (येंया पुन्हिं) कुन्हु । जि लिबाक दनाः वया । तुतां चुयाः मफु मफु ट्वाइलेट वना । ख्वाः सिलाः या । क्वथाय् फ्यजक तुनाः तिरिमय्जुं च्याः व ख्यें मनाः बिइहल ।

“समय बजि ताःलाकेत पसः वनाः वये ।” तिरिमय्जुं धाल ।

“ज्यू पाँगाय् छेंयनं समय बजि ब्यूवने मानि । मचातय्त नं गाक्क ज्वना वा ।”

“छं म्ह्याय्पिं द्यांलाइ धकाः ला उलि च्यूताः थुलि च्यूताः मदु धयागु ला जिं सि हे स्यू नि ।” थुलि धयाः तिरिमय्जु पसः वन ।

च्या त्वनाः कम्प्यूटरय् च्वनाः पासापिनिगु ईमेल चेक यानाः ईमेल छवया । थौकन्हय् न्हिं छ्यायेत छुं हे थाकु मजू । ईमेल यात, फेसबुक चायेकल मंदुम्ह नाप च्यात यात । मखुसा टी.भी. स्वल । कम्प्यूटरय् च्वना ईमेल याना च्वनाबलय् पाँगाय् छेंय् लहिना तयाम्ह म्ह मचा निर्मला वल ।

“बायात आः गथे च्वं ?” जि लिक्क वयाः न्यन ।

“बांलाना वयाच्वंगु दु । आः निन्हु प्यन्हुं ठिक जुइ । छ सुथनिसें गन वना वयागु ?”

“सवितां उखुन्हु भीगु छें पिहां वःबलय् वयागु वसः नापं भीगु तन्ना नं ज्वनावल । वहे तन्ना कयाः वयागु ।” वं भोलां तन्ना पिकयाः क्यन ।

“म्हगः गुलि किलो जाकि न्याना ?”

“निगू किलो जाकि न्याना । किलोया पीन्यातका काल ।”

“अभ्र निन्हु प्यन्हु जि पाँगाय् वयेफइ मखुनि । छिमित छु छु सामान माः राजुया पसलय् थिंकाः काः ।”

“बा जित टिफिन खर्च भितका दाँ बियादिसँ ।”

“भितका जक मखु सच्छि हे का । म्हगः छं पत्रिका म्यूगु ज्याला ।” धकाः वयात सच्छि वंगु नोट छपाः बिया ।

“थ्यान्क्यू डैड” धकाः लसता प्वंकाः वन । लुखाय् थ्यनेवं हानं ‘बाई’ धकाः ल्हाः संकाः वन ।

थौं पिने निभाः मत्वः । द्यः खिउँसे च्वं । वा वइ थें वइ थें च्वनाच्चन । वा वयेमा फय् वयेमा जित छु मतलब ? थः गनं वनेमाःगु मखु । जा नयाः जि लासाय् ग्वारतुलागु न्ह्यःवल । लिपा न्ह्यलं चाःबलय् घरि स्वया छताः ई जुइधुंकल । जिं भ्यालं पिने स्वया । पिने लँ प्याः वा वयेधुंकल जुइका । अभं सर्गतय् खसुं भुनातःगु दु ।

क्वथाय् जि याकःचा । भान्साय् तिरिमय्जु भवाँय् च्वाँय् नसा ज्वरय् याना च्वन । ह्वाँइ ह्वाँइ माय् न्यूगु मेसिनया सः वयाच्चन । जि याकःचा टी.भी. स्वयाच्चना । जि दन धयागु सीकाः तिरिमय्जुं च्या त्वंके हल । च्या त्वनाः टी.भी. स्वयाच्चना ।

“तिरिरि, तिरिरि” जिगु मोबाईलया घण्टी न्यात । सुयागु फोन वःगु धकाः नम्बर स्वया । किपू थानाया जुयाच्चन ।

“हैलो” जिं फोन धायेका धया ।

“दाइ खः ला ?” उखें थानाया इन्चार्ज प्रहरी निरीक्षकया सः वल ।

“खः छाया थें ?”

“छिगु संस्थाया बारे न्यनेकने यायेत थन मनूत वयाच्चंगु दु । छि, छकः थन भासँ ।”

“जि तुति मर्कय् जुयाः न्यासि जुइमफु । उकिं जि वयेमखु ।”

“पलख ला खः नि । जिं गाडी छवया हये ।”

“अय्सा बजि नयाः वये । बाघौ लिपा वयेका ।” जिं धया । मोबाईल दिका ।

तिरिमय्जुयात बजि नयेगु हचि धया । ख्येँय् तयाः माय्वः छपा, छवय्ला व ति दुगु खाया ला छपाः भुइ तयाः बिइहल । बजि ननं जिं बिचाः याना जिमिगु संस्थाया बारे न्यनेकने यायेत सु वल जुइ ? छुं ग्वाहालि यायेत वःगु खः ला ? मोहनीबलय् जिमिगु संस्थाया दँमुज्या जुइगु दु । किपू थानाया इन्चार्ज इन्स्पेक्टरनाप जि बांलाःगु स्वापु दु । थुगुसी बैशाखं मस्तय्त वसः झाः बियाबलय् वयात नं पाहाँकथं सःताः वसः इंके बियागु । अबलय् वं जिगु ज्याया तारिफ यानाः फूगु चाःगु ग्वाहालि याये धाःगु । अथे हे किपू थानां गुलि मनूत ज्वनाः यंकीबलय् जि वनां त्वतका हयागु दु । छुं मछिगु ज्या जुल कि जित सःती । जिं मिलय् याना बिइगु । जि तुति स्याः धयां हे वा धाल ।

हानं जिगु मोबाईलया घण्टी न्यात । जिं मोबाईल ल्हवना ।

“दाइ, जिपिं वयेधुन । पिने चोकय् च्वनाच्वनागु दु । याकनं भासँ ।” स.इ.या फोन वल ।

बजि नयेगु भतिचा ल्यंदनिगु भान्साय् तया: तिरिमय्जुयात धया, “का जि पलख पिने वनां वये ।”

“थुजा:गु तुति स्याबलय् नं छाया् वनेमा:गु ? नापलाये मा:सा छँय् हे वा धा ।” तिरिमय्जु थ:गु हे पहलं हाल, “सुनां नं गनं स:तल कि लिमला फमला वनेमा: ।”

जि तुतामं चुया खुत्याँय् काकां पिने वना । प्रहरी भ्यानय् च्वना थानाय् वना ।

“छाया् स:ता दियागु ? अजा:गु छु ज्या दत जित गाडी छ्वया स:ता दिल ।” जिं इन्स्पेक्टरयाके न्यना ।

“थन मखु प्रहरी प्रभाग कालीमाटी स:तूगु दु । जिमिगु गाडी त:वइ ।” इन्स्पेक्टरं धाल ।

“नु दाइ” धका: स.इ. नं जित गाडी व्वना: यंकल । गाडी न्ह्यात । नेपा:मितय् लिपा बुद्धि वइ धा:थें गाडी च्वना वनाच्वनाबलय् जिगु मनय् शंका वन । जिं छम्ह पासायात फोन याना कालीमाटी प्रहरी प्रभागय् वा धया ।

जित तप्यंक कालीमाटी प्रहरी प्रभाग महिला सेलय् यंकल । अन च्वंम्ह मिसाम्ह इन्स्पेक्टरं संस्थाया बारे जिके थीथी कथं न्ह्यस: न्यन । जिं संस्थाया बारे ख:ख:गु फुक्क खँ कना । अले मस्त लहिना तयागु छँय्या बारे न्यनेकने यात । गनं वनेथाय् मदुपिं स्वम्ह मस्तय्त पाँगाय् छँय् तया: लहिना तयागु धया ।

“छिं लहिनात:पिं मस्तय्त जवरजस्ती करणी यायेत्यंगु धका: थन उजुरी व:गु दु । उकिं न्यनेकने यायेत छिन थन स:ता:गु ख: ।” मिसाम्ह इन्स्पेक्टरं धाल ।

वयागु खँ न्यना जि ला पलिं कुतुंव:म्ह माक:थें जुया । न्हिनय् वा वया: भतिचा चिकुथें च्वंगु । थुगु इलय् जित तांन्व:गु थें जुल । च:ति भुसुभुसु वल ।

“राम ! राम !! छिं थ्व छु धयादियागु ? जिं थ्व छु न्यनेमालाच्वन । थ:म्हं म्हायाय्थें याना: लहिनातयापिं मस्तय्त नं अथे याइ ला ?” जिगु म्हुतुं पिज्व:गु शब्द थ्वहे ख: ।

“ग्व इमिसं ला अथे हे धका: उजुरी व्यूगु दु । बयान कायेत इमित कायेके छ्वयागु दु । इमिसं मखु धाल धा:सा त्व:ता छ्वये ।”

“ठिक जु । जि न्ह्यःने तयाः बयान कयादिसँ । जिगु न्ह्यःने यदि इमिसं जिं अथे याःगु खः धाल धाःसा छिं छु सजायँ यिबा दिइ व फयेत जि तयार दु ।” जिं धया ।

उगु हे इलय् छम्ह पासाया फोन वल । जिं जि मिटिंग्ग् च्वना च्वनागु दु लिपा फोन याये धया । इन्स्पेक्टरं जिके मोबाइल लाकेत वल । जिं स्वीच अफ याना यिबा । जिं फोन यानां सःताम्ह पासा वल । वं मेगु क्वथाय् इन्स्पेक्टरनाप खँल्लाना वया धाल, “मस्तय्गु बयान लिपा जक छुं धायेफइ धाल ।”

छगः प्रहरी भ्यान वल । “का, छि दुने दिसँ” धकाः जित छकू क्वथाय् कुना पिने चुकू तल । मस्त हःगु जुयाच्चन । जिगु न्ह्यःने बयान का धयां जित क्वथाय् कुनाः बयान कायेत सन । जि याकःचा दुने च्वनाच्चना ।

बाघौ लिपा गाडी लिहां वंगु सः वल । मस्त लिहां वन जुइ । इमिसं छु बयान बिल जुइ ? जित कुनातःगु क्वथाया खापा चायेकल । पिने खिउँसे च्वनेधुंकल ।

“का बा, मस्तसें ला छिं जवरजस्ती करणी यायेत संगु हे खः” धया वन । खः मखु अनुसन्धान यायेत छि प्रहरी खोरय् च्वनेमाल ।” मिसाम्ह इन्स्पेक्टरं धाल, “थन छित ज्याछिनि मखु । उकिं हनुमानध्वाखाय् छ्वयेत्यना ।”

जिं फोन याना सःताम्ह पासा, काय् व काय्या पासा नं वया च्वनेधुंकल । इन्स्पेक्टरया खँ न्यनाः इपिं सकलें ज्यः जुल ।

“जिगु न्ह्यःने बयान कयादिसँ धयां छाय्जित कुनां बयान कयाः दियागु ?” जिं न्यना ।

“मस्त मानय् मजू । जिमिसं जबरजस्ती यायेमछिं ।” इन्स्पेक्टरं धाल ।

“खःगु जूसा का धाये छाली । खः हे मखुगु खँ जिगु न्ह्यःने छु ख्वालं धाइ ?” जिं धया ।

“घरि, तुतां काय्यात बियादिसँ । हनुमान ध्वाखाय् छुं नं घाके वी मखु ।” छम्ह प्रहरीं धाल ।

वं धाःथे सामान फुक्क काय्यात यिबा । काय्यनं थःम्हं फिनावःगु ज्याकेट जित बिल । जित थुनुवा पुजिं बियाः छम्ह मिसाम्ह प्रहरी हबल्दार व छम्ह मिजंम्ह प्रहरी नाप न्यवः घाकाः हनुमान ध्वाखाय् यंकल ।

हनुमान ध्वाखा प्रहरी परिषद्या नँयागु लुखां दुने थ्यनेवं जित न्ह्याकाःतःगु न्यवः त्वकल । हनुमान ध्वाखा प्रहरी परिषद यात जिम्मा बियाः इपिं लिहां वन । जित तलय् छक्कू व्वथाय् व्वना यंकल । अन छम्ह सादा पोशाकया प्रहरी व वर्दिधारी प्रहरी च्वनाच्चंगु दु । वर्दिधारी प्रहरी जिगु म्हं वालाः स्वल । जिगु म्हिचाय् च्वंगु ड्राइविंगु लाइसेन्स, एटीएम कार्ड, कलम, लाईटर सकतां काल । दां जक लितबिल । व सामान फुक्क छगु प्लास्टिक भोलाय् तल ।

“छु केसय् वयागु पूजिं स्वये हचि ।” सादा वसःम्ह प्रहरी न्यन ।

जिं कालीमाटी प्रहरीं ब्यूगु पूजिं यिबा । वं छगू रजिष्टरय् जिगु स्वंगू पुस्ताया नां न्यना च्वल । जित व रष्टिरय् सही याकल । ल्याप्चे नं तयेकल ।

“थन ला परिसर ड (क) समेत धयातःगु दु । ग्वःम्ह मिसामचात दुगु ?” वर्दिधारी प्रहरीं न्यन ।

“निम्ह” जिं चीहाकलं लिसः यिबा ।

“छित गनं गिरफ्तार यानाःहःगु ?”

“जित सुनां नं गिरफ्तार यानाहःगु मखु । छगू सहलह यायेमाःगु दु वा धकाः किपू थानाया इन्स्पेक्टरं सःताः वना, कालीमाटी छ्वयाहल । कालीमाटीं थन छ्वयाहःगु ।”

“मस्तयनाप धारधुर जूबलय् तुति त्वधूगु ला कि छु ?” वं जिगु तुति स्वयाः न्यन ।

“मखु न्यान्हु न्ह्यः हे तुति मर्कय् जूगु ।”

“मखु, न्यान्ह न्ह्यः हे तुति मर्कय जूगु ।”

“मखु, थ्व खुइदँ दुम्ह बुराया नं गुलि जोश वःगु जुइ ? निम्ह निम्ह मस्तयत्त छकलं व्वत्येलेत संगु जुइका । मस्त गथे च्वं च्वाँकपिं खः ला ?”

“छु म्वाः मदुगु खँल्लाना च्वनागु ? जि अजाःगु छुं यानागु हे मदु । छुं घटना जूगु हे मखु धाःसा ?”

“जिमित हायेका च्वनागु ला कि छु ? कन्हय् केरकार शाखाय् यनाः मर्के जूगु तुति त्वःधुक दाइबलय् खः धाइगु जुइ का ।”

“जिं या हे मयानागु अपराध नं छिकपिन्सं दायेवं खः धाइ ला ?”

“कथि नइबलय् सिइका ।”

“तीस वर्षे पंचायतं क्वछुके मफुगु जिगु ब्वहः छिमिगु थ्व जाबो कथि क्वछुकेगु आँट ला ? मिलिटरीतय्गु मेशिन गन खनाः मग्याःम्ह जि, आम कथि खनाः ग्याइ ला ?” जिं नं तं व जोश पिकया धयाः, “यदि जित दायेगु खःसा मसीतले दा । यदि जि म्वात धाःसा कन्हय् छिपिं छम्ह छम्ह सित जिं यायेगु स्यू का । जि सु म्हस्यू ला छिमिसं ?”

जिं थथे तमं जोश पिकया हालाबलय् इपिं भतिचा सतर्क जुल । अले सादा पोशाकम्ह प्रहरीं धाल, “स्वयादिसँ बा, छि न्ह्याक्व हे तःधंम्ह मनू जूसां जिमिथाय् वयेधुनेवं छि नं छम्ह थुनुवा जुल । थुनुवा सकलें बराबर छिं जिमिगु आदेश मानय् याये हे माः । थुजाःगु बैशय् छित थुजाःगु आरोप लगय् जुल । स्वयादिसँ बा, छि पिने न्ह्यक्व हे तःधंम्ह मनू, न्ह्याक्व हे तःमिम्ह जुइमा जिमित मतलब मद्दु । तर छगू खँ छु धाःसा थुजाःगु बैशय् छित थुजाःगु द्वपं बिल । यदि थ्व द्वपं सही साबित जुल धाःसा छिगु जीवन जेलय् हे फुइगु जुल ।”

“यदि थ्व धरतिइ सत्यता ल्यं दनिसा, न्याय निसाफ दनिगु खःसा जि निर्दोष साबित जुइ । जिं या हे मयानागु अपराधया सजायँ गथे फयेमाली ?”

“व ला खः बा । छित आरोप जक लगय् याःगु खः । आरोप लगय् यायेवं तु सुयातं अपराधी धायेमज्यू । छिं यानागु मखुसा छित सजायँ नं जुइमखु ।” सादा पोशाकम्ह प्रहरीं धाल ।

वर्दिधारी प्रहरीं जित पिने ब्वनाः कल । छकू क्वथाय् यंकाः तल । गन न्हापा हे च्याम्ह भिमिम्ह मनूत च्वनाच्चंगु दु । इमिसं छु मुद्दाय् वयागु धकाः न्यन । जिं प्रहरी बयान याना थें तुँ कनाबलय् सकसियां जि प्रति माया वन । जि छसिलिक्क पुतुरिं च्वना । मुलुक छ्याना च्वनेत थाय् हे मद्दु । क्वथाया अंगलय् ह्याउँसे चात चातः ख्वं दु । सायद धँय् स्यानातःगु जुइ । स्वयेबलय् हे घच्चायापुस्से च्वं थुजाःगु थासय् गथे च्वनेगु ?

जि थ्व थासय् थौया पीदँ न्ह्यः निन्हु च्वना वनागु दु । उबलय् भारतं सुस्ता व महेशपुर अतिक्रमण याःबलय् लैनचौरय् भारतीय दुतावासय् जुलुस वनाः अःपां कयेका वयागु । उबलय् जिमित ज्वना थ्वहे थासय् कुने हःगु खः । उबलय् थुलिमछि मनूत मद्दु । छकू क्वथाय् न्याम्ह खुम्ह मनूत कुनां पिने ताःचा ग्वइगु । थौं ला ग्व खापा चाः । अजाःगु छुं चिं खनेमद्दु ।

पलख लिपा पिने लँय् कूत भ्वं लाया: जा, कें, तरकारी दुगु बाल्टिन तयेहल । मेपिं भु ज्वना: भव:छूवल । अन दुने कुनात:पिं बन्दीतय्त जा नकेह:गु जुयाच्चन । जित नं कुने वना: भु कया: हचि धाल । जि तुति स्या: बांलाक जुइमफु । उकिं छम्ह ल्याय्महचाम्ह बाजिगर धा:मह मां भु कयाहल । जिं जा फया: कया । जा कायेत भव:छुना: च्वनाबलय् जिं थ:त छम्ह फ्वगिं भा:पिया । न्हापां । तया: कि, अनं व हे जाया द्य:ने ल: थें च्वंगु म्हासुगु कें लुत । आलु भति भति दुगु तर यक्व लौका दुगु तरकारी नं जाया द्य:ने हे तयाबिल । नये न्ह्य: हे जित वाक्कि वइथें च्वन । जा नये धका: जा केंनाप वालाबलय् धेर थें वाच्यावाच्या मिं । जाप्ये म्हुतुइ तया: सवा: कयां छुं हे सवा: मव: । जित जा नये मयल । उलिमछि जा वांछ्वयेबलय् प्रहरीतसें ब्व:बिइ ला धका: नं ग्याना: वल । अले छँय् जोरय् यानात:गु खाया ला व छ्वय्ला लुमंका: नया । जा सा: ताल ।

क्वथाय् द्यनेथाय् मदु । जि लासा फांगा छुं नं मदु । बाजिगरं हे जित क्वथां पिने लँय् पिने लँय् कूत छकू व तन्ना छपु लाया: द्यनेगु व्यवस्था यानाबिल । न लासा, न फांगा अजा:गु सिमेन्टया बँय् द्यनेमाल । बहनि भिता: इलय् मनात:गु खँय् मिइहल । जिं बाजिगरयात नका । छँय् लासा चीब: जुलकि मह स्या:, फुंगा भतिचा मिलय् मजुल कि ग:प: स्या: धका: हालेगु । थौं थुजा:गु थासय् द्यना: नं जि न्ह्य: वल । मनू परिस्थितिया दास धाइगु धात्थें ख:गु जुयाच्चन ।

कन्हय् कुन्हु जित सुनानं नापला: वइ ला धका: च्वनागु । सुना नं नापला: मव: । गुता: इलय् छग: खानदानी थल ज्वना: छम्ह मचा जिगु नां कया: स:ता: वल । जिं खानदानी थल कया: न्यना, “सुनां बिया:ह:गु ?”

“छिम्ह काय् नं बियावंगु ।” थुलि धया: व मचा वन ।

जा नयेगु ई जुल । जि नया:च्वना । अदालतय् म्याद थपय् यायेत कालीमाटी प्रहरी प्रभागं जित का:वल । जि काय् नापलाना जक वनेगु धया ।

“छित नापलाय्त गुलि मनूत वयेधुंकल अदालतं म्याद थपय् मयायेकं छित सुं नं नापलाके बी मखु ।” छम्ह प्रहरी धाल ।

ओहो ! प्रहरीया फन्दा धयागु थ्व हे ख: । विवश जुया जि इपिंनाप वना ।

म्याद थपय् यायेत जितः न्यायाधिशया न्ह्यःने थने यंकल । न्यायाधिशं जित पुलुक्क स्वल । अले फाईल स्वयाः प्रहरीयात धाल, “निगू एन.जि.ओ.या ल्वापुइ बुराम्ह मनूयात न्यवः न्ह्याकाः हयागु ला ? बांलाक बुभय् याना का हयेमा । का न्यवः त्वतकि ।”

प्रहरीतसें काचाकिचिं जितः न्ह्याकातःगु न्यवः त्वकाः बिल । आः जित त्वतीगु जुल का धकाः च्वना ।

“छित घटनास्थलं गिरफ्तार यानाहःगु खः ला ?” न्यायाधिशं न्यन ।

“मखु श्रीमान, जितः आरोप जक लगय् याःगु खः । गुगु घटना जूगु हे मखु । किपू थानाया इन्स्पेक्टरं छगू खँ दु सहलह यायेमाल धया जि वनागु अनं जित कालीमाटी छवयाहःगु ।”

“छिगु तुति छु जुयाः त्वःधूगु ।”

“त्वःधूगु मखु श्रीमान् । न्यान्हु न्ह्यः छँय्या त्वाथलय् मर्कय जूगु जक खः ।”

“हिरासतय् प्रहरीं छुं दुर्व्यवहार यात ला कि ?”

“आः तकला छुं याःगु मदिनि । केरकारय् यंकाः तुति त्वःल्हायेमानि धाःगु दु ।”

“इमिसं अथे छुं नं याये दइमखु । अजाःगु छुं यात धाःसा जित धाः । मेगु छुं ल्वय् दु ला ?”

“जितः डायबेटिज ल्वय् दु । म्हिगःनिसें वासः नयेमखनि । जिगु मिखा बुलुया वनेधुंकल ।”

“गथे वय्कः यात वासः नकेम्वाः ला ?” न्यायाधिशं प्रहरीतय्के न्यन ।

“जिमिथाय् तयागु मखु । हनुमानध्वाखाय् तयागु । आः वनाः धाये ।” प्रहरीं धाल ।

न्यायाधिशं फाईलय् छुं च्वयाबिल । जिपिं अदालतं लिहां वया ।

“ग्वन्हुया म्याद बिल ?” जिं लँय् व वं प्रहरीयाके न्यना ।

“छितः ला न्यायाधिशं माया यानादिल । जिमिसं भिंन्यान्हुया म्याद फ्वनागु स्वन्हुया जक म्याद बिल । आः कंस हानं वयेमानि । याकनं जा नयाः तयार जुया च्वनादिसँ ।” प्रहरीं धाल ।

जितः हनुमानध्वाखाय् तयाः प्रहरीत वन । स्वताः इलय् प्रहरीं जितः सःतल । जितः नापलावःपिं दुगु जुयाच्च । जितः न्यवः न्ह्याकाः पिने यंकल । काय-भौ वःगु जुयाच्चन । जित लासा फांगा हःगु जुयाच्चन । जिं म्याट छकू जक कया । ब्लांकेट लित बिया । ब्लांकेट काल कि धँय् थाइ ।

कन्हय् कुन्हु सुथय् जा नयाः क्वथाय् च्वनाच्चनावलय् बरण्डाय् च्वनाच्चंम्ह प्रहरीं जित सःतल । जि वना । छम्ह सादा वसःम्ह प्रहरीं जित काःवयाच्चन । न्यवः मन्ह्याकुसे कुने ब्वना यंकल । जिगु म्ह पिइसे च्वनावल । जित केरकार शाखाय् यनाः दायेत्यंगु खःला धकाः मर्ति याना । जित स्या हे स्याःसां जिं मयनागु अपराध सकारय् यायेमखु । लुखां पिने छम्ह डी.एस.पी दनाच्चन । वं जितः नापं नापलायेगु थासय् ब्वनायंकल । अन ला नेवाः स्वायत्त राज्य मंकाः संघर्ष समितिया नायःपुचःया नायःत सकलें वयाच्चंगु खना । जितः त्वतकेत वःगु जुइ धकाः जिगु मन लसतां भय्बिल । वय्कःपिन्सं घटनाया बारे जिके न्यनेकने यात । जिं फुक्क खःखःगु खँ कना । मेपिं सकसिनं जिगु खँय् विश्वास याःथें च्वन । तर छम्ह गुम्ह एनजिओ चलय् यानाच्चंम्हसिनं धाल, “छं जिमि न्ह्यःने ला थः निर्दोष धाल, अदालतं सफाई कयाः वयेफुसा खः ।”

वयागु खँ न्यना जि अजूचाया । वं जितः विश्वास मयाःगु खनाः जिगु नुगः खुसुक्क वन । मेपिन्सं धाल, “अदालतं म्याद थपय् यानाः हयेधुंकल । आः थनं छुं हे जुइमखुत, आः छुं जुइ अदालतं हे याइ ।”

थुलि धयाः इपिं वन । जित हानं क्वथा ब्वनाहल ।

काय् नं सुथय् बहनि जितः छें नं जा नके हयाच्चंगु दु । जितः नापलाःवइपिं नं गःगः दु । न्यवः न्ह्याना नापलाः वनेबलय् जिगु नुगः हुन्हुनु ख्वइगु ।

निकःखुसी म्याद थपय् यायेत जितः अदालत यंकल । अदालतम मखु न्हापां सरकारी वकिल कार्यालय यंकल । जि अन वनाबल जिमि छेंजःपिं, पासापिं, थःथितिपिं व जिं ग्वाहालि यानातयापिं मेपिं मस्त नं वयाच्चंगु दु ।

अन जिके बयान कायेत संबलय् जिं धकया, “जित आरोपब्यूपिं मचात जिगु न्ह्यःने हचि । इमिसं जिं अथे याःगु खः धाःसा छिकपिनिसं धाःगु भवँतय् सहि याना बी ।”

“व मचात कुने वयाच्चंगु दु । का जिं) इमित थन ब्वना हये ।” छम्ह मिसाम्ह असई नं धया वन ।

जि पलख पियाचवना । असई याकःचा वल । वं धाल, “मचात छिगु न्ह्यने वयेस मानय् मजू ।”

जिगु न्ह्यःने भिन्हय्गु न्ह्यसः तयेहल । जिं न्ह्यसःया लिसः बिया वना । अन्तय् जिं धया, “थ्व घटना जूगु हे मखु । इमिलिसे जिगु लाहिया नाता मदुसां जिं थः म्ह्याय् थें यानाः लहिना तयागु खः । इमिसं आरोप लगय् दिं कुन्हु जि व थास वनागु हे मदु ।”

अनं जितः न्यायाधिशया न्ह्यःने यंकल । न्यायाधिशं जिगु बयान ब्वनाः जिके न्यन, “थुकी च्यातःगु खँ फुक्क छिं थःगु राजीखुशी व होसहवासय् बिया दियागु खःला ?”

जिं खः धया । अले न्यायाधिशं मेगु न्यान्ह्या म्याद तनाः बिल ।

स्वकःखुसी जित अदालत ब्वनाः यंकल । न्यायाधिशया न्ह्यःने जिगु फाईल तयाबिल । न्यायाधिशं जिगु फाईल बांलाक स्वयाः प्रहरीतय्त धाल, “अभियोग पत्र ग्वः ? खाली म्याद थपय् याःवयाचवन ।”

“मिसा मस्तय्गु मेडिकल रिपोर्टर्भ वःगु मदुनि ।” मिसाम्ह अ.स.इ.नं धाल ।

“मेडिकल रिपोर्ट मवःनिसा छिकपिं भायाः कयाः हयादिमाल । निगू एनजिओ.या ल्वापुइ बिचरा बुरायात दुःख बियाचवन । का आः न्यान्ह्या ई बी । उबल तकया दुने अभियोग पत्र तयार याना महल धाःसा वय्कःयात जिं थनं हे त्वःता छ्वये ।” न्यायाधिशं धाल ।

न्यायाधिशया खँ यानाः प्रहरीत लुरुक्क जुल । आः न्यान्हु जितः त्वःति ला धयागु मनय् आशा दत । जिगु पांगा छेंय् प्रहरी खान तलाशी याःबल मस्तय्सं धाःथें छुं हे लुयामवःहँ । उकिं छेंया ताःचा चायेकाः बिइधुकल धाल ।

छन्हु न्हिनसिया भिंनिताः इलय् छम्ह असई नं जितः काःवल । न्यवः मन्त्याकुसे पिने यंकल । नापलायेगु थास सुं नं खनेमदु । जित अफिसया तलय् क्वथा ब्वनाः यंकल । जिं मनं मनं बिचाः याना थौं जितः केरकार शाखाय् यंकेत्यंगु जुइ । उकुन्हु म्ये हायेकाः दायेफक्व दाइबलय् न्ह्याथ्थें च्वंमह मसहरमह मनुखं अपराधक कबुल याइ ।”

तलय् थ्यनेवं जित छम्ह डी.एस.पी.या क्वथाय् दुछ्वल । जिं अन दुने नेवाः न्ह्यलुवाःत निम्ह खनाः । इपिं सोफाय फ्यतुनाचवन । जित नं इमिनापं फ्यतुकल ।

“आ: जिमिसं छु याये मजिल । बरु थन दुने छु सुविधा मा: धयादिसँ । जिमिसं फुगु सुबिधा बिइ ।” जि सोफाय् फेतुइवं डी.एस.पीं धाल ।

“जि छम्ह च्वमि ख: । जित थन कापी कलमया व्यवस्था याना बियादिसँ ।” जिं धया ।

“जिमिसं छित कापी कलम ला बिइ तर छपाना दतले ल्याखाना: बिइ । लिपा पिहां भाइबलय् नं पाना: ल्याखाना स्वये । छपाना जक पा: जुल कि छित बांलाइ मखु । छिं व कापीया सुरक्षा याना दी फुला ?” डीएसपीं धाल ।

जिं छु लिस: बिइ मफुत । जिं व कापी पानाया सुरक्षा याये फइथे मतायेका । उकुन्हु जि चनाच्चनाबलय् जिगु म्हिचाय् दुगु सच्चिछ वंगु प्यपा: नोटय् छपा: नोट पा: जुयाच्चंगु लुमना: वल । उकिं जिं कापी कलम हचि मधा:से मेगु हे खँ धया, “जि डायबिटिजया ल्वगि न्यासि जुया: च्वनेमा: । उकिं थुखें कुनं उखे कुनय् तक न्यासिजुइगु सुविधा बियादिसँ ।”

“ज्य जिं धयाबिइ । डायबिटिज ल्वगियात बलात्कारया आरोप गुगु संस्था लगय् जूगु जुइ मखु ला ?” डीएसपीं धाल ।

“ख: भ्वाइस अफ चिल्ड्रेन नांया संस्थाया ल्हा: दु ।”

अन च्वना: ताउतक हे खँल्हाना: वया ।

उबलय्निसें प्रहरीतसें जित उखेंथुखें चा:हिइके बिल । जिप्रति इमिगु व्यवहार हे पानावन । आ: जि सुथय् बहनि रोलकलय् कुने चुकय् वना: दंवने म्वा:ल ।

न्यान्हु दुखुन्हु हानं प्रहरीतसें जित: का:वल । इमिलिसें अदालत वना ।

“मस्तय्गु मेडिकल रिपोर्ट वल ला ?” लँय् ववं जिं न्यना ।

“वल, मेडिकल रिपोर्ट छिगु पक्षय् दु ।” प्रहरी हवल्दारं धाल ।

वयागु खँ न्यना: जिग मन आनन्दित जुल ।

न्यायाधिशं जिगु फाईल स्वल । कन्हय् थुनछेक बहस जुइगु सूचं बिल । जिं काय्यात वकिल मिलय् यायेत धया । काय्न् धन्दा कयादीमते फुक्क मिलय् यायेधुन धाल । जित हानं हनुमान ढोका लित व्वनाहल ।

कन्हय् कुन्हु सुथय् भिता इलय् हे प्रहरीतसें काःवल । निम्ह मिसापिं प्रहरीत वःगु जुयाच्चन ।

“का बा। जिमिपाखें छुं गल्लि जूगु दुसा माफ यानादिसँ । थौं छि छँय् वने खनी ।” हनुमान ढोकाया प्रहरी हवल्लारं जिगु सामान फुक्क लित बियाः धाल ।

थौं अदालतय् थुनछेक बहस जुइ । जित या त जेल चलान याइ मखुसा धरौटी त्वःतेफु । उकिं आः जि हानं हनुमान ध्वाखाय् वयेमालीमखुत ।

महिला प्रहरीतलिसे ट्याक्सी च्वना अदालत वना ।

“छिक्पिन्सं सिइमाः जि थौं छँय् वने दइ ला ?” जिं प्रहरीतय्के न्यना ।

“मेडिकल रिपोर्ट छिगु पक्ष दु । घटनास्थलया मुचुल्का नं छिगु पक्षय् हे दु । मस्तसें ब्यूगु जाहेरी बाहेक मेगु छुं दसि दुगु हे मखु । सायद छिन धरौभटी त्वःतेफु । लिपा सफाई नं बिइगु जुइ ।” हवल्लारं धाल ।

वयागु खँ न्यनाः जिगु मन चंचं धाल । जिं हानं इमिके न्यना, “जि म्ह्याय्पिन्त स्कुल छवः ला ?”

“छु म्ह्याय् म्हयाय् धकाः हाला दियागु । अजाःपिं खातेत नं म्ह्याय् जुइला ? अबु थज्याम्ह मनूयात नं अजाःगु द्वपं बी छाःपिं पापिनीत । जिमिसं छिगु बारे फुक्क खँ सिइकेधुन । छि थजाःम्ह समाजसेवी मनूयात अजागु मखुगु आरोप लगय् याये छाःपिं गजाःपिं खातेनीत ?” प्रहरीं आक्रोस प्वंकल ।

जिपिं अदालत थ्यन । ट्याक्सीं कुहां वयेवं जिं आखः ब्वंकाःतयापिं व मेपिं मस्तसें जितः भुवल । जि काय्-भौ, दाजु, भिन्चापिं, पासापिं व थःथितिं सकलें अन वयाच्चन । इपिं सकसियां विश्वास दु थौं जितः अवश्य त्वःती ।

जितः न्यायाधिशया न्ह्यःने थने यंकल । अनया सुब्बां जित मिशिल ब्वंके बिल । व मिशिल ब्वं ब्वं जि अजूचाया । गजाःगु मखुगु द्वपं बियाःतःगु । सुब्बां जिके न्ह्यसः न्यन । जिं सरकारी वकिल ज्याकुथिइ बियागु थें हे बयान बिया ।

“छित मस्तसें अजाःगु द्वपं छाःय् लगय् यात जुइ ?” सुब्बां न्यन ।

“व मस्तसें जिगु छँया निमय् मच्चन । इमित गरीव असहाय धकाः लहिना आखः ब्वंकाः तयागु । इपिं ला ल्याय्म्ह हाय्काः जुल । जिं अथे सनां जुइमते धकाः ब्वःबिया । जिं

मसीक मसीक इपिं ल्याय्म्ह नापलाना जूगु खना: छम्ह मचायात न्यान्हु न्त्यः आइतवा: हे वया मांम्ह सःता पितिना छ्वया । मेम्ह मचायात मोहनिबल्य् गाम्य् छुवयेगु लिहां वये दइमखु धया । छम्हेसित पितिना छ्वयागु व मेम्हसित छेंय् छ्वयेगु धयाबल्य् आश्रयया निति छगू एन जि ओलय् वन । वहे एनजिओया खँ न्यना: जित मखुगु द्वपं ब्यूगु खः ।” जिं धया ।

मेडिकल रिपोर्ट्य् मस्त्य् कुमारी जाली मगूनि, इमिगु म्ह्य् गनं घाःखू मदु । घटनास्थल मुचुल्काय् नं छुं कथंया घटना जूगु खनेमदु । लासा भतिचा स्यकुंगु नं मदु । घाराघुरु जूगु छुं खनेमदु धका: च्वया तल ।

“छि धरौटी पिहां वने दइ थें च्वं । दां भतिचा व्यवस्था यायेमाली । दां ज्वनावःगु दु ला ? काय्याके न्यनादिसँ ।” सुब्बां धाल ।

“दां ज्वना: वयागु दु ला ?” जिं काय्यात सःता: न्यना ।

“दांया पीर कयादीमते बा । थन वयाच्चपिं सकसेंनं दां ज्वनावःगु दु । बुंया लालपूर्जा माःसां प्यकू ज्वना वयागु दु ।” काय् नं धाल ।

काय्या खँ न्यना: जिगु मन याउंसे च्वन । अनं थुनछेक बहस न्त्यात । जि वकिल निम्हसें जित: त्वतेमा: धका: बहस यात । विपक्षया वकिलं खास छुं हे बहस मया: । वं लिपा गथे ठहर्य् जुइ अथे हे यायेगु कथं पुर्पक्षया निति थुनाय् तया: कारवाही न्त्याके माली धाल ।

बजि नयेगु ई जुल । इजलास प्वन । जिपिं सकलें पिने च्वं वया । अदालतया फैसला न्यनेत जिपिं पिने पिया:च्वना । सकसियां जि छेंय् ब्वना यंके दइधका: आशा कया: च्वन । छायाधा:सा जित ब्यूगु द्वपं कपोलकल्पित धका: सकसेंनं स्यू ।

न्यायाधिशं थःगु फैसला रजिस्टर्य् च्वया: वनेधुंकल । लिपा फाँटवालायाथाय् वना: न्यंबलय् जित पुर्पक्षया निति थुनाय् तयेगु फैसला यानावंगु जुयाच्वन । व आदेश न्यनेवं जि स्यायेत यंका:च्वंम्ह दुगुचा थें प्रहरीतय् फन्दाय् लात । जित न्यवः घाःकल । छेंय् वने दइ धइगु जिगु आशा, अभिलाषा फुक्क फिसलय् दनागु छेंय् थें दुना: वन । जिम्ह काय्, थःथितिपिन्सं ज्वनावःगु दांप्वः व लालपूर्जा ज्यालग्य् मजूगु वांछ्वयातःगु भ्वं सावित जुल ।

“का छित डिल्लीबजार जेल छ्वयेगु जुल ।” फाँटवालां धाल ।

“जिगु छेंय् किपुली । जित भद्रगोल जेल छ्वयादिसँ । अन जूसा जि मनूत वये वनेत अःपुइ ।” जिं धया ।

“अय्सा पलख पिया:दिसँम । अन थामय् दु ला, मद्दु ला स्वयेमानि ।” फाँटवालां धाल

।

जि पलख पिया:चवना । जि मस्त जित जवना: त्वाँय् त्वाँय् खल । इमिगु ख्वसलं अदालत परिसर थ्वल । जि थ:थिति, पासापिनि मिखाय् ख्वबिया खुसी बा: न्ह्यानाचवन । तर व खुसीबालं जित चुइका यनेमफु । काय्या मिखाय् व ख्वालय् नुग: मछिंगु स्वया: तंप्व: अप्व: खनेदु ।

“नु बा,भद्रगोलया पूर्जि हयेधुन । याकनं वनेमाल । अन लुखा तीधुंकल कि हानं हनुमानध्वाखाय् चवनेमाली ।” छम्ह प्रहरीं धाल । मेम्हसें ट्याक्सी छग: माला हल । ट्याक्सी चवना: जिपिं वया ।

“थ्व न्यायाधिशं आ: पुर्पक्षया निंति छ्वयाह:सां मिशिल बांलाक ब्वनकि संस्थां फसय् या:गु धका: सिलकि सफाई नं बी फु ।” लँय् ववं छम्ह प्रहरीं धकाल ।

“छँया मुली मनू । थुज:गु मोहनिया इलय् जेलये वयेमाल । छु याये बा ! नुग: मछिंका: दिइमते । पापी मस्तय्सं याना: वयेमा:गु ख: । आवलि सुयातं दया माया यानादीमते ।” मेम्ह प्रहरीं धाल ।

“मेगु जेल थें मखु । भद्रगोल जेलयात आ: भद्रबन्दी गृह धाइगु । मेगु जेलय् स्वया थन तसकं बांला धा:गु ।”

थथे हे खँ ल्हाल्हां जिपिं भद्रबन्दी गृह थ्यन । मा:गु प्रक्रिया पूवका: जित भद्रबन्दी गृहया लुखाय् थ्यंका: न्यव: त्वका: अनच्चपिं मनूतय्त जिम्मा बिया: प्रहरीत वन ।”

जिं रत्नमानयात थुलि खँ कनेलात ।

“बा ताउजाल याकनं दनेमाल, मेपिन्त नं थाय् बिइमाल ।” लुखा नायो हा:वल ।

“पलख आसे च्या छगू निं त्वने ।” जिं धया ।

“मखु ई मन्त । जि हे मजिल । मेपिन्सं छु मधाई ?” नायो हाल ।

जिं रत्नमानया ख्वा: स्वया: । वया ख्वा: जिल्ल जुयाचवन । मंमदु मंमदु जिपिं निम्हं बाया वया ।

थौं मंसिर महिनाया न्हापांगु दिं । हरिबोधिनी एकादशी, तुल्सी स्वांमाया ब्याहा याइगु दिं । थौं हिन्दूतसें हिंसा याइमखु । ला, न्यां छुं नं नइमखु । तर थौं हे मुसलमानतय् बकरिद पर्व हँ । हिन्दू व मुसलमानया चलन थ्याक्क हे अःखः । थौं इमि खसि स्यानाः पाहाँ सःताः नकेमाः हँ । उखे सेन्ट्रल जेलया मुसलमान बन्दीतसें थन भद्रबन्दी गृहया बन्दीपिन्त बकरिद पर्व हनेत ब्वनापौ छ्वयाहःगु दु । उकिं थनच्वपिं सच्छिम्हं मयाक मनूत उखे वनेतम तयार जुयाच्वन । अथेधकाः उखे वनीपिं सकलें मुसलमानत मखु । मुसलमानत ला च्याम्ह भिम्ह ति जक हे दु । मेपिं फुक्क हिन्दू, इसाई व बौद्ध धर्मावलम्बीत दु । इपिं धर्म मानय् यायेत अन वनेत्यंगु मखु । थः पासापिं नापलाय्त व चाहिलेत वनेत्यंगु खः । भद्रबन्दी ज्याऊवः जुइबलय् नं अनच्वपिं बन्दीत थुखे वः ।

उकुन्हु थन ओमशान्तिया दँमुज्या ज्याऊवः जूबलय् नं अनच्वपिं सच्छिम्हं मयाक वःगु । थौं जि नं वयेगु खः ला धकाः न्यंगु खः । जिं म्हां धया । उखुन्हु कार्तिक १६ गते ओमशान्तिया ज्याऊवल्य् सेन्ट्रल जेल चाह्यु वनागु । निघौ च्वनाबलय् अन च्वने हे मंमन्त । थुखे स्वयाः अन मनूत यक्व दु । न्ह्याथ्याय् स्वःसां मनूत गःगः दु । स्वःस्वःथाय् फोहोर । अन न्ह्याथ्याय् च्वनां चुरोट त्वंसां ज्यू । च्या त्वनेगु होटल प्यंगू दु । बजि नयेगु नं प्यंगू न्यागू होटलत दु ।

जिगु क्वथाया च्याम्ह पासापिं नं उखे वंगु दु । उकिं क्वथा सुनसान धाःसां ज्यू । जि जा नयाः क्वथाय् च्वनाः डायरी च्वयाच्वना । आकाभाकां माईकं स्वकः जिगु नां सःताः हल । सु वल जुइ धकाः लुखाय् वना । तीजक पिने स्वया । जिम्ह पासा रत्नमान वःगु जुयाच्वन । व वःगु खनाः जिगु मन लसतां भय्बिल । ख ला व म्हिगःतिनि जित नापलाना वंगु खः । जि ला व लिसा कयाः वइमखुत ला धकाः च्वनागु । मेपिं पासापिं छकः नापलाना वना अभं लिसा कयाः मवःनि । जि नापलाकीगु थासय् वना ।

“जा नये धुन ला ?” रत्नमानं न्यन ।

“च्या त्वनेगु ई जुइधुंकल । म्हिगःतिनि वःम्ह थौं हानं वल ।”

“छाय् न्हिं न्हिं वयेमज्यूला ?”

“ज्यू छाया मजिइ ? अयनं ।”

“छु अयनं ? पासा थुजा:गु ऊयारखानाय् तया: जिं गथे मन तयेगु ? छं छु नल जुइ, गुजा:गु थासय् चनाचवन, गथे न्हि छ्यानाचवन जुइ ? वहे जक लुमना: थौं चच्छि न्ह्य: मव: । छं गुगु इलय् जा थुया नयेगु ? जा थुया नयेत पासापिं दु ला कि मद्दु ?”

“थन नयेगु त्वनेगु खँय् छुं हे पीर मद्दु । देशय् गणतन्त्र वया: छुं ह्युपा: व: मव: मस्यु । थन ला यक्व: ह्युपा: वयेधुंकल । न्हापाथें आ: थन थ:महं जाथुया नयेम्वा: । जा नकीगु प्यंगू मेस दु । अन सुथय् गुता: इलनिसें भिंछता: इलय् तक, बहनि खुता: इलनिसें च्याता: ईतक जा नयेमा: । उगु इलय् जा न: मवन धा:सा द्यांलाय् माली । थ:महं नयागु चिपभु तकं सिलेम्वा: । चत्त टेबुलय् च्वनेवं प्याक:भु -खण्ड थाल) जा, केँ, तरकारी व अचार नापं तया: न्ह्य:ने तयेहइ । नयेजक फुसा न्ह्याक्व लिसा कया न:सां ज्यू ।”

“मेसय् जा नयेबलय् गुलि दां पुलेमा: ?”

“दांछि दांनं पुलेम्वा: । सरकारं न्हिं ७०० ग्राम जाकि व पीन्या (४५) तका दां जिमित बीगु दु । व दां व जाकि भान्सां हे काइ । हरेक महिनाया १ गते व १५ गते याना: लच्छिया निक: ला नकी, ला मन:पिन्त स्पेशल तरकारी दयेका: नकी । थ:गु धेबां न्याना नयेगु जूसा न्ह्याबलें नयेगु दु । उलि जक ला भान्सां नकूथे न:सा ला लच्छिया स्वस: दां ‘दालको पैसा’ धका: नं ब्यू । जि ला डायबिटिज रोगी । थन आलु मत:से छुं हे तरकारी दयेकी मखु । जिं आलु नयेमज्यू । उकिं आलु मद्दुगु स्पेशल तरकारी धका: नयेगुलिं जित स्वस: दां बीमखु ।

“छु डायबिटिजया ल्वगि । लच्छिया निक: ला नयां गा: ला ?”

“थन दां जक दुसा थ:गु धेबां न्ह्याबलें ला नयेगु दु । अथे ला थौं तक जिं ला न्याना: मनयानि । छन्ह अत, निन्ह अत: छँय् नं ला दयेका छ्वया: हयाच्वंगु दु । निछा: स्वछा: नयेत गा: । अयसां नयेगु व त्वनेगु जक नं ला भीगु जिन्दगी मखु । थुज:गु बैशय् थन च्वंवाचवने माल ।”

“अले चनेगु गथे लय् ? खाताय् कि बँय् ? याक: याक: कि ऊव:लाक ?”

“गन याक: याक: चनेदइ । याक: याक: चनेत ला भाइ नाइके, सहनाइके या नाइके जुइमानि । थन न्हय्गु ब्लक दु । आ: जि ३ नम्बर ब्लकय् चनेगु । भिंगुमह ऊव:लाक चनेमा: । लासाया

साइज ३० इञ्चया जुइ । मूपुलेबलय् मेपिन्त त्यली ला धकाः ग्यायेमाः । भी छैय्या लासा मज्यू । थनया साइज दयेकेमाः । न्हापा राणातय् इलय् सलचीगु थासय् थौं मनू तयातःगु दु । ३५० म्ह मनू च्वनीगु थासय् थौकन्हय् ५५० म्ह तयातःगु दु ।”

“छन्त जाहेरी ब्यूपिं मस्त गन दु धाल लय् ?”

“छगू एन.जि.ओ नं ग्वाकाः जिगु विरोधय् जाहेरी तयेकूगु । थौकन्हय् वहे संस्थां इमित संरक्षण बियाः लहिना तःगु दु हँ । जि पासापिं इमित नापलाय्त वनं सुयातं हे नापलाके मब्यू हाँ । इमित ला छकू क्वथाय् कुनातःगु दु हँ ।”

“छाय् लय् ?”

“मखुगु खँ खः धायेकेत का । जिं पितिना छ्वये धयाबलय् आश्रयया नितिं ग्वाहालि काःवपिं मस्तय्त छगू भ्वंतय् सही याकल जिगु विरुद्ध तःगु जाहेरी भ्वंतय् छु च्वयाः तल अथे हे साक्षी बकपत्र जुइबलय् न्वंवाये माः धकाः इमित सुथय् बहनि घोकय् याकीगु हँ ।”

“छं या हे मयाःगु अपराध यात धकाः इमितसं गथे धाई ?”

“अथे जुयाःला इमित भत्तुयात खँ स्यनेथें स्यनातःगु । धाइनापं दु मखुगु खँयात खः धकाः सच्छक दोहोरय् यात कि खःगु तायेकी धकाः । अथे हे का । आः व मस्तसें जिगु पक्षय् न्वंवाइमखुत जुइ ।”

“छाय् ? छं अपाय्सकं माया स्नेह बियातःगु इमितसं अथें हे ल्वमंके फइ ला ?”

“बाध्यतां ल्वःमंकाः छ्वइका । इमित नं संस्थां ख्यानाः तयेधुंकल । यदि अदालतय् प्रहरी थानाय् जाहेरी ब्युथें न्वंमवात धाःसा भुठा मुद्दा धकाः इमित खुदँया जेल सजायं जुइ धकाः ख्यायेधुंकल । जि ला काय् दु, दाइ दु, पासापिं यक्व दु । न्ह्याम्हसें नं ग्वाहालि यानाः त्वतकी हँ । इमित सुनां ग्वाहालि बिइ ? खुदँ जेलय् च्वनेधुनकि इमित सुनां ब्याहा याइ ? उकिं जिगु पक्षय् न्वंवाये मखु धया हयेधुंकल ।”

“आः छंगु मुद्दा गन थ्यनाच्चन ?”

“१७ नं पुनारावेदन अदालतय् थ्यनां च्वंगु दु । उकुन्हु शुक्रवार पेशी दुगु खः । इलं मलानां बहस मजुल । पेशी सर जुल हँ । आः हानं वइगु शुक्रवाः पेशी दु धाल । ग्व छु जुइगु खः । १७ नं पुनारावेदनं छु । जुइ धयागु आशा मदु । १७ नं पुनारावेदन धयागु जिल्लाया फैसला

सदर याइगु थाय् धकाः अप्वःसिनं धाःगु दु । थन दुने च्वनाच्चंपिं मेमेपिं पासापिं नं १७ नम्बरय् वनागु हँ । जिल्लाया फ़ैसलायात हे सदर याना हल । उकिं जिं नं काय्यात १७ नं. पुनरावेदन वनेमखु । माःसां म्वाःसां छाया् दां फुकेगु धयां काय् मानय् मजू । पुनरावेदन वनेगु धयागु बाःयात सरकारं ब्यूगु अधिकारया सदुपयोग यायेगु खः । थःगु खँ तयेका तरिका नं खः । अनं धरौटी त्वते नं फु । उकिं दांया सवाल मखु धकाः काय् नं भ्वंतय् सही याका यंकल । उकुन्हु शुक्रवाः पिहां वनेदइ धकाः जिगु मन गुलि चंचं धाःगु । पेशी सरय् जुल धाःबलय् जिगु गजाःगु अवस्था जुल । याउँक थन दुनेयाम परिस्थिति नाप त्वाय्चिनाः च्वनाम्हेसित पिहां वने दइगु आशा क्यनाः जिगु मनया शान्त पुखुली ल्वहंतिं कयेकाः तरंग हयाः ब्यू थें जिगु मन गोलमाल यानाबिल । आः कंस छु जुइ जिं धायेमफु । मदुम्हसित बी धायेमते धाःथें काय् नं जित वाथावाथा कंकाः बिल । च्या छकः नि त्वने ।”

“थन दुने होटल पसः दु । च्या, कफि, दुरु, धौ छु नयेगु धाःगु दु ।” थुलि धयाः सिखःयाथाय् च्वनाच्चंम्ह नायोयात चीनि मदुगु दुरुया च्या निगू कप हचि धया । पलख जायेवं जिमित निगू कप च्या बिइहल । च्या त्वना ।

“ओहो ! च्या गजाःगु साः । गुलि दां काइगु ?” रत्नमानं अजूचाया न्यन ।

“भितका जक । छगू कपया भितका । पिने स्वयाः मसाः ला ?”

“पिने थुलि ख्वातुगु, थुलि साःगु च्या गन त्वने दइ । थन अजाःगु फुक्क हे सुविधा दु का मखु ला ?”

“दु । सुथय् नास्ता यायेत पुरी, जिलेबी ला न्हिया न्हिथं हे दयेकू । व बाहेक गबलें चाना तरकारी, ख्यें मनाः तइ । गबलें आलु पराठा दयेकाः तइ । न्हिनय् नं न्हिं छगू छगू थी थी नसाः ज्वरय् यानाः तइ । छन्हु छ्वय्ला, छन्हु सेकुवा, गबलें बफ ममः, गबलें थुक्पा, गबलें चाउमिन, गबलें समोसा दयेकाः तइ । शनिवाः छन्हु दुनोट दयेकाः तइ । न्ह्यागु काःसां प्लेटया पीतका दां काइगु । ममः नयेत लाइनय् च्वनेमाः । थन पसलय् ख्वाउँगु त्वनेसां दु । रेडबुल त्वनेगु । उकिं रत्नमान आः न्हापार्थें मखये धुंकल । थन दुने थें पिने जूसा ला नेपाः स्वर्ग जुइका स्वर्ग । थन पसलय् हरेक सामानया मू च्वयाः तिकाः तयेमाः । च्वयातःगु मू बाहेक दां दांछि नं अप्वः कायेमदु ।”

“महेश छं जित दुनेया खँ ला कन । तर छं मचात गबलेनिसें लहिना । ग्वःम्ह दु छुं हे मकःनिं ।”

“छु कने पासा । जित ला उबलय्या खँ लुमंके तकं मयल । अयूसां छं न्यन । जिं मकन धाःसा छंगु मनय् व खँ थाना च्वनी । उकिं बांलाक न्यं जिं कनाहय् ।

थौया च्यादँ न्ह्यः । जि वीरगंज त्वःता किपू वया । किपुलिइ छँ च्वना । छन्हु जि मचानिसेंया छम्ह पासा नापलात । नीदँ लिपा व पासा नापलागु । इहिपाः याना जि वीरगंज वना । व पासा विदेश वन । व पासां असहाय, अनाथ, टुहुसा मस्तयूत आखः ब्वनेगुली ग्वाहालि यायेत छगू संस्था चायेकाः ग्वाहालि यानाच्वंगु । दच्छि, निदँ चलय् याना ज्या याइपिं मनू मदयाः दिकातःगु । जिं ई बिया ज्या यायेगु खःसा व संस्था हानं चलय् धाल । जित ला अगःचा मालाः देगःचा लूगु थें जुल । दां सुनां खर्च याइ धकाः न्यना । दांया व्यवस्था जिं याये । छन्त लच्छिया भिद्रः दां बी धाल । जिं ज्यू धकाः स्वीकृति बिया । निदँ न्ह्यःनिसें दिनाच्वंगु संस्था जिं नविकरण याना ज्या न्ह्याका । थम्हं बुइकापिं जक थः सन्तान मखु । थ्व धरति जन्मजूपिं सकलें थः सन्तान खः धकाः भाःपिया किपूया जक मखु, पिने वयाः किपुली डेरा कयाःच्वपिं मस्तनापं यानाः न्हापांगु दँय् ५४ म्ह मस्तयूत स्कूल भर्ना याना । इमिगु स्कूलया फीस, वसः, सफू, कलम, कापि नापं बिया । वहे दँय् मोहनिबलय् गैर आवासीय नेपाःमितय्गु संगठन -एनआरएन) या न्हापांगु सम्मेलन जुल । जिमिसं छगू ज्याऊवः याना इमित जिमिगु संस्थाया म्हसिइका बिया । मस्त फुक्क न्ह्यःने तयाबलय् इमि विश्वास नं वन । इमिसं नं जिमिगु संस्थात ग्वाहालि यात ।

“गुलि मस्त अप्वः दइ, ग्वाहालि नं उलि हे अप्वः दइ । उकिं ग्वाहालि यायेमाःपिं दुसा अभ् मेपिं नं थपय् या ।” पासां धाल ।

जिथाय् ग्वाहालि फ्वं वयाच्वपिं ला यक्व हे दु । उकी मध्ये भिंप्यम्हेसित ग्वाहालि यानाः मेगु दँय् ६८ म्ह मस्तयूत ग्वाहालि याना । मेगु दँय् ८४ म्ह मस्तयूत ब्वंका । हानं मेगु दँय् १०८ म्ह मस्तयूत ग्वाहालि याना । जिमिगु संस्थाया नायो जि पासाया नां संसारभर चलय् जुल । ग्वाहालि नं यक्व वल ।

जिमिसं लगानि यानागु दांया सदुपयोग जू मजू स्वयेत जि स्कूल स्कूल पतिकं चाःहिला स्वः जुया । सुं मस्त स्कूल मवल कि छाया मवःगु धकाः इमिगु क्वथा, छँय् वनाः

स्ववनेगु । गुलिं उसाँय् मदया, गुलिं ज्याय् वनेमाला: स्कुल मवइपिं जुयाच्चन ।गुलिं मंमदया स्कुल मवइपिन्त ब्व:बिया स्कुल थ्यंक त:वनेगु । उसाँय् मदुपिन्त अस्पताल यंका: वास: याना हयेगु । छक: छम्ह मिसा मचाम्ह स्कुल मव: । छाय् स्कुल मव:गु धका: वया डेराय् वना: स्व:वना । डेराय् मचा याक:चा । व ला भाराबान्ता जुया: बेहोस जुया: च्वनेधुंकल । लासा, लं, सुरुवा: फुक्क नं भारा लानाच्चन ।क्वथा छकुतिं ह्वास ह्वासा नव: । खि हे भ्याता भ्यातां दुम्हसित गथे अस्पताल यंके ? जिं व मचाया वस: त्वका । भ्वाथ: छकुतिं फोहोर सुचुक्क हुयाबिया । अन हे नकिमय् खानात:गु वस: पुंका: पाछ्छाया पिने तक हया । अस्पताल यंका । न्हापां इन्जेक्शन छग: बिल । अनं स्लाइन बिल । स्वंग: स्लाईन बिया: होसय् वयेका: बान्थि छेंय् त:वना । उबलय् तक व मचाया मां छेंय् वयेधुंकल । थजा:म्ह उसाँय् मदुम्ह मचायात याक:चा वाना छ गन वना धका: न्यना । ज्या या:वना । ज्या मवंसा थुमित छु नके धका: मांम्हं लिस: बिल ।

रत्नमान आ: व खँ लुमंकेबलय् जिगु म्ह हे चिंक चिंक मिना: व । व मचा मचाम्ह मखु । भिंप्यदं दुम्ह, थीमज्यू जुइधुंकूम्ह, म्हय् ल्यासेया चिं सकतां दयेधुंकूम्ह नच्चाम्ह ल्यासे । वयात नांगा तया: वया म्हय् खि हुइका: मेगु वस: पुंकागु सुनां नं खना: जिं बलात्कार यायेत्यन धका: उजुरी ब्यूगु जूसा जि दोषी जुइ ला कि मजुइ ? अबलय्ला जित चीनि ल्वगि नं मजूनि । थौंया अवस्था जूसा जिगु जिन्दगी फुइगु । तर रत्नमान जिगु मनय् व मचा नच्चाम्ह ल्यासे धयागु छतिं हे मतिं मवं । वया म्हया अंग प्रत्यंगया बारे छुं हे बिचा: मवं । जिगु मनय् ला उसाँय् मदुम्ह मचायात अस्पताल यंकेगु जक भावना वयाच्चन । जिगु मनय् व जिम्ह मचा, उसाँय् मदुम्ह मचायात ग्वाहालि यायेगु जक भावना वयाच्चन । उकिं थ्व यौन धयागु मनूतय् मनया भावनाया खँ ख: । सुनां गथे बिचा:यात अथे हे खनीगु ।

जिमि पासां अनं लिपा, “आ: अनाथालय् च्वनीपिं दुसा अनाथालय चायेके माल ।” धाल ।

“भीसं लहीजक फुसा थन लहिमा:पिं गुलि मस्त दु गुलि मस्त दु ।” जिं धया ।

“थाय् गन काये ?”

“जिगु पाँगाया छेंय् सुं नं मदु । अन हे तये ।”

पासां ज्यू धाल । उगु हे इलय् सविता स्कुल मवः धकाः वया हेडसरं धाल । जि वया
क्वथाय् स्वःवना । वया मां नापलात । सविता छाय् स्कुल मवःगु धकाः न्यना ।

“छिसं मचातय्त आखः जकं ब्वंकाः दिल । नके त्वंके ला जिं हे यायेमाः । जि याकःचिया
कमाइ नं प्यम्ह नयेमाः । जिं वयात लही मफुत । उकिं भैसेपाटी छम्ह साहुया छैय् ज्या
याकेत छवयाः तया ।” वया मामं धाल ।

सविता व वया केहेपिं निम्ह यानाः स्वम्हेसित आखः ब्वंकाः तयागु । सविता आखः
ब्वनेगुली च्वन्त्याः । न्त्याबले कक्षाय् न्हापा लाइगु । उकिं वं ब्वनेगु त्वःतूबलय् जित नुगः
मछिन । जिं संस्थाया नायोयात धया । वं ज्यू आःयात प्यम्हति जक ति धाल । छन्हु सविता
जित नापलाः वल । वं मिखाय् दंक ख्वबि तयाः धाल, “सर जि तसकं आखः ब्वनेमास्तिवः
जिमि मांनं जित लही मफु धकाः मेपिनि छैय् भ्वातिं तयेके छवल । व छैय् जिव च्वने मंमदु
। अन च्वनेत जित ग्याःसे वः ।”

“अन च्वनेत छाय् ग्यानागु ?” जिं न्यना ।

“अन बुराम्ह बाःनं जिगु ल्हाः ज्वना साला काइगु । ईब्यः मदयेक नुगःपा ज्वनेत वइगु । छैय्
सुं नं मदइगु पाखे लाकाः जित छु यात कि छु याये ?” व मचां ख्वाः खिउंक तयाः धाल ।

जिं वया मांनाप खँल्हाना ।

वया मांनं धाल, “छु याये सर, जि गरीब जिं म्थ्याय्यात लही मफु । छिं हे लहिना आखः
ब्वकाः दीगु जूसा जित मञ्जुर दु ।”

उगु हे इलय् मेम्ह मचा कविताया मां ज्या याःवनेगु धकाः देशं पिहां वन । इपिं नं
धादिंगयापिं किपूली क्वथा कयाच्वीपिं । कविता, वया केहे व बजेमांम्ह जक दु । कविता व
सविता छगू हे स्कुलय् ब्वनीपिं । सवितायात होस्टेल तयाः आखः ब्वंकेत्यंगु धकाः कविताया
बजेमांनं सिल । छन्हु वं जित नापलाः वल ।

“हजूर, छैय् जि बुरिम्ह व छय्पिं निम्ह जक दु । तःधिकःम्ह छय् नच्चा ल्यासे जुयावल । छै
मां अबु मदु । वयात सुनां सुं याइ ला धकाः ग्याः । उकि कवितायात छिगु आश्रयय् तये
दुसा ज्यू ।” कविताया बजेनं धाल ।

जिं बिचाः याना छैय् स्यल्लाम्ह अभिभावक मन्त कि मिसा मचातय्त न्ह्यामहसें नं स्यंकेत स्वइ । उकिं जिं वया बजेमांयात धया, “होस्टेल चलय् यायेगु जुल धाःसा तया बी ।”

अथे हे सम्मभना धाःमह मेमह मचाया बौ प्वाथय् क्यान्सर जुयाः वासः याकु याकुं मन्त । इपिं नं स्वमह तःकेहें ब्वंकाः तयागु । स्वमह मध्ये चीधिकःमह सम्भनायात होस्टभेलय् तया ब्यू धाल ।

जिं पासायात ईमेल याना छवया ।

“अनाथालय् चायेकेगु जूसा होस्टेलय् तयाः आखः ब्वंकेमाःपिं प्यमह मस्त दत । तयेगु ला कि मतयेगु, छु यायेगु ?”

“ज्यू आःयात छंगु छैय् अनाथालय् चलय् या । थुजाःपिं दुःखंकाःपिं मस्तय्त लहीबलय् तिनि भीगु इज्जत दइ । ग्वाहालि नं यक्व दइ । लिपा छें बांलाक दयेका बिइ ।” पासां धयाहल ।

“यदि अनाथालय् दयेकेगु खःसा जिगु पुलांगु छैय् बी । व जिगु कूल छें खः । क्वथा छकू जक जित काये ।”

पासां छमह मचा लहीत निद्वः खर्च बी धाल । जिं व स्वमह मस्तय्त जिगु पुलांगु छैय् पांगाय् तयेयंका । उबलय् तिरिमय्जुं धाःगु खः, “नच्चा ल्यासेपिं मस्त लही धकाः जुल । छन्त अबगाल वयेफु न्हिं । बांलाक होश या ।”

“जि छु ल्याय्महमह मनू खः ला ? थुजाःमह बुरामह मनू व नं डायबिटीजया ल्वगि ।”

“जिं स्यू, छु चीनिया ल्वगि । मेपिन्सं छु स्यू ? जंकू यायेधुकूपिं बुरातसें ला ब्याहा यानाच्वंगु दु ।”

“मेपिन्सं यगु धायेमाः जित छुं मतलब ? छुं जित विश्वास यायेवं गाः । कतःपिन्सं धाइ ल्हाइ धकाः ग्याना जूसा छपलाः नं छी मालीमखु ।”

जिं थःगु जिदिं मस्त लहिना । इमित छगू नियम दयेकाः बिया । बहनि च्याताः ई लिपा छें नं पिहां वने दइमखु । पासा, दाजु-किजा धकाः सुं मिजं मस्तय्त थन छें दुने हये दइमखु । जित मन्यंसे मापिं नापलाः वनेगु धकाः वने दइमखु । इमिसं व नियम मानय् याये धाल ।

सुथय् बहनि बाघौ बाघौ जि अन वनेगु । इमित माःमाःगु सामान न्यानाः बिया वयेगु । थये हे ई फुना वनाच्चन । मस्त लहिनागु दच्छि दत । इपिं स्वम्हं पास जुल । इमिपाखें छुं खँ न्यनेम्वाःनि । जि जन्मय्म जूगु, ब्वलंगु छेंय् मस्त तयाः तयागु । व त्वाल्य् जि मच्चंसां जि दाजु, फुकीबाकाय् च्वनीगु थाय् खः । व मस्तय्त जिं थः म्थ्याय् यानाः लहिना तयागु सकसिनं स्यू । उकिं सकसिनं इमित मतिना याः । इमित बांलाःगु व्यवहार यानाच्चन ।

उगु हे इलय् निर्मला ब्वना नीरु वल । निर्मला मेपिनि छेंय् भ्वातिं जुयाः ज्या यानाच्चंम्ह । आः साहुनी नं आखः ब्वंके मखु धाल । उकिं वयात नं होस्टलय् तयाः आखः ब्वंकि धाल । गुलि ब्वना तयागु दु ? ग्वःदँ दत धकाः न्यना ।

“भिन्त्यादँ दत । खुगू तगिं पास याना तयागु दु । जि आखः ब्वने मास्तिवः । जित ग्वाहालि यानादिसँ ।” निर्मलां धाल ।

वया आखः ब्वनेगु तःधंगु चाहना दुगु जुयाच्चन । भी मस्त भिन्त्यादँ दइबलय् एस.एल.सी. पास जुइ । थ्व मचा नकतिनि खुगू तगिं पास जुल । व मचाप्रति जिगु मनय् करुणा भाव वन । उकिं वयात नं होस्टेलय् तयाः आखः ब्वंका ।

सम्भनाया ततापिं निम्हं एसएलसी पास जुल । इमिसं भति भति कमाय् यात । छेंय् मांम्हसित पासा माल धकाः सम्भनाया मामं जित सुभाय् बियाः म्थ्याय्म्ह होस्टलं छेंय् ब्वना यंकल ।

बैशाख महिना थ्यन । सविता, कविता व निर्मला स्वम्हं जाँचय् पास जुल । जिगु मन लय्ताल । कविता च्यागू तगिमय् ब्वनीम्ह जुल । उगु हे इलय् वया मां विदेशं लिहां वल । व मदुगु इलय् वया म्थ्याय् लहिना ग्वाहालियात धकाः जित सुभाय् बियाः म्थ्याय्म्ह ब्वनाः यंकल । कविता वंगु सिइवं नीरु जिथा वल । व नं मेपिनिगु छेंय् भ्वातिं थें ज्या यानाः आखः ब्वनाच्चंम्ह । व गुगू तगिमय् फेल जुल । व ज्या याइगु छेंय् आखः ब्वनेगु ई हे मदु । उकिं व नं होस्टलय् च्वनाः आखः ब्वने धाल । कविताया पल्सा वयात तया ।

विश्वय् आर्थिक मन्दि वल । जिमिगु संस्थायात ग्वाहालि यानाच्चपिं दातापिन्सं ग्वाहालि मयात । जिमि नायोया नं घाटा जुल । उकिं आः न्हूपिं मस्त दुमकायेगु व होस्टेल बन्द या धाल । जिं थ्व खँ मस्तय्त धया । होस्टेल बन्द याये धयाबलय् इपिं त्वाँय् त्वाँय् ख्वल ।

“छिं स्याःसां पाःसां जि थनं गनं वनेमखु ।” धकाः सविता खल ।

“खः बा, जिमित ज्या मालाः बियादिसँ । जिमिसं ज्या याना वने । जिमित थनं पितिनेगु खँ लहाना दिइमते ।” निर्मला नं खल ।

इमिगु खःगु खनाः जिगु नुगः नं खल । थः म्थ्याय् भाःपिया तयापिं मचात थम्हं हे लहीमाःसां लही धकाः जिं होस्टल बन्द मयाना । थःगु हे खर्च इमित लहिना तया । इमित निछ्छाःला जिं नके । इमिगु मेगु खर्च छु यायेगु ? इमित ज्या बिया ज्या याकाः स्वावलम्बि यायेमाल । थथे हे बिचाः याना सविता सविता सुथय् आखः वना वइगु । वयात न्हिनय् सन्ध्या टाइम्स न्हिपौ मिइके बिया । जिं हे ग्राहक दयेका बिया । निर्मलायात किपुलिं पिदनीगु स्वंगू वाःपौ मिइके बिया । थथे यानाबलय् इमिसं लच्छिया निद्रः दां मुंकेफत । इमिसं वसः न्यात । टिफिन खर्च काल । लिपा इपिं छालुवा जुल । जिं धयागु खँ मन्यन । निम्हेसियां ल्याय्म्ह दत । उकिं जिं इमित पितिना छ्याबलय् जित थजाःगु मखुगु द्वपं बियाः मुद्दा तयाः थजाःगु थासय् च्वंवेत बाध्य यानाबिल ।” जिं तःहाकयेक धया ।

जिमि च्या त्वने नं सिधल । नायोतसें जिमित दनाः वनेत इनाप यात ।

“महेश, छंगु खँ न्यनाः जिगु मन तसकं आनन्द जुल । जिं न्हापा न्यनातया थें थौकन्हय् जेलय् दुःख मजुगु जुयाच्वन । मन गोलमाल यायेमते । छु च्वयेत ल्हाः न्ह्याम्ह । ल्हाः दिकेमते । अथे हे धकाः जिं पाईलट पेन व स्पाइरल कापि ज्वना वयागु दु । ना ।” रत्नमानं जित नापलायेगु थासय् हे भोला बिइत सन ।

“थन नापलायेगु थासय् छुं नं कायेमज्यू । थन न्ह्याग्गु सामान बिइमाःसां हुँ अन सिखःया थाय् च्वपिं मनूतय्त बिइगु । इमिसं चेक याना तिनि दुने बिइ । उकिं अले वनेबलय् अन ब्यूसा गाः । जित बिइ ।”

“छन्त दुने नयेत्वने यायेत धकाः दां भतिचा ज्वनाः वयागु दु । दां नं थनं बिइमज्यू ला ?”

“म्वाः जित दां छु यायेत ? जित माक्व दां काय् नं बियाच्वंगु दु । छु थन थ्यंक वयाः जित नापलाःवल । थ्वहे जिगु निंति तःधंगु खँ जुल । छिपिं वइबलय् घौछि निघौ ला थन पिने च्वना खँल्लाये दत । नत्रसा थ्वहे ततःजाःगु पःखाःया दुने च्वनाच्वनेगु गुलि म्हाइपु । न्हिया न्हिथं वहे मनू, वहे थाय् गन वने, गन च्वने ? सुयालिसें छु जक खँल्लायेगु ? मनू परिवर्तनशील प्राणी खः । तर थन निकाश मदुगु पुखूया लःथें छथाय् मुनाः च्वनेमाः ।”

“का बा: ताउजाल छिकपिं नापलानादीगु अन स्वयादिसँ नापला:व:पिं भीड जुइधुंकल । मेपिन्त थाय् बिइमाल ।” नायो नं धा:वल ।

जिपिं मंमदु मंमद दना: वया । रत्नमानं ज्वनाव:गु भोला सिख:या लिक्क दनाच्वंम्ह मनूयात बिल । व मनू नं भोलाय् च्वंगु छगू छगू सामान दतले चेक याना: स्वल । अले हानं रत्नमानं म्हिचां लिक्कया: द्व:छि वंगु नोट छद्यां बिल । जिं दुने च्वनां म्वा: म्वा: धयां हे मज्यू । वं जिगु ख्वा: हे मस्व:से फाताफातां वन ।

जि सामान ज्वनां क्वथाय् वया । भोलाय् छु छु दु स्वया । स्पाइरल की स्वद्यां दु । हाकुगु, वँचुगु व ह्याउँगु मसि दुगु पाइलत कलम स्वपु दु । जि कहानि च्वयेबलय् रंगीबिरंगी मसिं च्वयेगु बानि रत्नमानं स्यू । उकिं वं थ्व रंगिचंगि मसि दुगु कलम हया: बिल । जिं रंगिविरंगि मसिं च्वयेबलय् जिगु ल्हा: मस्या: । ध्यान एकाग्रता दु ।

जि क्वथाय् च्वना: पलख उखेथुखे याना च्वनाबलय् माईकं हानं जिगु नां कया: स:ताहल । सु व:गु जुइ धका: लुखाय् वना । पिने थय्क स्वयां नेपालगंजया पुलांम्ह पासा पशुपति व:गु जुयाच्वन । व नापला:गु नं भिदँ मयायेधुंकल । वयात खना जिगु मन लसतां भय्बिल । जि नापलायेगु थासय् वना ।

“ओ हो पशुपति ! थौं गन लय् ? जि थन दु धका: गथे जुया: सिल ?” व नापलायेवं जिं न्ह्यस:या न्ह्यस: तया ।

“छं अपाय्सकं त:धुंगु ज्या या:गुलिं कान्तिपुर न्हिंपतिइ पिहां व:गु नं मसी ला ? उकुन्हू हे वये धका: जुयागु । थन छें नं ज्या मदुगुलिं मवया । छेंय् फोन याना फुक्क खँ सिइका: वयेधुन । आ: छगू ज्या दया: काठमाडौं वयागु । म्हिग: छेंय् वना: तताजु नापलाना फुक्क खँ न्यना: वयेधुन ।” वं छकलं धाल, “व मस्त लहिना छन्त गुलि फाइदा दत ?”

“जिं छु संस्था चायेका व्यापार यानागु ख: ला ? गुलि फाइदा दु धका: न्यनेत ? समाज सेवा यानागु का ।”

“यात मखु ला समाज सेवा ? थौंकन्हयेया इलय् नं समाजसेवा धयागु दइ ला ? थज:गु संस्था चायेका विदेशं दां हया: मेपिन्सं लाखौं करोडौं कमाय् याये धुंकल । एन.जि.ओ चलय् याना: पजेरो गया: जुइ । छ जुलं थ:गु खलितं धेबा खर्च याना नं थुजा:गु थासय् च्वंवया: च्वनेमाल । जिं फुक्क खँ सीका: वयेधुन । छन्त थन छ्वया: मुद्दा ल्वायेत धका: व संस्थायात

न्ययुद्धः डलर विदेशं छ्वया हयेधुंकल । मस्त लहित धकाः न्हिं छम्हसित नीन्यातका दरं डलर वयाच्वंगु दु । उकिं इमिसं काचाक्क मुद्दा छिनय् याके बी मखु । हथाय् चायेमते छन्त सफाइ बी ।”

पशुपतिया खँ न्यना जि छक्क जुया । जि ला तःधंगु हे षडयन्त्रय् फसय् जुइ धुनागु जुयाच्वन । वयालिसे ताउ हे खँ जुल । नायोत वया जिमित दं धकाः हाःवल । अले जिपिं मंमदु मंमदु बायाः वया ।

“बाः ताःहाकः खँल्हाना दीमते । छित ताउतक खँल्हाकाः तयाः मेपिन्त नं ई बीमाल । छिं यानाः जिमित ज्या मछिनाः वल ।” दुने वयेवं छम्ह नायों धाल ।

परिशिष्ट 'ग'

नेपालभाषामा रहेका प्रचलित शब्दलाई नेपाली भाषामा अनुवाद

नेपालभाषा	नेपाली भाषा
लसतां	खुशी
वसः	पोसाक
वः	बारा
मतिना	माया
भ्वातिं	नोकर
अपसं	व्रत
त्वा	टोल
ह्युपा	परिवर्तन
दिं	दिन
पलिस्था	स्थापना
पुन्हं	पूर्णमा
पलिं	छाना
माकः	बादर
द्वपं	दोष
मचा	बच्चा
द्रुगुचा	बोका
छें	घर
मिखा	आँखा
पासा	साथी
निभाः	घाम

व्यक्तिवृत्त

नाम : नन्दिरा महर्जन
जन्ममिति : २०५१/१२/०७
ठेगाना : कीर्तिपुर नगरपालिका-१०, काठमाडौं
बुवाको नाम : नारायणप्रसाद महर्जन
आमाको नाम : नारामैया महर्जन
नागरिक : नेपाली
लिङ्ग : महिला
तह : स्नातकोत्तर तह (एम.एड.)
सम्पर्क नं. : ९८०८६३३९६३
इमेल : nandiramaharjan8@gmail.com

शैक्षिक योग्यता

तह	शिक्षण संस्था	उत्तीर्ण वर्ष	श्रेणी
प्रवेशिका परीक्षा (एस.एल.सी.)	मंगल माध्यमिक विद्यालय, कीर्तिपुर	२०६६	प्रथम
प्रवीणता प्रमाणपत्र तह (१०+२)	मंगल उच्च माध्यमिक विद्यालय, कीर्तिपुर	२०६९	प्रथम
स्नातक तह (बी.एड.)	मंगल बहुमुखी क्याम्पस, कीर्तिपुर	२०७२	प्रथम
स्नातकोत्तर तह (एम.एड.)	विश्वविद्यालय क्याम्पस, त्रि.वि., कीर्तिपुर	२०७५	